

Urbanization

เมื่อ **“เมือง”** กลายเป็นโจทย์
ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย กิกพล

วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น
สถาบันพระปกเกล้า

Urbanization

เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย กิกพา

วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น
สถาบันพระปกเกล้า

Urbanization เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถัย กักพล

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data.

อรรถัย กักพล.

Urbanization เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่.–กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2559.

220 หน้า.

1. การเกิดเป็นเมือง 2. การปกครองท้องถิ่น . I. ธเนศ ชำนาญ, ผู้แต่งร่วม II. บุรัสกร, ผู้แต่งร่วม. III. ชื่อเรื่อง

352.14

ISBN = 978-974-449-950-9

วปท.59-48-1,000.100

พิมพ์ครั้งที่ 1 ธันวาคม 2559 จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า

จัดพิมพ์โดย

สถาบันพระปกเกล้า

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ อาคารบี ชั้น 5

เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

โทรศัพท์ 02 - 1419563-77 โทรสาร 02-1438175

เว็บไซต์ www.kpi.ac.th

พิมพ์ที่

บริษัท ชัน แพคเกจจิ้ง (2014) จำกัด

1510/10 ถนนประชาชื่น 1 แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร 10800

โทรศัพท์ 02-913-2080 โทรสาร 02-913-2081

นางจรินทร์พร เสนิงค์ ณ อรุณยา ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

หลังจากการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 เป็นต้นมา เปรียบได้กับจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการพัฒนาความเป็นเมืองในประเทศไทย มีการยกฐานะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับสุขาภิบาลเป็นเทศบาลทั้งหมด 2,441 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งก่อนหน้านั้น (ช่วง พ.ศ. 2475-2535) มีจำนวนเทศบาลเพียง 134 แห่งเท่านั้น อย่างไรก็ตามแม้เมืองหลายแห่งจะถูกยกระดับเป็นเทศบาลเพื่อให้รัฐสามารถตอบสนองความต้องการบริการสาธารณะได้รวดเร็วขึ้นแล้วก็ตาม แต่พบว่าประเทศไทยยังคงประสบปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการเมืองหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ระเบิดคนเมือง” หรือการที่คนจำนวนมากหลั่งไหลเข้ามารวมตัวกันในเมืองเพื่อประกอบอาชีพและทำกิจกรรมอื่นๆ อันส่งผลให้เกิดปัญหาประชากรล้นเมืองตามมา หรือจะเป็นปัญหา “กรุงเทพฯ เมืองเอกรงค์” ซึ่งเกิดจากการพัฒนาที่กระจุกตัวอยู่ที่เมืองหลวงเมืองเดียว ทำให้กรุงเทพฯ มีสถานะเป็นเมืองโตเดียวที่รวมศูนย์การพัฒนาเมืองด้านต่างๆ เอาไว้ เมื่อเป็นเช่นนั้นย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น การจราจรติดขัด ชุมชนแออัด และความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ เป็นต้น เพื่อลดปัญหาดังกล่าว เราจึงควรหันกลับมาให้ความสำคัญที่ท้องถิ่นโดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแกนนำในการพัฒนาเมือง ทั้งนี้เพื่อให้การกระจายรายได้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

ในเมืองต่างๆ ทั่วประเทศดีขึ้น ไม่กระจุกตัวหรือรวมศูนย์อยู่ที่เมืองใดเมืองหนึ่ง
อย่างที่เป็นมา

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมแง่มุมต่างๆ ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรรู้
เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเมือง ได้แก่ ความสำคัญของเมืองกับการบริหาร
จัดการท้องถิ่นสมัยใหม่ สถานการณ์การเกิดขึ้นของเมืองทั้งในบริบทไทยและ
บริบทโลก ตัวอย่างการพัฒนาเมืองตามโมเดลต่างๆ ที่ทันสมัยและการพัฒนา
เมืองบนฐานศักยภาพ โดยใช้ตัวแบบทุนท้องถิ่น เป็นต้น ด้วยความหวังเป็น
อย่างยิ่งว่าจะเป็นตัวจุดประกายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้แนวทางใหม่ๆ
ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเมืองหรือท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณทุกท่านที่เกี่ยวข้อง ขอขอบคุณ ดร.อรัญ
โสทธิพันธ์ สำหรับแนวคิดทุนท้องถิ่นและพัฒนาเครื่องมือในการวิเคราะห์
ขอบคุณ อะลาม น้ามนต์ และเจ ช่วยเป็นพลังขับเคลื่อนให้หนังสือออกมา
สวยงาม และขอบคุณทีมงานวิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่นที่อยู่ด้วยกัน
มาโดยตลอด

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรัญ กิกผล)

หน้า

คำนำ	II
บทที่ 1 เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่	1
“เมือง” ในประเทศไทย: เติบโตตามยุทธศาสตร์และไร้ทิศทาง	3
เมือง: โจทย์ในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	10
บทที่ 2 รู้จักเมือง และรู้ทันการพัฒนา	19
คำนิยามของเมือง และความเป็นเมือง	22
สถานการณ์ความเป็นเมืองของโลก	24
สถานการณ์ความเป็นเมืองของประเทศไทย	28
ประเด็นท้าทายที่เกิดจากประชากรเมืองเพิ่มสูงขึ้น	28
รู้ทันการพัฒนา	33
บทที่ 3 หลากหลายแนวคิดพัฒนาเมือง	41
อุทยานนคร (Garden City)	44
ซิมไบโอซิตี (Symbio City)	73

สารบัญ

	หน้า
เมืองอัจฉริยะ (Smart City)	87
เมืองสร้างสรรค์ (Creative City)	104
เมืองยุติธรรม (Just City)	138
บทที่ 4 พัฒนาเมืองบนฐานศักยภาพ โดยใช้ตัวแบบทุนท้องถิ่น (Local Capitals Model)	151
ยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่นสู่ความสำเร็จ	154
ค้นหาศักยภาพพัฒนามากกว่ามุ่งหาปัญหาเพื่อแก้ไข	164
ค้นหาศักยภาพจากทุนท้องถิ่น	171
ลงมือจัดทำแผนยุทธศาสตร์	179
บทส่งท้าย	187
บรรณานุกรม	195
ประวัติผู้เขียน	205

สารบัญรูปภาพ

หน้า

บทที่ 1

รูปที่ 1	แผนลอยรูกมรดกโลก	8
รูปที่ 2	เมื่อปาปุนลุ่มเชียงใหม่ จะเกิดอะไรขึ้น	9
รูปที่ 3	น้ำท่วมเมืองพญา อ.บางละมุง จ.ชลบุรี พ.ศ. 2552	9
รูปที่ 4	แสดงความสามารถในการบริหารจัดการท้องถิ่น 4 ด้าน	11
รูปที่ 5	แสดงคุณลักษณะและความสามารถของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	16

บทที่ 2

รูปที่ 6	ประชากรโลกที่อาศัยอยู่ในเมืองและชนบท ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493-2593	25
รูปที่ 7	สัดส่วนประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองและชนบท ต่อประชากรทั้งหมด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493-2593	26
รูปที่ 8	สัดส่วนของประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองต่อประชากรที่อาศัยชนบท	27
รูปที่ 9	เป้าหมายและแนวทางพัฒนาของยุทธศาสตร์ที่ 9 กับการพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ	35

บทที่ 3

รูปที่ 10	Tree Magnets Diagram ในความคิดของ Sir Ebenezer Howard	46
รูปที่ 11	ภาพถ่ายของเมืองศูนย์กลางตามแบบฉบับดั้งเดิมของ Sir Ebenezer Howard	50
รูปที่ 12	แผนผังเมือง Garden City แบบดั้งเดิม	51
รูปที่ 13	ภาพมุมบนของเมืองแลชเวิร์ท เมืองในสวนแห่งแรกของโลก	53
รูปที่ 14	พิพิธภัณฑ์มรดกเมืองแลชเวิร์ท	54
รูปที่ 15	วงเวียนแห่งแรกของประเทศอังกฤษ	55
รูปที่ 16	ลานกิจกรรมที่ใช้จัดเทศกาล "Who do you think you are, Letchworth?"	55
รูปที่ 17-18	เมืองแลชเวิร์ทเมื่อแรกเริ่มก่อตั้งในปี ค.ศ. 1903	56
รูปที่ 19	แผนผังเมืองแลชเวิร์ท การ์เด็น ซิตี้	56
รูปที่ 20	แผนผังเมืองเวลลิง การ์เด็น ซิตี้ ในปีค.ศ. 1920	58
รูปที่ 21	ถนนสายหลัก (Parkway) ของเมืองเวลลิง	58
รูปที่ 22	พื้นที่ศูนย์กลางของเมือง (Howardsgate)	60

สารบัญรูปภาพ

		หน้า
รูปที่ 23	สถาปัตยกรรมแบบ Neo-Georgian	60
รูปที่ 24	สวนสาธารณะ Standborough Park	61
รูปที่ 25	The Howard Center	61
รูปที่ 26	โรงแรม Western Homestead Court	62
รูปที่ 27	Welwyn Garden City Golf Club	62
รูปที่ 28	สวนสาธารณะ Fort Canning	64
รูปที่ 29	สวนสาธารณะ East Coast	65
รูปที่ 30	สวนสาธารณะ Telok Blangah	65
รูปที่ 31	Park Connectors หรือสวนเชื่อมต่อระหว่างเมือง	65
รูปที่ 32	ป่าสงวน Bukit Timah	67
รูปที่ 33	ป่าสงวน Central Catchment	67
รูปที่ 34	เส้นทางท่องเที่ยวรอบเกาะสิงคโปร์ หรือ The Round Island Route	68
รูปที่ 35	อุโมงค์ป่าผจญภัยรอบชายฝั่ง	69
รูปที่ 36	สวนพฤกษศาสตร์สิงคโปร์	70
รูปที่ 37	สวนสาธารณะ “Bishan Park” อันเปรียบได้กับ Central Park ของประเทศสิงคโปร์	72
รูปที่ 38	อันดับเมืองที่นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของบริการสาธารณะและยกระดับชีวิต ของประชาชน โดย The Networked Readiness Index (NRI)	76
รูปที่ 39	สถิติความก้าวหน้าของการรีไซเคิลของประเทศสวีเดนตั้งแต่ ปี 1975 – 2012	78
รูปที่ 40	อันดับประเทศที่สามารถนำขยะมารีไซเคิลได้มากที่สุดตามลำดับ ในปี 2013	79
รูปที่ 41	โรงงานคัดแยกขยะในสวีเดนซึ่งถูกนำไปรวมไว้ที่ลานพัก	79
รูปที่ 42	ลานรองรับขยะหลังคัดแยกแล้วเพื่อนำไปรีไซเคิลต่อไป	80
รูปที่ 43-44	เมือง Malmö ในอดีตเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม แต่ในปัจจุบันกลายเป็นเมืองเชิงนิเวศน์	81
รูปที่ 45-46	ระบบขนส่งสาธารณะในเมืองสวีเดนส่วนใหญ่ใช้ ก๊าซชีวภาพ (Bio Gas) ในการขับเคลื่อน	83

สารบัญรูปภาพ

		หน้า
รูปที่ 47	จุดเช่าจักรยานในเมืองสต็อกโฮล์ม	85
รูปที่ 48	เส้นทางปั่นจักรยานรอบเมือง	85
รูปที่ 49	จักรยาน ณ จุดเช่าในเมืองสต็อกโฮล์ม	85
รูปที่ 50	รูปแบบของจักรยานที่ให้บริการในเมืองสต็อกโฮล์ม	85
รูปที่ 51	องค์ประกอบของ Smart City	91
รูปที่ 52	โครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ หรือ Smart Grids	94
รูปที่ 53	ความเชื่อมโยงของโครงข่ายคมนาคมอัจฉริยะ	96
รูปที่ 54	โครงข่ายขั้นตอนระบบจัดการน้ำอัจฉริยะ หรือ Smart Water Management	98
รูปที่ 55	บริการสาธารณะอัจฉริยะ หรือ Smart Public Service	100
รูปที่ 56	อาคารอัจฉริยะ หรือ Smart Building	101
รูปที่ 57	Smart City Control Center ในเมืองรีโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล	103
รูปที่ 58	PSNH's Control Center ที่ควบคุมการจ่ายกระแสไฟฟ้าทั้งหมด ของเมืองนิวแฮมเชียร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา	103
รูปที่ 59	The Computerized Control Center ณ หน่วยงานบริหารจัดการ ภัยพิบัติเมืองจากาตาร์ ประเทศอินโดนีเซีย	103
รูปที่ 60	Smart Grid Control Center เมืองซานดิอาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา	103
รูปที่ 61	มหานครโตเกียว	113
รูปที่ 62-63	สะพานนิงงาชิ สัญลักษณ์ทางการค้าที่สำคัญในอดีต เปรียบเทียบกับปัจจุบัน	115
รูปที่ 64	เหตุการณ์ Great Kanto Quake ปี 1923	116
รูปที่ 65	ทหารญี่ปุ่นกำลังสำรวจความเสียหายหลังจากโดน ประเทศสัมพันธมิตรทิ้งระเบิดปรมาณูลงที่เมืองฮิโรชิมา ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2	117
รูปที่ 66	สวนแบบเซนที่เน้นความร่มรื่น สงบ ตามวิถีของเซน	118
รูปที่ 67	หุ่นยนต์ Humanoid ที่คอยต้อนรับลูกค้าตามศูนย์การค้าชั้นนำ	118
รูปที่ 68	โครงการระบบอุโมงค์ G-CANS หรือ Tokyo Flood Tunnel บริเวณอุโมงค์เก็บน้ำใต้ดิน	120

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
รูปที่ 69-70	รถไฟชินคันเซ็น 122
รูปที่ 71	ผ้าไหมคากะยูเซน (Kaga Yuzen) สินค้าขึ้นชื่อของเมืองคานาซาวา ประเทศญี่ปุ่น 124
รูปที่ 72	ไอศกรีมที่มีส่วนผสมของแผ่นทองคำนาซาวา 128
รูปที่ 73	ช่างฝีมือกำลังแสดงการย้ายแผ่นทองอันเป็นขั้นตอนหนึ่งของการผลิตแผ่นทองให้นักท่องเที่ยวได้ชม 128
รูปที่ 74	ห้องจัดแสดงสินค้าที่ประดับตกแต่งด้วยแผ่นทองคำนาซาวา 128
รูปที่ 75	ช่างฝีมือกำลังเพ้นท์ผ้าไหมคากะยูเซน 129
รูปที่ 76	ผ้าไหมคากะยูเซนเมื่อลงสีครบถ้วนสมบูรณ์พร้อมสำหรับสวมใส่เป็นชุดกิโมโน 129
รูปที่ 77-78	ขั้นตอนการทำขนมที่สาธิตโดยนักทำขนมชาวคานาซาวา 130
รูปที่ 79	นักท่องเที่ยวได้ลองสวมใส่ชุดกิโมโนที่ใช้แสดงละครโน 130
รูปที่ 80	เมโทรเคเบิลที่เชื่อมต่อศูนย์กลางของเมืองเมเดยินกับโคมูนา (ตำบล) ที่ไกลที่สุด 133
รูปที่ 81	บันไดเลื่อนกลางแจ้ง นวัตกรรมของเมืองสมัยใหม่ในเมืองเมเดยิน 134
รูปที่ 82	Parque Explora อันเป็นสัญลักษณ์ทางตอนเหนือของเมเดยิน 135
รูปที่ 83	ห้องสมุดสเปนกึ่งสวนสาธารณะ หรือ Parque Biblioteca Espana ในเมืองเมเดยิน 136
รูปที่ 84-87	New York City's The High Line ในมหานครนิวยอร์ก 141
รูปที่ 88-89	อพาร์ทเมนต์ที่ได้รับการพัฒนาจาก Singapore's Housing Development Board (HBD) ในประเทศสิงคโปร์ 144
รูปที่ 90	ความเป็นอยู่ผู้คนในชุมชน Cidade Tiradentes เมือง São Paulo ประเทศบราซิล 145
รูปที่ 91	จัตุรัสกลางชุมชน Cidade Tiradentes เมือง São Paulo ประเทศบราซิล 145
รูปที่ 92	ระบบขนส่งสาธารณะที่ช่วยให้คนในชุมชน Cidade Tiradentes ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น 146
รูปที่ 93	ระบบขนส่งสาธารณะที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองข้างเคียงเข้าด้วยกัน 146
รูปที่ 94	Public Housing ในเมืองอัมสเตอร์ดัม 148

สารบัญรูปภาพ

หน้า

บทที่ 4

รูปที่ 95	Bill Gates กับแนวคิดเรื่องผู้นำ	158
รูปที่ 96	Jack Welch กับแนวคิดเรื่องผู้นำ	158
รูปที่ 97	Dr. Peter F. Drucker กับแนวคิดเรื่องการจัดการและผู้นำ	159
รูปที่ 98	Steve Job กับแนวคิดเรื่องยุทธศาสตร์	161
รูปที่ 99	ความแตกต่างระหว่างกรอบคิดในการพัฒนา	166
รูปที่ 100	ประเทศสิงคโปร์	166
รูปที่ 101	แสดงแผนที่จังหวัดไอโอตา และผลิตภัณฑ์หลากหลายที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่มาจากการพัฒนาศักยภาพ	170
รูปที่ 102	แสดงลักษณะของทุน ทั้งมีคุณค่าและมูลค่าและจับต้องได้และมีได้	172
รูปที่ 103	แสดงทุนท้องถิ่น 4 ประเภท	173
รูปที่ 104	แสดงความสำคัญของทุนวัฒนธรรมกับการสร้างความแตกต่างในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศเกาหลีกับละครเกาหลี “แดจังกึม” ที่โด่งดัง	176
รูปที่ 105	แสดงเป้าหมายของการขับเคลื่อนอัตลักษณ์พัฒนาพื้นที่	178
รูปที่ 106	แสดงสายโซ่แห่งคุณค่าและความผูกพัน	179
รูปที่ 107	แนวทางการจัดทำแผนยุทธศาสตร์บนพื้นฐานของศักยภาพท้องถิ่น	179
รูปที่ 108-109	สนามฟุตบอลไอโมบายและสนามแข่งรถช้างเชอร์กิต	187
รูปที่ 110	มหกรรมแข่งขันนกเขาขาวเสียงแห่งอาเซียน จัดขึ้นที่จังหวัดยะลา	188
รูปที่ 111	เทศกาลอาหารรสดี ผลไม้รสเด่นที่มีคนเข้าร่วมมากมาย	188
รูปที่ 112	กล้วยหินฉาบ อาหารว่างขึ้นชื่อและเป็นสินค้าโอท็อปของจังหวัดยะลา	188
รูปที่ 113	ตลาดน้ำอัมพพายามไกลคำ	189
รูปที่ 114	ตลาดน้ำในวันทีกลับมาสดใสอีกครั้งหนึ่ง	191
รูปที่ 115	ชุมชนริมน้ำอัมพวาในอดีต	192
รูปที่ 116	ตลาดน้ำอัมพวาในปัจจุบัน	192
รูปที่ 117-118	มุมแห่งความคึกคักและอีกมุมที่แสนสงบของอัมพวา	192

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดง จำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	6
ตารางที่ 2 แสดง คุณลักษณะของความแตกต่างระหว่าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนราชการทั่วไป	11
ตารางที่ 3 แสดง ยุทธศาสตร์การพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)	34
ตารางที่ 4 แสดง ประเภททุนของเมืองตามแนวคิดตัวแบบ การจัดการทุนของ PWC	171

1

U R B A N I Z A T I O N

เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์
ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่

คำถามสำคัญ??

คือ ผู้บริหารหรือบุคคลกรท้องถิ่น
ได้มีการรู้ทัน รู้รอบ จับตา
รวมทั้งเตรียมรองรับการเปลี่ยนแปลง
สู่ความเป็นสังคมเมืองของตน
หรือไม่ อย่างไร?

“เมือง” ในประเทศไทย: เติบโตตามยุทธศาสตร์และไร้ทิศทาง

ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจำนวนผู้คน อาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งความเป็นเมือง ซึ่งกระจายทั่วประเทศไทยไม่ได้จำกัดเพียงแค่กรุงเทพมหานคร จากเดิมที่ประชากรไทยกระจายตัวอยู่ตามชนบทเป็นส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกร นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ทุกวันนี้ ประชากรเข้ามารวมตัวกันอยู่ในเมืองมากขึ้น ปัจจุบันอาชีพเกษตรกรเหลือไม่ถึงครึ่งหนึ่ง คนประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น ทำงานในโรงงาน อุตสาหกรรม การก่อสร้าง ค้าขายและบริการต่างๆ นอกจากนั้น ลักษณะทางกายภาพของสังคม อาทิ เช่น อาคารบ้านเรือนและ

ร้านค้าสมัยใหม่ตั้งกระจายตัวอยู่ทั่วทุกเมือง ถนนหนทาง รวมรูปแบบการเดินทางที่หลากหลาย สะดวกและรวดเร็ว ประกอบกับเทคโนโลยีที่ส่งผลของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตสู่ความทันสมัย สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่คนมารวมตัวอยู่ในเมืองและมีการเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตเมืองอย่างรวดเร็วนี้เป็นที่มาให้สถาบันวิจัยประชากรเรียกว่าปรากฏการณ์นี้ว่า **“ระเบิดคนเมือง”** ในประเทศไทย โดยชี้ให้เห็นว่าเมื่อพิจารณาจากประชากรเมือง (ทั้งที่มีชื่อและไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียน และพิจารณา รวมตัวเลขประชากรที่ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกภาคเกษตร) อาจมากถึงร้อยละ 51 ของประชากรทั้งหมด (ปราโมทย์และคณะ)

ความน่าห่วงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ **“ระเบิดคนเมือง”** ในประเทศไทย คือ มีการเตรียมการรองรับมาน้อยเพียงใด เมืองเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมและมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนเป็นอย่างมาก อาจเป็นทั้งภัยคุกคามและเป็นโอกาสขึ้นอยู่กับอยู่การบริหารจัดการเตรียมการรองรับ แนวคิดการพัฒนาย่างทฤษฎีภาวะทันสมัยมองการเกิดขึ้นและเติบโตของเมืองและความเป็นเมืองในทางบวกเป็นตัวชี้วัดของความทันสมัย เพราะเมืองมักเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าของวิทยาการ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ประชาธิปไตยก็เชื่อว่าแบ่งบานในสังคมเมือง แต่ต่อมาแนวคิดการพัฒนาด้านอื่นๆ กลับเริ่มมองว่า **“เมือง”** เป็นความเลวร้าย ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม เมืองเอารัดเอาเปรียบดูดซึมทรัพยากรส่วนเกินจากเขตชนบทสู่เมือง เมืองเป็นต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหาอาชญากรรมและปัญหาสังคมมักเกิดในเมือง

หากพิจารณาจากประสบการณ์การบริหารจัดการเมืองของประเทศไทยที่ผ่านมา อาจก่อให้เกิดความกังวลมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทั้งในระดับนโยบายของประเทศและการบริหารจัดการท้องถิ่นให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่เรียกว่า **‘เมือง’** น้อยมาก โดยมีข้อสังเกต 2 ประการดังนี้

ประการที่หนึ่ง ประเทศไทยมีประสบการณ์น้อยมากในการบริหารจัดการพื้นที่เมือง ที่ผ่านเรามักเข้าใจว่าประเทศไทยเป็นสังคมชนบทและประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นนโยบายภาครัฐและการออกแบบระบบการบริหารงานภาครัฐในรูปแบบของการบริหารราชการส่วนกลาง ภูมิภาคและท้องถิ่นไม่ได้ให้ความสำคัญกับลักษณะของพื้นที่ที่แตกต่างกัน ลักษณะของความเป็นเมืองไม่ได้อยู่ในวิถีคิดของการออกแบบระบบบริการสาธารณะ ในหลายทศวรรษของการพัฒนาประเทศ พื้นที่เมืองเติบโตมากขึ้น หากแต่เขตเมือง ซึ่งในทางการบริหารปกครองคือ เขตเทศบาลกลับไม่ได้เติบโตตามไปด้วย ดังจะเห็นได้ว่าประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2535 มีจำนวนเทศบาลอยู่เพียง 134 แห่ง และในปี พ.ศ. 2541 มีจำนวนเทศบาล 149 แห่ง จนกระทั่งมาถึงยุคของการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ส่งผลให้เกิดการยกฐานะสุขาภิบาลขึ้นเป็นเทศบาล ส่งผลให้มีจำนวนเทศบาลเพิ่มขึ้นเป็น 1,129 แห่ง อาจกล่าวได้ว่าการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นตั้งแต่ 2540 เป็นต้นมา เริ่มเห็นสัญญาณของการเติบโตของเมืองและการพัฒนาบริการสาธารณะสอดคล้องกับความต้องการของเมือง ปัจจุบันประเทศไทยมีเทศบาลรวมทั้งสิ้น 2,441 แห่ง¹ มากขึ้น แต่ยังไม่ทั้งหมด เพราะยังสามารถเห็นพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองสูงขึ้นหากแต่ยังคงการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล ความล่าช้าของการเกิดขึ้นของเทศบาลยิ่งสะท้อนความไม่เข้าใจของวิถีคิดของระดับนโยบายต่อการออกแบบระบบบริการสาธารณะที่ต้องสอดคล้องต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม

¹ สรุปข้อมูล อบท. ทั่วประเทศ <http://www.dla.go.th/work/abt/summarize.jsp> สืบค้นวันที่ 2 ธ.ค. 2559

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

อบต.	5,334
เทศบาล	2,441
ตำบล	2233
เมือง	178
นคร	30
อบจ.	76
กทม.	1
เมืองพัทยา	1
รวม	7,853

ที่มา: กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทยข้อมูล ณ วันที่ 6 พฤศจิกายน 2558

นอกจากวิถีดั้งเดิมแล้ว ประสบการณ์การพัฒนาและนโยบายของประเทศไทยที่ผ่านมา มักอ้างความเป็นเอกนครของกรุงเทพมหานคร เป็นหนึ่งปัจจัยในการอธิบายความล้ำค่าของความเป็นเมืองในประเทศไทย ประเทศไทยมีรูปแบบความเป็นเมืองที่รู้จักกันดีว่า เมืองโตเดี่ยว/เมืองเอกนคร หรือ primate city ในทางวิชาการ หมายถึง สภาพของประเทศไทยที่มีเมืองเอกเมืองเดียวที่มีความใหญ่โตเจริญก้าวหน้ากว่าเมืองอื่นๆ มาก กรุงเทพมหานครเป็นเมืองเอก เป็นเมืองหลวง และเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทุกด้านทุกเรื่องอยู่ที่กรุงเทพทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง นโยบายรัฐที่ผ่านมาก็เน้นการพัฒนาในกรุงเทพมหานคร จนนำมาสู่สถานการณ์ของ “กรุงเทพคือประเทศไทย” ซึ่งนักวิชาการเห็นร่วมกันว่าสภาพความเป็นเอกนครของกรุงเทพมหานครนี้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ รวมทั้งส่งผลกระทบทางลบต่อกรุงเทพมหานครอีกด้วย² วันนี้ความเป็นเอกนครของกรุงเทพยังคงอยู่

² อ่านเพิ่มเติมได้จาก คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกสารสัมมนาวิชาการประจำปี 2526 ประเทศไทย คือ กรุงเทพ วันที่ 17-18 กุมภาพันธ์ 2526 ห้องเอที ธรรมศาสตร์

ตั้งเห็นว่าประชากรตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎรในกรุงเทพมหานคร มี 5,696,409 ล้าน (2558)³ หากนับรวมประชากรที่มาทำงานแต่ไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎรรวมแล้วประมาณ 10-12 ล้าน หากแต่เมืองใหญ่อันดับต่อมา อย่างนครนนทบุรี⁴ นครนครราชสีมา หรือ นครเชียงใหม่ แต่ละแห่งมีประชากรไม่ถึง 3 แสนคน (เฉพาะที่อยู่ในทะเบียนราษฎร) ประสบการณ์การบริหารจัดการกรุงเทพมหานครในฐานะพื้นที่เมืองแห่งแรกในประเทศไทยถือว่าประสบปัญหามากมายและสามารถนำมาเป็นการเรียนรู้สำหรับการบริหารจัดการเมืองในอนาคต ประเด็นแรก คือ การเติบโตของเมืองจำเป็นต้องคำนึงถึงความสามารถของในการรองรับของเมือง (carrying capacity) ประสบการณ์ของกรุงเทพฯ สะท้อนการเติบโตจนเกินความสามารถของเมืองในการรองรับ สาธารณูปโภค สาธารณูปการไม่เพียงพอ เกิดปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาจราจรซึ่งมักระบุว่าเป็นปัญหาอันดับหนึ่งที่ต้องการแก้ไขจากผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นอกจากนั้น บทเรียนที่สำคัญคือการทำงานเชิงรุกและการวางแผนพัฒนาเมือง เพราะเมื่อเกิดปัญหาการแก้ไขทำได้ยากมากและใช้ค่าใช้จ่ายสูง เช่น การแก้ปัญหาด้วยระบบขนส่งมวลชน การก่อสร้างรถไฟฟ้าทั้งบนดินหรือใต้ดิน ซึ่งงบประมาณจำนวนในการก่อสร้าง ยังต้องใช้จำนวนมากในการเวนคืนที่ดินและเกิดการต่อต้านโครงการ เป็นต้น

ประการที่สอง ด้วยวิธีคิดไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเติบโตของเมืองและการเปลี่ยนแปลงสังคม นโยบายรัฐไม่ได้ทำงานเชิงรุกในเรื่องนี้ ส่งผลให้เมืองในประเทศไทยเป็นการเติบโตตามยถากรรม และก้าวตาม

³ ประกาศสำนักทะเบียนกลาง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักรตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธ.ค 2558 <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2559/E/048/27.PDF> สืบค้นเมื่อ วันที่ 2 ธ.ค. 2559

⁴ ประชากรตามทะเบียนราษฎร ณ สิ้นปี พ.ศ. 2558 ในเขตเทศบาลนครนนทบุรี มีจำนวน 256,960 คน เป็นชาย 121,969 คน เป็นหญิง 134,991 คน

โอกาสทางเศรษฐกิจโดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบและภาพรวมการพัฒนา
ขาดการวางแผนและทิศทางที่ดี ดังนั้นการเติบโตของเมืองในประเทศไทย
ค่อนข้างไร้ระเบียบและมีปัญหา บางเมืองเติบโตเพราะเป็นเขตติดต่อกับ
เมืองขนาดใหญ่ มีหมู่บ้านจัดสรรขึ้นมากมาย เพราะที่ดินราคาถูก หากแต่
ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการมาไม่ทัน ระบบและขนาดถนน
และระบายน้ำไม่รองรับความเป็นชุมชนหนาแน่น ก็จะได้ยินข่าวเกี่ยวกับการ
ระบายน้ำไม่ทันเพราะท่อขนาดเล็ก ถนนแคบ และมีปัญหาจราจร
บางเมืองเติบโตด้วยการเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม ผู้คนที่มาอยู่เป็น
คนมาอยู่ชั่วคราว ถนนหนทางไม่ได้รับการขนส่งของรถบรรทุก รวมทั้ง
การเตรียมความพร้อมของระบบป้องกันภัยต่างๆ รวมทั้งเรื่องราวของการมี
อาคารสูงในพื้นที่แต่อุปกรณ์ดับเพลิงไม่มีสมรรถนะในกรณีของอาคารสูง
นอกจากนั้น การเติบโตของเมืองหลายครั้งไปทำลายอัตลักษณ์และ
ประวัติศาสตร์ของเมือง อาทิ เช่น การทุบอาคารเก่าเพื่อเปิดทางเป็น
โรงแรมหรือตึกแถว รวมทั้งการพัฒนาเมืองโดยไม่คำนึงถึงภูมิทัศน์
ของเมือง ให้อาคารสูงมาตั้งติดวัดโบราณ หรือบดบังทัศนียภาพ ซึ่งในยุค
ปัจจุบันถือเป็นทุนหรือทรัพยากรในการพัฒนาเมืองได้ ดังแสดง
ประสบการณ์หลากหลายจากรูปที่ 1 นี้

รูปที่ 1 แผงลอยรุกรมรดกโลก

ที่มา : คมชัดลึก (ม.ย.2552)
<http://www.komchadluek.net/news/local/63073>
 สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2559

รูปที่ 2 เมื่อป่าปูนล้อมเชียงใหม่ จะเกิดอะไรขึ้น

ที่มา : Oknationtv
<http://oknation.nationtv.tv/blog/pen/2008/10/26/entry-1>
 สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2559

รูปที่ 3 น้ำท่วมเมืองพัทยา อ.บางละมุง จ.ชลบุรี พ.ศ. 2552

ที่มา : สำนักข่าว T-news
<http://www.tnews.co.th/html/content/2610/>
 สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2559

เมือง: โจทย์ในการบริหารจัดการ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การเติบโตของเมือง หรือ “ระเบิดคนเมือง” นี้ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยระดับพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนคนเมืองมากที่สุด (Area-based Organization and management) และมีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดบริการสาธารณะที่หลากหลายรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มาพร้อมกับความเป็นเมือง (multi-functional agency) อาทิ เช่น การจัดการขยะและน้ำเสีย การจัดพื้นที่สีเขียว ระบบคมนาคมขนส่ง ระบบสวัสดิการสังคมและสุขอนามัย การผังเมือง รวมทั้งทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของเมือง

ลักษณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งแตกต่างจากส่วนราชการอื่นๆ ในพื้นที่ ดังแสดงในตารางที่ 2 โดยหลักการแล้วควรจะเป็นหน่วยงานหลักและเหมาะสมที่สุดในพื้นที่ในการจัดการรองรับความเป็นเมือง ถึงแม้ระบบการบริหารภาครัฐที่ยังมีการกระจายอำนาจล่าช้า อาจทำให้ความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับมือกับสถานการณ์ได้ไม่เต็มที่นัก หากแต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังถือเป็น “ด่านแรก” ในการรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ข้อมูลประชากร การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ การก่อสร้างอาคาร การค้าขาย ชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นย่อมเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถจับสัญญาณการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

ตารางที่ 2: แสดงให้เห็นคุณลักษณะของความแตกต่างระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนราชการทั่วไป

ลักษณะ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ส่วนราชการ
อำนาจหน้าที่	หน้าที่หลากหลาย (Multi-functional agency)	หน้าที่เดียว (Single-functional agency)
หลักการบริหาร	การบริหารตามพื้นที่ (Area Management)	การบริหารตามหน้าที่ (Functional Management)
หลักในการจัดบริการ	ความเป็นอิสระท้องถิ่น (Local Autonomy)	ความเป็นมาตรฐานเดียวกัน (Standardization)
แหล่งรายได้	มีอำนาจในการจัดเก็บรายได้เอง	งบประมาณแผ่นดิน
ที่มาของผู้บริหาร	การเลือกตั้ง	การแต่งตั้ง

ที่มา: ผู้เขียน

คำถามสำคัญ?? คือ ผู้บริหารหรือบุคคลกรท้องถิ่นได้มีความรู้ทัน รู้รอบ จับตา รวมทั้งเตรียมรองรับการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นสังคมเมืองของตนหรือไม่ อย่างไร?

นอกจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินบทบาทในฐานะเป็นด่านหน้าในการจับตาความเป็นเมืองในพื้นที่ของตนแล้ว รูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมต้องปรับตามไปด้วย มุ่งสู่ “การบริหารจัดการท้องถิ่นเชิงรุก” (an anticipatory government) หมายความว่า การบริหารที่ให้ความสำคัญกับการเตรียมป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดในอนาคตมากกว่าที่จะคอยให้ปัญหาเกิดขึ้นแล้วค่อยตามแก้ การบริหารรัฐกิจแบบดั้งเดิมที่เน้นการบริหารตามอำนาจหน้าที่หรือบริหารงานประจำไม่เพียงพอ ประกอบกับการตระหนักว่าองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นบริหารภายใต้สถานการณ์ที่มีลักษณะสำคัญสามประการคือ
1) มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (high speed) 2) มีความซับซ้อนสูง (high complexity) 3) มีความหลากหลาย (high diversity)

สิ่งที่เป็หัวใจสำคัญของการพัฒนาการบริหารจัดการท้องถิ่นเชิงรุก คือ
ความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ
4 ประเด็นหลัก (ดังแสดงในรูปที่ 4) ดังนี้ คือ

๑ **ความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่น:** องค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นในฐานะองค์กรระดับพื้นที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบ
ในการพัฒนาท้องถิ่น หากที่ผ่านมามีกระบวนการยังเป็นการ
วางแผนแบบราชการ เป็นงานประจำ และเน้นมุ่งการแก้ปัญหา
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการจัดทำ
แผนพัฒนาบนฐานของการพัฒนาศักยภาพท้องถิ่น และนำพา
ประชาชนไปสู่เป้าหมายในอนาคตร่วมกัน ประเด็นที่สำคัญ
อีกประการคือ การยึดหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งหมายถึง
เป็นการพัฒนาท้องถิ่นที่มีความสมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ
ด้านคุณภาพสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งในเอกสารฉบับนี้
ส่วนหนึ่งจะนำเสนอแนวทางและเครื่องมือสำคัญที่องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปใช้ในพื้นที่ได้

๑ **ความสามารถในด้านการพัฒนาองค์กรแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์:**
การจัดทำแผนพัฒนาเป็นเรื่องที่ยากเพราะเป็นการคาดการณ์
อนาคต หากแต่ที่สำคัญไม่น้อยกว่ากัน คือ ความสามารถของ
องค์กรในการนำนโยบายหรือแผนหรือโครงการไปสู่การปฏิบัติ
ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยนำเข้า ทั้งทรัพยากรบุคคล งบประมาณ
วัฒนธรรมองค์กร รวมกระบวนการ รวมทั้งผู้นำทุกระดับ และ
การประสานโดยยึดเป้าหมายเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนด

นอกจากนั้นการพัฒนาองค์กรยังรวมถึงแนวทางการพัฒนาใหม่ๆ อาทิ เช่น การพัฒนาเครือข่าย การเป็นหุ้นส่วนกับภาคเอกชน และการพัฒนาเทคโนโลยีในการทำงานและบริการประชาชน

- ๑ **ความสามารถในด้านการเงินการคลัง:** หัวใจอีกประการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การบริหารการเงินการคลังที่ผ่านมาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักมีวิธีคิดแบบหน่วยราชการ รอเงินงบประมาณอย่างเดียว ซึ่งนับวันจะยากขึ้นเรื่อยๆ เพราะรัฐบาลนอกจากมีนโยบายของตนเองแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องรายได้ของประเทศ เพื่อความเป็นอิสระของการบริหารจัดการพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคิดเรื่องของการเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่คิดหารายได้มากกว่าใช้นวัตกรรมการพัฒนารายได้รูปแบบใหม่ โดยเฉพาะบริการสาธารณะในสังคมเมืองที่ต้องการมาตรฐานสูงจำเป็นต้องใช้งบประมาณสูงขึ้น ประกอบกับประชาชนในเขตเมืองบางส่วนมีความสามารถในการจ่าย นวัตกรรมการพัฒนารายได้ อาทิ เช่น การเก็บค่าธรรมเนียมในบริการสาธารณะ การกู้เงินเพื่อพัฒนาบริการสาธารณะ รวมทั้งการรวมทุนกับภาคเอกชน⁵

- ๑ **ความสามารถด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน:** ลักษณะที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นที่รู้กันว่าที่มาของการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การเปิดให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามี

⁵ ศึกษาเพิ่มเติมใน วุฒิสาร ตันไชย และคณะ 2558 โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง ข้อเสนอเชิงนโยบายนวัตกรรมการพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า

ส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนเอง โดยให้ความสำคัญกับ “การตัดสินใจโดยประชาชน (by the people)” จนส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเสมือนกับโรงเรียนประชาธิปไตยที่แท้จริง ที่ผ่านมาการบริหารจัดการท้องถิ่นมักดำเนินการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่ให้ประชาชนเป็นผู้รอรับประโยชน์และเรียกร้องเท่านั้น จำเป็นปรับการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะส่งเสริมให้ประชาชนรักถิ่นและเป็น “เจ้าของท้องถิ่น” (Sense of ownership) อยากเข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแบ่งปัน ร่วมกันสร้างอนาคตที่พึงปรารถนาในท้องถิ่นของตน

รูปที่ 4 แสดงความสามารถในการบริหารจัดการท้องถิ่น 4 ด้าน

ที่มา: ผู้เขียน

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการของการรู้ทันและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมือง คือ **“คุณลักษณะของการนำองค์กรที่ส่งเสริมนวัตกรรม”** ซึ่งในกรณีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำมีลักษณะพิเศษเพราะมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ประกอบกับโดยระบบการออกแบบมีความตั้งใจให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง (Strong executive form) เพื่อให้สามารถนำองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จากผลการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จผ่านรางวัลพระปกเกล้า ระบุคุณลักษณะและความสามารถผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รองรับความท้าทายใหม่ๆ ด้วยหลัก 4 Cs ในรูปที่ 5

1) วิธีคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จมีวิธีคิดที่ชัดเจนว่าปัญหาคืออะไร และทิศทางในอนาคตต้องการให้เกิดอะไรขึ้น การทำงานจะไม่ยึดกับกรอบเดิมและงานประจำที่ทำอยู่เท่านั้น ก่อให้เกิดนวัตกรรมหรือความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ในการจัดบริการสาธารณะ

2) ความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน (Commitment) ของทั้งผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้บริหารถือเป็นปัจจัยสำคัญเพราะเป็นการส่งสัญญาณให้กับบุคลากรทราบว่าควรจะทำอย่างไรกับเรื่องนั้น ถ้าผู้บริหารจริงจังลูกน้องก็จะร่วมมือร่วมใจ ก่อให้เกิดการทำงานเป็นทีม แม้จะเจอปัญหาอุปสรรคก็ไม่ท้อถอย

3) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Connect with people) การดำเนินงานหรือจัดบริการสาธารณะใดใดก็ตาม หากประชาชนรู้สึกว่ามีได้เป็นเพียงผู้รับบริการ แต่รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นเจ้าของท้องถิ่น ความรู้สึกนั้นจะเป็นพลังมหาศาลที่ส่งผลให้การจัดการปัญหาหรือ

ดำเนินงานประสบความสำเร็จ และเป็นปัจจัยสนับสนุนให้โครงการมีความยั่งยืน

4) การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement)

กว่าการดำเนินงานจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีการเรียนรู้จากปัญหาอุปสรรคที่พบเจอ โดยมีการติดตามประเมินผลและแก้ไขปัญหาที่ประสบควัคู่กันไป อันเป็นการเรียนรู้จากการลองผิดลองถูกและสั่งสมประสบการณ์ในการทำงาน

รูปที่ 5 แสดงคุณลักษณะและความสามารถของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ที่มา: ผู้เขียน

ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นเมือง รวมทั้งความท้าทายต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเตรียมการรองรับความเป็นเมือง รวมทั้งแนวทางพัฒนาเมืองที่เป็นอยู่ให้มีชีวิตชีวาเพื่อให้คนในเมืองมีความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดี เอกสารชิ้นนี้จึงเป็นความตั้งใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมารู้จักและรู้ทันเมืองและความเป็นเมือง รวมทั้งชวนคิดและพัฒนาแนวทางพัฒนาเชิงรุกในการพัฒนาเมือง ภายใต้ความเชื่อว่า ความเป็นเมือง หรือ Urbanization ถือเป็นสภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลง ไม่ได้เกิดเฉพาะในถิ่นและในประเทศเท่านั้น หากยังเป็นปรากฏการณ์ของโลก (Global Phenomenon) ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เพราะความเป็นเมืองจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในหลากหลายมิติทั้งประชากร ลักษณะทางกายภาพ ความต้องการประเภทบริการสาธารณะใหม่ๆ การรวมกลุ่มของประชาชน ประกอบกับเทคโนโลยีใหม่ๆ และวิถีการดำรงชีวิตแบบเมืองสะท้อนถึงความต้องการลักษณะการบริหารจัดการเมืองที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสมัยใหม่จึงจำเป็นต้องศึกษาประเด็นสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเมืองรวมทั้งการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ที่สอดคล้อง

การเป็นเมืองและการเติบโตของเมืองเป็นนคร หรือมหานคร ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางบวกและลบ ในทางบวก เมืองส่งผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมือง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โอกาสในการทำงานสูงขึ้น มีนวัตกรรมใหม่ หากแต่ถ้าเมืองเติบโตโดยขาดทิศทาง และขาดการบริหารจัดการที่ดีก็จะนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ มากมาย ซึ่งหลายๆ เมืองหรือนครในโลกนี้กำลังเผชิญอยู่ เช่น การเกิดแหล่งเสื่อมโทรม ความไม่พอเพียงของโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาจราจร ปัญหาสสิ่งแวดลอมและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และหยุดยั้งการพัฒนาเศรษฐกิจ คำถามสำคัญคือควรมีแนวทางและการบริหารจัดการเมือง

อย่างไรเพื่อทั้งป้องกันปัญหาและสามารถจัดการปัญหาต่างๆ ของเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นยังพัฒนาให้เมืองเป็นกลไกของการพัฒนาประเทศ (Cities as an engine of growth and social quality)

การนำเสนอในเอกสารนี้แบ่งเป็น 4 บทย่อย โดยเริ่มจาก

บทที่ 1 เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์สำคัญของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่ มุ่งสร้างความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่เข้าสู่ความเป็นเมือง และตั้งคำถามถึงบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการรับมือกับสังคมเมือง

บทที่ 2 รู้จักเมือง และรู้ทันการพัฒนา มุ่งสร้างความเข้าใจเกี่ยวเมืองและความเป็นเมือง รวมทั้งสำรวจสถานการณ์ความเป็นเมืองในบริบทโลก ความท้าทายใหม่ๆ จากปรากฏการณ์ความเป็นเมือง รวมทั้งรู้เท่าทันว่านโยบายระดับประเทศที่มีต่อเมืองและการพัฒนาเมืองเป็นอย่างไรบ้าง

บทที่ 3 หลากหลายแนวคิดพัฒนาเมือง มุ่งให้เห็นแนวคิดและแนวทางการพัฒนาเมืองที่หลากหลาย เป็นการเปิดมุมมองให้เห็นกรณีศึกษาประสบการณ์นานาชาติในเรื่องการพัฒนาเมือง รวมทั้งเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้พัฒนาเมืองไปในทิศทางที่สะท้อนอัตลักษณ์และศักยภาพของพื้นที่

บทที่ 4 พัฒนาเมืองบนฐานศักยภาพ โดยใช้ตัวแบบทุนท้องถิ่น (Local Capitals Model) มุ่งนำเสนอแนวทางหนึ่งในการวางแผนการพัฒนาท้องถิ่นบนฐานศักยภาพและจุดแข็งของท้องถิ่น โดยชวนให้ปรับแนวทางในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการค้นหาศักยภาพเพื่อพัฒนามากกว่ามุ่งแก้ปัญหา

2

U R B A N I Z A T I O N

รู้จักเมือง
และรู้ทันการพัฒนา

ความเป็นเมือง หรือ Urbanization ถือเป็นสภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงหรือ **ปรากฏการณ์ของโลก (Global Phenomenon)** ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เนื่องจากสังคมในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ พื้นที่ที่เคยถูกเรียกว่าชนบทมีความเจริญเข้ามา ผู้คนก็อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้น และความเป็นเมืองนี้เองก็ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติทั้งลักษณะทางกายภาพของเมือง จำนวนประชากร วิถีชีวิตของคนในสังคม และรวมถึงความต้องการบริการสาธารณะที่มีแตกต่างออกไปจากเดิม

บทนี้นำเสนอ 2 ส่วน *ส่วนแรก* มุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองและความเป็นเมือง ทั้งระดับโลกและในประเทศไทยรวมทั้งปัญหาที่มาพร้อมกับสังคมเมือง *ส่วนที่สอง* เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวนโยบายของรัฐผ่านร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 เพื่อให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรู้เท่าทันนโยบายรัฐและเตรียมการในพื้นที่ให้สอดคล้องและทันสถานการณ์

คำนิยามของเมือง และความเป็นเมือง

เริ่มแรกหากเราจะศึกษาเรื่องเมืองและผลกระทบของความเป็นเมือง เราน่าจะมาทำความเข้าใจกันก่อนว่าคำ 2 คำ ได้แก่ “เมือง” และ “ความเป็นเมือง” ที่เราจะพูดถึงต่อนี้มีความหมายว่าอย่างไร เริ่มต้นที่คำว่า เมือง ซึ่งเป็นคำที่เราใช้พูดกันโดยทั่วไป โดยมักใช้เรียกบริเวณที่มีความเจริญเข้าถึง มีบ้านเรือนมากมาย และมีประชากรอยู่หนาแน่น

โดยเราอาจสรุปได้ว่า “เมือง หมายถึง สถานที่ตั้งถิ่นฐานอันถาวร หนาแน่น และมีขนาดใหญ่โตที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม”

ที่มา: <http://www.un.org/en/development/desa/population/images/themes/urbanization.jpg>

ด้วยความหมายนี้เมืองจะเป็นถิ่นฐานที่อยู่ถาวรของมนุษย์ ไม่ใช่บริเวณสถานที่ ที่สร้างขึ้นเพื่อยู่ชั่วคราว เช่น camp นักเดินทาง ศูนย์อพยพ ศูนย์ประสบภัย ที่ไม่ได้ใช้ในการอยู่อาศัยอย่างถาวร ใช้อยู่เฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น นอกจากนั้นในด้านของความเจริญ หากเราเทียบกับพื้นที่ที่เราเรียกว่า ชนบท ก็มีความแตกต่างกันแม้จะเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยที่ถาวรเหมือนกัน เมืองเป็นสถานที่อยู่อาศัยที่มีประชากร

มากกว่า มีการปลูกอาคาร บ้านเรือนและอยู่ติดๆ กัน เป็นบริเวณกว้าง ใหญ่กว่า แม้ชนบทจะมีการปลูกบ้านเรือนแต่ก็มีความห่างไกลกัน หรือ หากอยู่ใกล้กันก็มีจำนวนไม่มากและไม่หนาแน่นเท่าเมือง นอกจากนี้ เมืองยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับคนในเมืองมากกว่าในชนบทอีกด้วย ในส่วนของคำว่า ความเป็นเมือง หรือ Urbanization ในภาษาอังกฤษ เป็น คำที่มีการให้คำนิยามไว้อย่างหลากหลาย โดยทางราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2524 ที่ได้นิยามไว้ว่า

ความเป็นเมือง (Urbanization) หมายถึง กระบวนการที่ชุมชน กลายเป็นเมือง หรือการเคลื่อนย้ายของผู้คนหรือการดำเนินกิจการงาน เข้าสู่บริเวณเมืองหรือการขยายตัวของเมืองออกไปทางพื้นที่ การเพิ่ม จำนวนประชากร หรือในการดำเนินกิจการงานต่างๆ ที่มากขึ้น

โดยคำว่า Urbanization ถูกใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1888 ซึ่งในช่วง คริสต์ทศวรรษ 1880 นี้มีการพูดถึงการเจริญเติบโตของเมืองในประเทศ สหรัฐอเมริกาอย่างรวดเร็ว เช่น เมืองลอสแอนเจลิส (Los Angeles) ที่ความเป็นเมืองนั้นเพิ่มมากขึ้นอย่างไม่สามารถควบคุมได้⁶ นักวิชาการ หรือองค์การระหว่างประเทศทำการศึกษาและพูดถึงความเป็นเมือง มักจะ พูดในเชิงของผลกระทบในแง่ลบที่เกิดขึ้นจากความเป็นเมืองตัวอย่างเช่น ความแออัดของที่อยู่อาศัย การอพยพของประชากรเข้ามาสู่เมือง การจราจรติดขัด บริการสาธารณะที่ไม่ทั่วถึง คุณภาพชีวิตที่ลดลง ทำให้ การบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ของเมืองทำได้ยาก เป็นต้น

อย่างไรก็ดีหากเราจะบอกว่าพื้นที่ใดนับว่าเป็นพื้นที่เมืองนั้น ในแต่ละประเทศก็จะมีเกณฑ์ในการกำหนดที่แตกต่างกันออกไป

⁶ สืบค้นจาก <http://www.merriam-webster.com/dictionary/urbanization>

ในประเทศไทยเราสามารถใช้เขตของเทศบาล เพื่อบ่งบอกว่าพื้นที่นั้นเป็นเมืองได้โดยเฉพาะเทศบาลเมือง และเทศบาลนคร ซึ่งในพระราชบัญญัติเทศบาล พุทธศักราช 2496 ได้กำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้

เทศบาลเมือง ได้แก่ ท้องถิ่นอันเป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัด หรือท้องถิ่นชุมนุมชนที่มีราษฎรตั้งแต่หนึ่งหมื่นคนขึ้นไป ทั้งมีรายได้พอควรแก่การที่จะปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามพระราชบัญญัตินี้ และซึ่งมีประกาศกระทรวงมหาดไทยยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองประกาศกระทรวงมหาดไทยนั้นให้ระบุงบชื่อและเขตของเทศบาลไว้ด้วย ส่วน เทศบาลนคร ได้แก่ ท้องถิ่นชุมนุมชนที่มีราษฎรตั้งแต่ห้าหมื่นคนขึ้นไป ทั้งมีรายได้พอควรแก่การที่จะปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามพระราชบัญญัตินี้ และซึ่งมีประกาศกระทรวงมหาดไทยยกฐานะเป็นเทศบาลนคร ประกาศกระทรวงมหาดไทยนั้นให้ระบุงบชื่อและเขตของเทศบาลไว้ด้วย

สถานการณ์ความเป็นเมืองของโลก

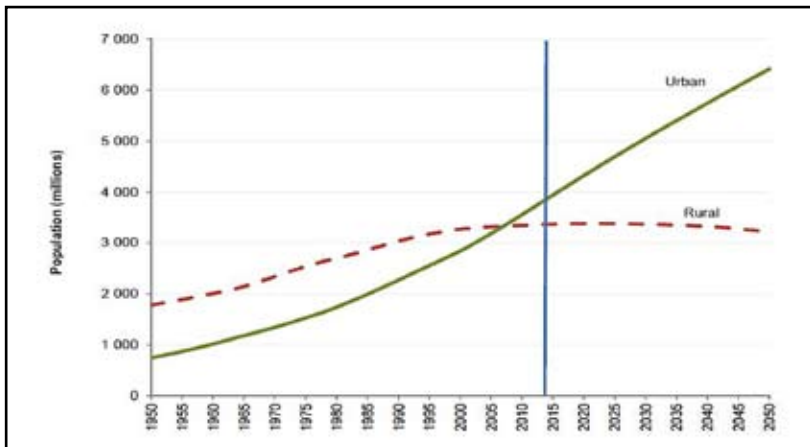
ความเป็นเมือง (Urbanization) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัดในทุกทวีป ไม่เว้นแม้แต่ทวีปแอฟริกาที่มีความเจริญน้อย อาจกล่าวได้ว่า Urbanization นั้นเป็นกระแสหนึ่งของโลกในขณะนี้ ในปัจจุบันเราพบว่าประชากรของโลกอาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองมากกว่าพื้นที่ชนบท จากข้อมูลในเอกสาร World Urbanization Prospects ประจำปี 2014 ซึ่งจัดทำขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ ได้แสดงให้เห็นว่าความเป็นเมืองนั้นเกิดขึ้นในวงกว้างและเป็นไปอย่างรวดเร็วทั่วโลก โดยวัดได้จากการที่ประชากรย้ายจากชนบทเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองทำให้ประชากรในเมืองนั้นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

- ๑ จากแต่เดิมทีในปี พ.ศ. 2493 ประชากรโลก มากกว่า 2 ใน 3 (70 เปอร์เซ็นต์) อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท ส่วนประชากรโลก

น้อยกว่า 1 ใน 3 (30 เปอร์เซ็นต์) อาศัยอยู่ในพื้นที่เมือง ต่อมาในปี พ.ศ. 2557 ประชากรโลก 54 เปอร์เซ็นต์อาศัยอยู่ในเขตเมือง

- ๑ การเพิ่มขึ้นของประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง ในปี พ.ศ. 2550 เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของโลก ที่ประชากรอาศัยอยู่ในเขตเมือง มีจำนวนมากกว่า ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท หลังจากปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ประชากรอาศัยอยู่ในเมือง มากขึ้นเรื่อยๆ และไม่มีแนวโน้มว่าจะลดลงเลย
- ๑ จากแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง มีการคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2593 จะมีประชากรโลกเพียงหนึ่งในสาม (34 เปอร์เซ็นต์) ที่อยู่ในชนบท ส่วนประชากรโลก 2 ใน 3 (66 เปอร์เซ็นต์) จะอาศัยอยู่ในตัวเมือง

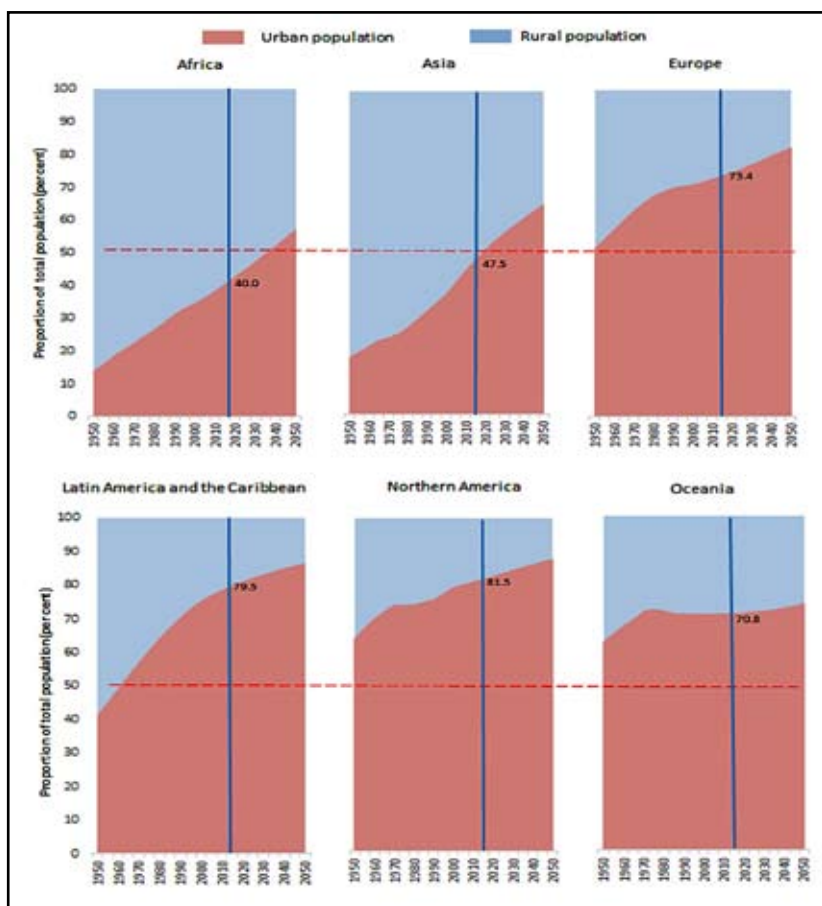
รูปที่ 6 ประชากรโลกที่อาศัยอยู่ในเมืองและชนบท ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493-2593

ที่มา : World Urbanization Prospects The 2014 Revision

เมื่อเราพิจารณาในแต่ละพื้นที่ของโลกจะพบว่า ระดับความเป็นเมืองในพื้นที่ต่างๆ มีความแตกต่างกันไป จากรูปที่ 7 หากเราเปรียบเทียบสัดส่วนความเป็นเมืองระหว่างยุโรป เอเชีย และแอฟริกา จะพบว่ายุโรปมีประชากรทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในเมืองกว่าร้อยละ 73.4 ซึ่งถือว่าสูงมากเมื่อเทียบกับในเอเชียที่มีประชากรอาศัยอยู่ในเมืองเพียงร้อยละ 47.5 และร้อยละ 40 ในแอฟริกา

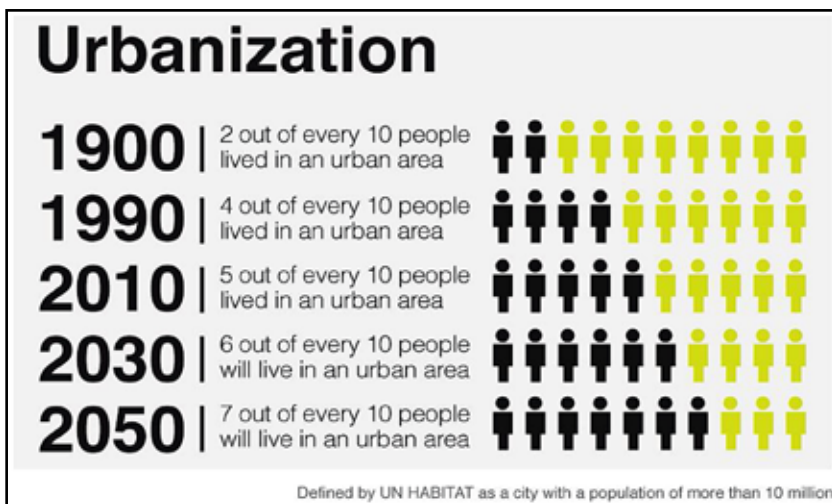
รูปที่ 7 สัดส่วนประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองและชนบท
ต่อประชากรทั้งหมด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493-2593

ที่มา : World Urbanization Prospects The 2014 Revision

เราอาจคิดว่าในภูมิภาคเอเชียเรามีความเป็นเมืองที่น้อยหากเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ อย่างยุโรป อเมริกาเหนือ แคริเบียน หรือ โอเชียเนีย เลยไม่จำเป็นต้องสนใจเรื่องความเป็นเมือง คิดแบบนี้อาจคิดผิด เพราะด้วยระดับความเป็นเมืองในปัจจุบันที่มีอยู่ไม่มาก แสดงให้เห็นว่าภูมิภาคเอเชียและแอฟริกายังสามารถที่จะเติบโตขึ้นเป็นเมืองได้มากกว่านี้ ก็แสดงว่าผลกระทบต่างๆ จากความเป็นเมืองนั้นเรายังไม่ได้พบเจอกับมันอย่างเต็มรูปแบบ หากเราดูแนวโน้มการเจริญเติบโตของเมืองจากรูปที่ 7 จะพบว่าเอเชีย และแอฟริกาเป็นภูมิภาคที่มีแนวโน้มในการเจริญเติบโตที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ ในปี 2593 คือร้อยละ 64 และร้อยละ 56 ตามลำดับ ส่วนยุโรปที่จะมีอัตราการเพิ่มขึ้นของความเป็นเมืองเพียงร้อยละ 7 เท่านั้น

รูปที่ 8 สัดส่วนของประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองต่อประชากรที่อาศัยชนบทมีอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี

ที่มา : <http://www.wearethepractitioners.com/library/the-practitioner/2016/08/16/urbanization>

สถานการณ์ความเป็นเมืองของประเทศไทย

ประเทศไทย เราเป็นประเทศที่อยู่ในกระแสของความเป็นเมือง เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก โดยประเทศไทย มีประชากรอยู่ 64,785,909 คน ในปี 2556 และจากข้อมูลของสถาบันวิจัยประชากร และสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำการคาดประมาณประชากรภายในประเทศพบว่า ในปี 2556 มีประชากรอยู่ใน เขตเมืองคิดเป็นร้อยละ 45.90 ซึ่งหากเทียบกับประชากรในเขตเมืองปี 2554 จะพบว่ามีประชากรในเขตเมือง เพียงร้อยละ 36.12 ของประชากรทั้งประเทศ ประเทศไทย ที่ใช้พื้นที่เทศบาลเป็นตัวบอกพื้นที่เป็นเมือง ปัจจุบันประเทศไทยมีเทศบาลอยู่ทั้งหมด 2,441 แห่ง แบ่งเป็นเทศบาลนคร 30 แห่ง เทศบาลเมือง 178 แห่ง และเทศบาลตำบลอีก 2,233 แห่ง⁷ การที่ประเทศไทย มีประชากรอาศัยอยู่ในเมืองมากขึ้น อาจมีข้อดีในเรื่องของกำลังการผลิต ที่ตอบโจทยอุตสาหกรรมที่อยู่ในย่านของเมืองมากขึ้น การขนส่งสินค้า มีต้นทุนต่ำลงเพราะประชากรไม่ได้อยู่ในพื้นที่ชนบทที่ห่างไกลอีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตามการที่ประชากรมาอาศัยรวมกันย่อมเกิดผลกระทบทางด้านลบหลายประการและเป็นประเด็นที่ท้าทายการบริหารจัดการเป็นอย่างยิ่ง

ประเด็นท้าทายที่เกิดจากประชากรเมืองเพิ่มสูงขึ้น

เมื่อพื้นที่ใดๆ มีความเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้น มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่มากขึ้น อันเกิดจากการย้ายถิ่นฐานของประชากรเข้ามาในเมือง เพื่อหาโอกาสในด้านต่างๆ ย่อมมีผลกระทบกับเมืองทั้งในลักษณะทางกายภาพ สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนเมือง ความต้องการบริการสาธารณะที่ทั่วถึงและตอบสนองความต้องการ การเข้าถึงโอกาส

⁷ ข้อมูล ณ วันที่ 6 พฤศจิกายน 2558 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

และทรัพยากร ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และอื่นๆ อีกมากมาย ในที่นี้ขอยกตัวอย่างผลกระทบที่เป็นความท้าทายของเมือง 5 ประการดังนี้

1. การเติบโตและขยายตัวขึ้นของเมือง

จากการที่ประชากรได้หลั่งไหล เข้ามาสู่เมืองมากขึ้น อย่างมหาศาล โดยในปี พ.ศ. 2533 ประชากรโลกอาศัยอยู่ในเขตเมือง 43 เปอร์เซ็นต์ ของประชากรโลกทั้งหมด ต่อมาในปี 2558 ประชากรโลกอาศัยอยู่ในเมืองเพิ่มขึ้นมาเป็น 54 เปอร์เซ็นต์ของประชากรโลกทั้งหมด⁸ และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นั่นหมายความว่าเมืองต่างๆ ได้เกิดการขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ เพื่อรองรับกับประชากรที่เข้ามาทำงาน และเข้ามา

⁸ United Nations Human Settlements Programme, *Urbanization and Development: Emerging Futures World Cities Report 2016* (Nairobi: United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat), 2016), pp. 6.

อยู่อาศัย ความเจริญของเมืองจะค่อยๆ แผ่ขยายออกไปสู่บริเวณที่เรียกว่า ชานเมืองมากขึ้น ก่อเกิดทั้งที่อยู่อาศัย โรงงานอุตสาหกรรม บริษัทเชิงพาณิชย์ ห้างสรรพสินค้า และสถานที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตอื่นๆ โดยการเติบโตของเมืองนี้เองแน่นอนว่าการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ การเกิดขึ้นของอาคารบ้านเรือน ตึกสูง โครงสร้างพื้นฐาน ถนน สะพาน ระบบรางขนส่ง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะถูกสร้างขึ้นมาแทนที่สิ่งที่มีอยู่เดิม โดยเฉพาะพื้นที่สีเขียวที่มักถูกแทนที่ด้วยอาคารสิ่งปลูกสร้าง เมื่อเราพูดถึงความเป็นเมืองหรือ urbanization สิ่งที่เราเห็นได้ชัดเจนที่สุดคือการเติบโตและขยายตัวขึ้นของเมืองซึ่งทำให้ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่นั้น รวมถึงพื้นที่โดยรอบเปลี่ยนแปลงไป

2. การเปลี่ยนวิถีชีวิตครอบครัว

ลักษณะแวดล้อมในสังคมที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งหนึ่งที่มีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ในที่นี้ลักษณะของเมืองก็ย่อมมีผลต่อวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยด้วยเช่นกัน โดยความเป็นเมืองทำให้คนในเมืองมีความเป็นปัจเจกมากยิ่งขึ้น ด้วยวิถีชีวิตที่มีความเร่งรีบ และอาศัยการทำตามกฎหมายหรือระบบต่างๆ ของสังคมมากกว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบในชนบท ทำให้คนในเมืองมีแนวโน้มเป็นโสดมากขึ้น และแต่งงานช้าลง นอกจากนี้จากข้อมูลสถิติประชากรเราพบความสัมพันธ์ระหว่าง ความเป็นเมือง (urbanization) กับการเจริญพันธุ์ (fertility)⁹ ว่าประเทศที่มีความยากจน

⁹ การเจริญพันธุ์ (Fertility) หมายถึง จำนวนบุตรที่เกิดมีชีวิตจริง ๆ ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งบุตรนั้นจะเป็นเพศชายหรือหญิงก็ได้ ในการปฏิบัติ นิยมวัดการเจริญพันธุ์ของเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ทั้งนี้ เพศหญิงจะให้กำเนิดบุตร และอยู่ในช่วงวัยให้กำเนิดบุตรได้เท่านั้น (Reproduction Age) หลังจากผ่านพ้นวัยมีประจำเดือนไปแล้วสตรีจะให้กำเนิดบุตรไม่ได้ ดังนั้นจึงสามารถทราบจำนวนบุตรที่แน่นอนจากสตรีคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ตลอดวัยให้กำเนิดบุตรได้

และมีความเป็นเมืองที่น้อย จะมีอัตราการเจริญพันธุ์ที่สูง หรือมีอัตราการเกิดที่สูงนั่นเอง เราจะได้เห็นได้จากในประเทศแถบแอฟริกา ซึ่งมีความเป็นเมืองที่น้อย แต่มีอัตราการเจริญพันธุ์ที่สูง ขณะที่ในยุโรป ประเทศญี่ปุ่น และอเมริกาเหนือ มีความเป็นเมืองสูง แต่มีอัตราการเจริญพันธุ์ที่ต่ำ ประเทศที่มีความเป็นเมืองสูง ซึ่งแน่นอนว่าประชากรในประเทศจะได้รับระบบการดูแลสุขภาพที่ดี ได้รับโอกาสทางการศึกษา และโอกาสในการประกอบอาชีพที่สูง ประชากรในประเทศเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะแต่งงานช้าลง มีบุตรช้าลง หรือไม่มีเลย

และด้วยวิถีชีวิตชีวิตครอบครัวที่เปลี่ยนไป การมีลูกช้า และน้อยลง ทำให้ประชากรผู้สูงอายุมีมากขึ้น ประชากรวัยทำงานมีน้อยลงเรื่อยๆ นำไปสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) คือมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ หากดูสถานการณ์ของโลกตอนนี้ จะพบว่าประชากรที่มีอายุมากกว่า 60 ปี มีจำนวนมากขึ้นคิดเป็น 3.26 ต่อปี โดยประชากรกลุ่มนี้คิดเป็น 12 เปอร์เซ็นต์ของประชากรโลกทั้งหมด ในปี 2558¹⁰ นี้เป็นผลพวงหนึ่งของความเป็นเมืองที่เราต้องตระหนักถึง และต้องเตรียมรับมือด้วย

3. การเพิ่มขึ้นของสลัม

ระหว่างปี 1960s และ 1970s องค์การระหว่างประเทศอย่าง World Bank และ UN-Habitat เริ่มให้ความสนใจถึงผลกระทบของการเจริญเติบโตของเมือง ในด้านการจัดการที่อยู่อาศัยและการบริการ

¹⁰ United Nations Human Settlements Programme, *Urbanization and Development: Emerging Futures World Cities Report 2016* (Nairobi: United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat), 2016), pp. 9.

สาธารณะชนพื้นฐานให้เพียงพอต่อประชาชน การเจริญเติบโตอย่างมากของเมืองอันเป็นผลจากการย้ายถิ่นฐานจากชนบทเข้ามาสู่เมือง และการบริหารจัดการให้มีที่อยู่อาศัยอย่างเพียงพอ ในหลายประเทศ เมืองที่มีความเจริญมากจะมีพื้นที่ชุมชนที่มีประชาชนอยู่กันอย่างแออัด มีบ้านเรือนที่ไม่ได้มาตรฐาน ไม่ถูกสุขลักษณะและขาดการรักษาความปลอดภัย เราเรียกพื้นที่ดังกล่าวว่า สลัม (slum) โดยในปัจจุบันพื้นที่สลัมนั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้นตามเมืองที่มีความเจริญต่างๆ ซึ่งสลัมเปรียบได้กับจุดต่างดำของเมือง UN-Habitat ได้ประมาณว่าในปี 2557 ประชากรคิดเป็น 29.7 เปอร์เซ็นต์ของประชากรโลกที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นอยู่ในพื้นที่สลัม¹¹ และที่อยู่อาศัยประเภทนี้มีลักษณะ มักไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกทางสังคม ไม่มีน้ำที่สะอาด ไม่มีการจัดการกับขยะและของเสียที่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งปัญหาสลัมนี้ก็เป็นตัวสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาสของประชาชนในเมืองในการเข้าถึงทรัพยากรของเมือง

4. การเพิ่มขึ้นของความไม่ปลอดภัย

เมืองเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมมากกว่าในพื้นที่ชนบท ถึงแม้ว่าในเมืองจะมีระบบการรักษาความปลอดภัยที่ดีอย่างไรก็ไม่อาจสอดส่องดูแลความปลอดภัยทางด้านชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนได้อย่างทั่วถึงทั้งหมด ยิ่งในปัจจุบันโลกกำลังเผชิญกับปัญหาการก่อการร้ายซึ่งเป็นประเด็นที่ยากต่อการรับมือ โดยการก่อการร้ายนี้เองจะเกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะของเมืองที่มีประชาชนอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ห้างสรรพสินค้า โรงแรม สถานีขนส่งมวลชน โรงเรียน เป็นต้น โดยการก่อการร้ายมีเป้าหมายที่จะทำให้เกิดความสูญเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก และทำให้สังคมตกอยู่ในความกลัว ไม่กล้าที่จะใช้ชีวิตตามปกติ เพื่อผลทาง

¹¹ Ibid., p. 13.

สังคม การเมือง หรือเศรษฐกิจบางอย่าง ที่การก่อการร้ายนั้นป้องกันได้ยากเพราะตัวผู้ก่อการร้ายนั้นแฝงตัวอยู่กับประชาชนทั่วไป

นอกจากนี้เมืองยังเป็นพื้นที่แพร่กระจายของโรคได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่น การแพร่กระจายของไวรัสซาร์ส SARS ในปี 2546 เริ่มต้นจากจังหวัด Guangdong ประเทศจีนและได้แพร่ระบาดไปยังประเทศอื่นๆ อีก 29 ประเทศทั่วโรคอย่างรวดเร็ว ในเวลา 6 เดือน ซึ่งมีผู้เสียชีวิตถึง 916 คน และมีผู้ติดเชื้อถึง 8,422 คน¹² ซึ่งการที่ไวรัสซาร์สแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วเช่นนี้เป็นผลจากการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วไร้พรมแดน ประกอบกับการที่ประชาชนอยู่กันอย่างแออัดในเมืองทำให้มีโอกาสติดเชื้อโรคจากผู้อื่นได้ง่าย เมืองจึงเป็นพื้นที่ที่ต้องได้รับการบริหารจัดการความปลอดภัยในหลายๆ ด้าน ซึ่งเป็นความท้าทายหนึ่งของผู้บริหารเมือง

รู้ทันการพัฒนา

เมื่อรู้จักเมืองและความเป็นเมืองแล้ว นโยบายรัฐถือเป็นปัจจัยบริบทที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แน่นอนที่สุดการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นจำเป็นต้องสอดคล้องกับแผนในระดับชาตินอกจากนั้นนโยบายระดับชาติยังสามารถสร้างโอกาสในการพัฒนาหรือปัจจัยทางบวกต่อการกำหนดตำแหน่งและวิสัยทัศน์การพัฒนาเมือง

ปัจจุบันประเทศไทยบริหารภายใต้การขับเคลื่อนของช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)¹³ เพื่อให้

¹² Ibid., p. 22.

¹³ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ในคราวการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2559 ศึกษาเพิ่มเติมร่างแผนพัฒนาฯ ดังกล่าวได้ที่ http://www.nesdb.go.th/ewt_news.php?nid=6101&filename=index สืบค้นวันที่ 2 ธ.ค. 2559

บรรลุนิยัติน์การพัฒนาที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มีกำหนดเป็น 10 ยุทธศาสตร์การพัฒนา ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดง ยุทธศาสตร์การพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

ยุทธศาสตร์ 1	การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์
ยุทธศาสตร์ที่ 2	การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
ยุทธศาสตร์ที่ 3	การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน
ยุทธศาสตร์ที่ 4	การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน
ยุทธศาสตร์ที่ 5	การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศ สู้ความมั่งคั่ง และยั่งยืน
ยุทธศาสตร์ที่ 6	การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริต ประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย
ยุทธศาสตร์ที่ 7	การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์
ยุทธศาสตร์ที่ 8	การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม
ยุทธศาสตร์ที่ 9	การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ
ยุทธศาสตร์ที่ 10	ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา

หนึ่งในยุทธศาสตร์พัฒนาคือยุทธศาสตร์ในภาค เมืองและพื้นที่ของเศรษฐกิจ ซึ่งได้มีการตั้งโจทย์ถึงการที่จะใช้ประโยชน์จากศักยภาพในพื้นที่และภูมิสังคมที่มีอยู่ มาดำเนินการ ทั้งในเรื่องของการพัฒนาเมืองให้มี

ความน่าอยู่ มีศักยภาพที่จะรองรับในด้านการค้าการลงทุน ทั้งในเชิงของโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ระบบโลจิสติกส์ เพื่อเป็นโครงข่ายเพื่อเชื่อมระหว่างเมืองให้มากขึ้น เพื่อลดการกระจุกตัวของประชากรที่อาศัยอยู่ที่เมืองหลวง ฯลฯ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของ “เมือง” และมองว่า “เมือง” จะเป็นพลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้

รูปที่ 9 แสดงเป้าหมายและแนวทางพัฒนาของยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ

ที่มา: สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

http://www.nesdb.go.th/article_attach/article_file_20160922162840.pdf

ดังแสดงในรูปภาพข้างบน เป้าหมายใหญ่ของการพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ นั้น คือการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ไปสู่ภูมิภาคให้ทั่วถึงมากขึ้น ทั้งในการพัฒนาเมืองที่เป็นศูนย์กลางของจังหวัดเพื่อเพิ่มความน่าอยู่สำหรับคนทุกกลุ่ม เพื่อเน้น

การพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่ฐานเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพิ่มคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน อีกทั้งเป็นการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ให้มีการสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในแนวทางการพัฒนาเมืองนั้น ในประเด็นการพิจารณาเพื่อจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ดังกล่าว ได้วางแนวคิดการพัฒนาเมือง โดยให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ ซึ่งจะเป็นความน่าอยู่ในความหมายที่ว่ามีความปลอดภัย มีสิ่งแวดล้อมที่ดี เศรษฐกิจดี เดินทางสะดวก มีระบบสาธารณูปการที่มีคุณภาพและทั่วถึง มีการเน้นถึงความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ ความหลากหลาย และศักยภาพของเมือง บนฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ดังนั้น จึงสามารถแยกประเด็นใน แนวทางการพัฒนาหลัก ดังนี้

1. พัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองศูนย์กลางของจังหวัดให้เป็นเมืองน่าอยู่ เอื้อต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีสมดุล จัดระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนและกิจกรรมเศรษฐกิจในเมือง จัดระบบบริการสังคมที่ได้มาตรฐานรวมทั้งที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ให้ความสำคัญต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียว และดูแลความปลอดภัยของประชาชน
2. ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างมีบูรณาการภายใต้การมีส่วนร่วมของส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ใช้แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยอย่างครบวงจร ปรับปรุงการรวบรวมขยะ การคัดแยก การนำกลับมาใช้ประโยชน์ และจัดตั้งสถานที่จัดการขยะมูลฝอยร่วมกันระหว่างชุมชน ตลอดจนรณรงค์การใช้น้ำอย่างประหยัดเพื่อช่วยลดมลพิษทางน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานในเขตเมือง

3. พัฒนาระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมือง เพื่อบรรเทาปัญหาจราจรและให้ประชาชนเข้าถึงบริการระบบขนส่งสาธารณะซึ่งมีต้นทุนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญต่อระบบรถประจำทาง ระบบทางจักรยาน ทางเท้า และการพัฒนาสถานีขนส่งสาธารณะในเขตเมือง ภายใต้หลักการส่งเสริมความสะอาดปลอดภัยในการเดินทางของคนทุกช่วงวัยและผู้พิการ รวมทั้งส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างเมืองและชนบท
4. รักษาอัตลักษณ์ของเมืองและสร้างคุณค่าของทรัพยากรเพื่อกระจายรายได้ให้คนในท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ สืบสานประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน และเมืองเก่า ตลอดจนใช้เศรษฐกิจดิจิทัลต่อยอดการพัฒนาเมือง ควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน และการสร้าง “แบรนด์” หรือเอกลักษณ์ของเมือง เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเมืองอย่างมีคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม
5. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเมือง โดยรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตเมืองให้มีขนาดที่เหมาะสม เสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและความร่วมมือระหว่างกัน เพื่อให้บริหารจัดการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการวางแผน การพัฒนาเมือง การจัดทำผังเมืองและการบังคับใช้ อีกทั้งเพิ่มบทบาทของหน่วยงานส่วนกลางในการสนับสนุนการพัฒนาเมืองทั้งด้านเทคนิคและการจัดสรรงบประมาณ

คือ

นอกจากนั้นยังมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาเมืองสำคัญ ดังนี้

1. ส่งเสริมกรุงเทพฯ ให้เป็นเมืองศูนย์กลางการติดต่อธุรกิจระหว่างประเทศ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการศึกษา การบริการด้านการแพทย์และสุขภาพระดับนานาชาติ ที่พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกเทคโนโลยีในการสื่อสารและระบบคมนาคมมาตรฐานสูง โดยปรับปรุงและจัดให้มีศูนย์การขนส่งในเขตเมือง อาทิ บางซื่อ จัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่ดิน จัดเตรียมระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ บริการทางสังคม และที่อยู่อาศัย ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชากรเมืองที่เพิ่มขึ้นรวมทั้งแก้ไขปัญหาจราจร ชยะ น้ำเสีย น้ำท่วม และมลภาวะทางอากาศ ตลอดจนการจัดทัศนียภาพของเมืองให้สวยงาม มีพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะ
2. พัฒนาเมืองปริมณฑล (สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม และสมุทรสาคร) ให้เป็นเมืองศูนย์กลางการบริการธุรกิจและการพาณิชย์ศูนย์กลางการขนส่งและโลจิสติกส์ ศูนย์บริการด้านสุขภาพและการศึกษาและเมืองที่อยู่อาศัย โดยประสานการวางระบบโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐาน ระบบขนส่งมวลชนสาธารณะ และบริการทางสังคม กับมาตรการทางผังเมือง ในการชี้้นำให้การขยายตัวของเมืองเป็นไปอย่างมีแบบแผนและเหมาะสม รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองให้เอื้อต่อการอยู่อาศัย การเดินทางและการขนส่งโดยสะดวกและปลอดภัย โดยเฉพาะการป้องกันน้ำท่วม-น้ำเสีย พร้อมทั้งการจัดให้มีพื้นที่สีเขียวเพื่อเป็นปอดและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนเพิ่มขึ้น รองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

และกิจกรรมต่างๆทั้งการท่องเที่ยว อุตสาหกรรม ธุรกิจการค้า การคมนาคมขนส่ง และการเพิ่มขึ้นของประชากรเมือง

3. พัฒนาเมืองเชียงใหม่และเมืองพิษณุโลกให้เป็นศูนย์กลางการค้า การบริการธุรกิจสุขภาพ การศึกษา และธุรกิจด้านดิจิทัล โดยการปรับปรุงโครงข่ายเส้นทางคมนาคมทั้งสายหลัก สายรองการพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะและการขนส่งหลายรูปแบบเพื่อการเชื่อมโยงระหว่างเมืองและพื้นที่โดยรอบ รวมถึงการพัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสูงเพื่อรองรับ “สังคมดิจิทัล” และการพัฒนาระบบบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน
4. พัฒนาเมืองขอนแก่นและเมืองนครราชสีมาให้เป็นเมืองศูนย์กลาง การค้าการลงทุนการบริการสุขภาพและศูนย์กลางการศึกษา โดยพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงกับระบบโครงสร้างพื้นฐานหลักที่เชื่อมโยงระหว่างภาค ส่งเสริมระบบขนส่งสาธารณะในเมืองให้เชื่อมโยงระหว่างเมือง และระบบขนส่งอื่นๆ และรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ
5. พัฒนาเมืองภูเก็ตและเมืองหาดใหญ่ให้เป็นเมืองน่าอยู่และเอื้อต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการสนับสนุนให้มีการพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะ โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารที่ทันสมัย รวมทั้งการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ ตลอดจนมีระบบบริหารจัดการขยะที่เหมาะสม

6. พัฒนาพื้นที่รอบสถานีขนส่งระบบรางในเมืองที่มีศักยภาพที่สำคัญ อาทิ เมืองอยุธยา เมืองนครสวรรค์ เมืองขอนแก่น และเมืองทุ่งสง และบริเวณเมืองชายแดนที่มีศักยภาพ รวมทั้งบริเวณใกล้พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อาทิ เมืองเบตง เมืองสะเดา เมืองพุน้ำร้อน เมืองอรัญประเทศ เมืองนครพนม เมืองหนองคาย เมืองเชียงทอง โดยสนับสนุนให้มีการจัดทำโครงการนำร่องที่ใช้แนวทางการจัดรูปที่ดิน การผังเมืองควบคู่กับการพัฒนาเมืองแบบประหยัดพลังงาน

3

U R B A N I Z A T I O N

หลากหลายแนวคิด
พัฒนาเมือง

แนวคิดมีความสำคัญ
ในการออกแบบเมือง
เพราะการพัฒนาเมืองสมัยใหม่
ควรเอาหลักวิชาความรู้มาช่วย
และยังช่วยผู้บริหารกำหนด
ทิศทางเมือง
โดยไม่ต้องเริ่มจากศูนย์

บทนี้นำเสนอแนวคิดการพัฒนาเมืองที่น่าสนใจ แนวคิดมีความสำคัญในการออกแบบพัฒนาเมืองเพราะการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ควรเอาหลักวิชาความรู้มาช่วย เพราะแนวคิดการพัฒนาทำให้เราเห็นรูปแบบการพัฒนาเมืองที่หลากหลาย รวมทั้งให้แนวทางการวิเคราะห์ของการพัฒนาเมือง รวมทั้งสามารถช่วยให้ผู้บริหารกำหนดทิศทางการพัฒนาหรือโครงการพัฒนาที่สอดคล้องกัน โดยไม่ต้องเริ่มจากศูนย์ นอกจากนั้นยังให้แรงบันดาลใจผ่านประสบการณ์การพัฒนาเมืองจากกรณีศึกษาด้วย

แนวคิดการพัฒนาเมืองที่น่าสนใจมีหลากหลาย ตั้งแต่แนวคิดอุทยานนครซึ่งมีการนำเสนอตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 แต่ยังคงมาประยุกต์ใช้จนปัจจุบัน จนมาถึงแนวคิดพัฒนาเมืองสร้างสรรค์และเมืองอัจฉริยะ ซึ่งกำลังได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบัน นอกจากนั้นแนวคิดการพัฒนาเมือง ยังนำเสนอวิธีการพัฒนาที่หลากหลาย อาทิ เช่น แนวคิดเมืองสร้างสรรค์เน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจบนฐานความรู้และนวัตกรรม ในขณะที่เมือง

ยุติธรรมให้ความสำคัญกับคุณภาพทางสังคมและการมีส่วนร่วมของคนด้อยโอกาสในเมือง รวมทั้งแนวคิดชิมไปโอชิตีให้ความสำคัญกับการมองเมืองแบบองค์รวมและให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ประหยัดพลังงานและสร้างความสมดุลในเมือง

อุทยานนคร (Garden City)

คำจำกัดความ

Garden City หมายถึง เมืองที่ถูกออกแบบเพื่อให้ผู้อยู่อาศัยมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีสภาพแวดล้อมเหมาะสมต่อการอยู่อาศัย มีเขตอุตสาหกรรมที่มีขนาดพอเหมาะกับเมือง โดยพื้นที่ทั้งหมดถูกล้อมรอบไปด้วยพื้นที่ชนบทหรือพื้นที่สีเขียว ที่ดินจะถูกจัดการโดยสาธารณะ เพื่อให้ผลประโยชน์ตกแก่ประชาชนอย่างแท้จริง¹⁴

Garden City หมายถึง การสร้างเมืองใหม่ที่ถูกออกแบบและวางแผนแบบองค์รวม เพื่อให้ชุมชนรายล้อมไปด้วยธรรมชาติที่สวยงามเหมาะสมแก่การอยู่อาศัย มีสังคมที่ปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีบ้านพักสาธารณะที่มีคุณภาพและอยู่ในราคาที่ประชาชนสามารถซื้อได้ พร้อมทั้งงานที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นของตน¹⁵

¹⁴ The Garden City and Town Planning Association

¹⁵ Town and Country Planning Association. Garden City Principles. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.tcpa.org.uk/garden-city-principles>. (วันที่สืบค้นข้อมูล : 14 พฤษภาคม 2559)

Garden City หมายถึง วิธีการวางผังเมืองและออกแบบเมือง ซึ่งออกแบบโดย Sir Ebenezer Howard โดยตั้งใจให้ชุมชนล้อมรอบไปด้วยเข็มขัดสีเขียว (Greenbelt) อันเป็นพื้นที่สงวนไว้สำหรับการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงาและพืชชนิดต่างๆ พื้นที่อื่นๆ เช่น ที่อยู่อาศัย โรงงาน อุตสาหกรรม และเขตเกษตรกรรม ถูกออกแบบอย่างเป็นระบบในสัดส่วนที่เท่าๆ กัน ทำให้สามารถดูแลได้สะดวก¹⁶

อุทยานนคร (เมืองในสวน) ธรรมชาติ ป่าไม้ สู่ใจกลางเมืองร่มเย็น

แนวคิดเมืองในสวนหรืออุทยานนครนี้เกิดจากท่าน Sir Ebenezer Howard ซึ่งท่านเกิดในเมืองลอนดอน ประเทศอังกฤษ เมื่อปี ค.ศ. 1850 เมื่ออายุ 21 ปีเขาได้ย้ายไปอยู่ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยใช้เวลากว่าสี่ปีอาศัยอยู่ในเมืองชิคาโกและได้เห็นการสร้างเมืองชิคาโกขึ้นมาใหม่หลังจากโดนไฟไหม้เมืองครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. 1871 ช่วงเวลานี้เองที่เขาได้ใช้ความคิดวิเคราะห์อย่างหนักเพื่อหาทางที่จะพัฒนาเมืองอย่างจริงจังตามแนวทางที่ตนเชื่อ โดยตั้งแต่นั้นเขาได้ความคิดเมืองในอุดมคติ (Utopia City) จากหนังสือที่มีชื่อว่า Looking Backward (1888) เขียนโดย Edward Bellamy หลังจากเหตุการณ์ไฟไหม้ครั้งใหญ่ 17 ปี เขาก็ได้ออกหนังสือ Garden City of Tomorrow ในปี ค.ศ.1898

แนวคิดหลักของหนังสือเล่มนี้คือต้องการให้คนในเมืองสามารถใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุขไปพร้อมๆ กับธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดนี้เกิดขึ้นจาก

¹⁶ Jones the Planner. (2012, 24 June). *Garden Cities – An English Illusion*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.jonestheplanner.co.uk/2012/06/garden-cities-english-illusion.html>. (วันที่สืบค้นข้อมูล : 14 พฤษภาคม 2559)

เขาเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของแม่เหล็กสองชิ้นหลัก นั่นคือแม่เหล็กเมือง (Town) และแม่เหล็กชนบท (Country) เพื่อที่จะดูว่าคนจะวิ่งเข้าไปอยู่ในเมืองแบบไหนมากกว่ากัน ซึ่งแต่ละแบบก็มีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไป แบบเมืองมีข้อดีคือ มีโอกาสทางสังคมสูง สามารถหลบหนีจากผู้คนได้ มีสถานที่น่าตื่นเต้นมากมาย มีโอกาสที่จะถูกจ้างงาน ค่าแรงสูง ถนนหนทางมีไฟส่องสว่าง มีอาคารบ้านเรือนที่ใหญ่โตโอ้อวดมากมาย แต่ก็ยังมีข้อเสียคือ คนอาศัยอยู่เยอะจนเกิดเป็นชุมชนแออัดหลายแห่ง ห้องเช่าราคาแพง ระบบระบายน้ำที่ไม่ดี อากาศเป็นพิษและขมุกขมัวอยู่ตลอดเวลา และสุดท้ายคือไม่สามารถใกล้ชิดกับธรรมชาติได้ ส่วนชนบทนั้นเขาพบว่า มีข้อดีคือ มีที่ดินให้ใช้ประโยชน์มากมายด้วยค่าเช่าที่ราคาถูก อากาศบริสุทธิ์ มีป่าไม้และทุ่งหญ้าเหมาะกับการทำเกษตรกรรมด้วยทรัพยากรน้ำที่เพียงพอต่อความต้องการ อีกทั้งยังมีแสงแดดอบอุ่นไม่เหมือนในเมือง อย่างไรก็ตามเขายังพบว่าชนบทนั้นก็ยังมีข้อเสียเช่นกันคือ บ้านแต่ละแห่งอยู่ห่างกันจนขาดการติดต่อกันเป็นสังคมใหญ่ บางหมู่บ้านรกร้าง ค่าจ้างต่ำ มีงานให้ทำน้อย ไม่มีจิตสำนึกสาธารณะ ระบบชลประทานและการระบายน้ำไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องการการการปฏิรูปให้ดีขึ้น แม้ว่าจะมีข้อดีข้อเสียในแบบที่แตกต่างกันแต่สุดท้ายเขาพบว่าเมืองทั้งสองแบบไม่สามารถนำไปสู่สังคมในอุดมคติตามแบบที่เขาคิดได้ ที่เขาต้องการคือ เมืองที่ปลอดจากสลัม และผู้คนต่างมีความสุขไปกับข้อดีของเมืองและชนบทไปพร้อมๆ กัน เขาจึงเสนอเมืองแบบที่สามหรือแม่เหล็กตัวที่สามนั่นคือ **เมืองผสมชนบท (Town-country) หรือเมืองในสวน (Garden city)** ขึ้นมา

คุณลักษณะของเมืองในสวนแบบดั้งเดิม

เขาออกแบบให้เมืองในสวนมีขนาดที่จำกัด มีการวางแผนเมืองล่วงหน้าก่อนที่ผู้คนจะเข้าอาศัย ส่วนตัวเมืองนั้นถูกล้อมรอบด้วยเขต

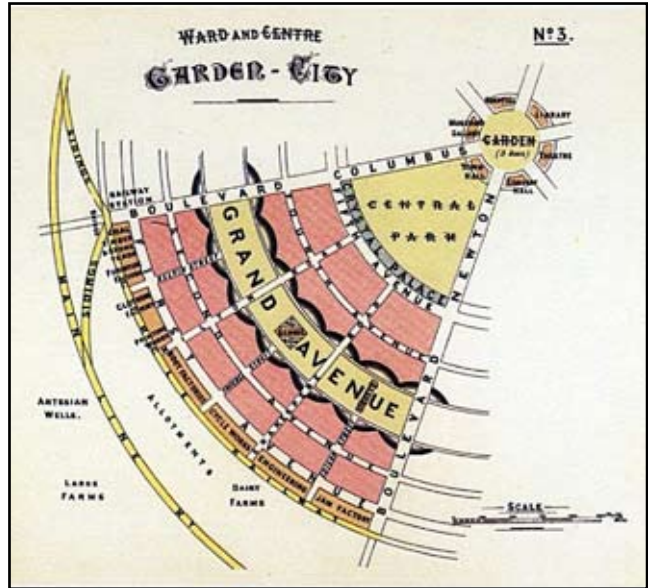
เกษตรกรรมอันเปรียบได้กับเข็มขัดสีเขียว (Green Belt) ของเมือง การบริหารเมืองนั้นค่อนข้างอิสระ ที่ดินที่จะนำไปใช้ประโยชน์อะไรก็ตาม จะดูแลโดยคณะทำงานที่ประชาชนไว้วางใจเพื่อให้จัดสรรที่ดินให้ประชาชน เข้าได้อย่างเป็นธรรม หลักการโดยสรุปคือ ทรัพยากรใดก็ตามที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติหรือโอกาสที่จะเข้าถึง ทรัพยากรเหล่านั้นต้องสามารถเกื้อหนุนให้แก่สมาชิกในชุมชนได้อย่างเท่าเทียมกัน ในขณะเดียวกันก็สามารถที่จะเป็นเจ้าของผลผลิตที่ตนเป็นผู้ผลิตขึ้นมาด้วย และผู้คนสามารถนำสิ่งที่ตนผลิตได้มาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันโดยมีเงินเป็นสื่อกลางได้อย่างอิสระ¹⁷ นอกจากนี้เมืองในสวนยังมีข้อดีคือ มีธรรมชาติที่สวยงามพร้อมผู้คนที่มีอายุอยู่อย่างสงบไม่เร่งรีบ มีโอกาสทางสังคมในการเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเท่าเทียม มีพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะอันเป็นที่พบปะของผู้คน ผู้คนสามารถเข้าห้องพักที่มีคุณภาพได้ในราคาต่ำแต่มีคุณภาพ มีงานที่ให้ค่าแรงสูงพร้อมโอกาสที่จะเข้าถึงงานมากขึ้น สินค้าที่ขายในตลาดมีราคาสมเหตุสมผล น้ำประปาสะอาดและถูกส่งต่อไปยังบ้านเรือนอย่างเป็นระบบ มีอากาศที่สดชื่นสดใสและแสงแดดที่ไม่ขมุกขมัว ผู้คนมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ และไม่มีชุมชนแออัดในเมือง ด้านข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบนั้นเขาได้ระบุไว้ในหนังสือดังนี้

- ๑ พื้นที่ทั้งหมดถูกออกแบบเป็นวงกลมโดยมีเมืองใหญ่ตรงกลาง 1 เมือง และเมืองล้อมรอบ 6 เมือง โดยแต่ละเขตเมืองจะมีพื้นที่เท่าๆ กัน

¹⁷ The End of Poverty. *Georgism, Capitalism, and Socialism*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://povertythinkagain.com/controversies/a-word-from-the-sponsor-of-the-film-the-end-of-poverty-georgism-capitalism-and-socialism/>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 29 กันยายน 2559)

- ๑ มีถนนหลักออกจากเมืองล้อมรอบทั้ง 6 เมืองมุ่งตรงไปยังเมืองศูนย์กลาง ระยะห่างระหว่างเมืองศูนย์กลางและเมืองล้อมรอบประมาณ 10 กิโลเมตร
- ๑ เมืองใหญ่ตรงกลางเรียกว่า Central City มีพื้นที่ 30,350 ไร่ สามารถจุประชากรได้ 58,000 คน ชั้นในสุดของเมืองจะเป็นสวนสาธารณะกลาง ถัดออกชั้นที่สองมาเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญ อาทิ ที่ทำการเมือง ห้องสมุด โรงพยาบาล โรงภาพยนตร์ พิพิธภัณฑ์ โรงละคร ซึ่งจะวางโดยรอบสวนสาธารณะกลางเป็นวงกลม ชั้นที่สามจะเป็นสวนสาธารณะอีกครั้งหนึ่ง และชั้นที่สี่จะเป็นอาคารโดยรอบเรียกว่า Crystal Palace ซึ่งออกแบบเพื่อสร้างเป็นร้านค้า ร้านอาหารกลางแจ้ง ฯลฯ และทำหน้าที่เสมือนรั้วของเมืองชั้นใน ส่วนชั้นที่ห้าจะเป็นถนนรอบเมืองศูนย์กลางเรียกว่า Fifth Avenue
- ๑ พื้นที่ถัดออกมาถูกออกแบบเป็นพื้นที่สีเขียวซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญมากของเมือง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ป่าไม้ สวนธรรมชาติ มีพื้นที่ที่เรียกว่า **Grand Avenue** ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียน บ้านเรือน โบสถ์ และสวนสาธารณะ อันเป็นพื้นที่ที่ผู้คนใช้พบปะสังสรรค์กันเป็นปกติ โดยมีถนน 5 สายตัดผ่านในแนวขวาง เรียงจากสายที่ 1 หรือ First Avenue ซึ่งอยู่นอกสุด ถัดเข้ามาเรื่อยๆจนเจอถนนเส้นในสุดคือเส้นที่ห้า หรือ Fifth Avenue นั่นเอง ในแนวตั้งตัดด้วยถนนสองสายเพื่อแบ่งเมืองออกเป็นบล็อกที่เท่าๆกัน เป็นการจัดสรรพื้นที่ให้ง่ายต่อการบริหารเมืองในภายหลัง บ้านเรือนแต่ละแห่งจะต้องตั้งเป็นแนวแถวอย่างเป็นระเบียบ โดยเน้นพื้นที่สีเขียวบริเวณบ้านให้มากที่สุด เพราะต้นไม้คือหัวใจหลักของเมืองในสวนตามความคิดของ Sir Ebenezer Howard

รูปที่ 11 ภาพขยายของเมืองศูนย์กลาง
ตามแบบฉบับดั้งเดิม ของ Sir Ebenezer Howard

ที่มา: [https://en.wikipedia.org/wiki/Garden_city_movement#/media/File:Diagram_No.3_\(Howard,_Ebenezer,_To-morrow_.\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Garden_city_movement#/media/File:Diagram_No.3_(Howard,_Ebenezer,_To-morrow_.).jpg)

- ๑ ถัดออกจากถนนสายที่หนึ่งซึ่งเป็นสายนอกสุดนั้นเป็นที่ตั้งของโรงงานทั้งหลาย เพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนเมืองศูนย์กลางสามารถดูแลง่าย และยังถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่สีเขียว ซึ่งริมนอกสุดของโรงงานจะมีทางรถไฟตัดผ่านทำให้โรงงานแต่ละแห่งเชื่อมต่อกัน เพื่อช่วยเรื่องการขนส่งสินค้า และลดความแออัดของการจราจรในเมือง และเชื่อมเมืองศูนย์กลางกับเมืองล้อมรอบทั้งหกเมืองที่อยู่รายรอบ

รูปที่ 12 แผนผังเมือง Garden City แบบดั้งเดิม

ที่มา: [https://en.wikipedia.org/wiki/Garden_city_movement#/media/File:Diagram_No.7_\(Howard,_Ebenezer,_To-morrow.\)_jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Garden_city_movement#/media/File:Diagram_No.7_(Howard,_Ebenezer,_To-morrow.)_jpg)

- ๑ ขั้นต่อมาเป็น “เมืองล้อมรอบ” จำนวน 6 เมือง เรียกว่า Agglomeration Cities มีพื้นที่ 22,760 ไร่ สามารถบรรจุประชากรได้ 32,000 คนแต่ละเมืองห่างกันประมาณ 3 – 5 กิโลเมตร ภายในเมืองล้อมรอบแต่ละแห่งถูกออกแบบแตกต่างกัน แต่มีเค้าโครงเดิมจากเมืองศูนย์กลางและมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอย แต่ที่ขาดไม่ได้เลยนั่นคือสวนหรือพื้นที่สีเขียวในแต่ละเมือง ชั้นนอกสุดของเมืองจะถูกล้อมรอบด้วยทางรถไฟ ทำให้ออกจากถนนเมืองที่ตัดผ่านแต่ละเมืองแล้ว ยังมีระบบขนส่งสาธารณะทางรางที่เชื่อมโยงเมืองแต่ละเมืองเข้าด้วยกันอีกชั้นหนึ่ง การใช้รรางและรถไฟนั้นถือเป็นการลดมลพิษในอากาศจากการใช้รถส่วนบุคคลได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้

ยังมีระบบชลประทานควบคู่ไปกับถนนแต่จะสายช่วยให้เมืองมีระบบระบายน้ำที่ดีเยี่ยมอีกด้วย

- ๑ หากการสร้างเมืองชั้นใน (Central City) สำเร็จ และมีประชากรถึง 58,000 คนแล้ว จำเป็นจะต้องขยายขยายโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับบริเวณเข็มขัดสีเขียว (Green Belt) ของเมือง หรือบริเวณ Grand Avenue ทั้งหมดเป็นอันขาด เพราะพื้นที่ตรงนี้ถือเป็นพื้นที่ทำเกษตรกรรมที่มีการเพาะปลูกเป็นประจำ พร้อมกับบ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่มีต้นไม้ล้อมรอบเป็นวงกลมทั่วทั้งบริเวณเป็นเสมือนปอดของเมืองซึ่งจะทำลายไม่ได้ ดังนั้นประชากรที่เกินต้องออกไปอาศัยยังเมืองล้อมรอบซึ่งเป็นเมืองที่ไกลออกไปอย่างน้อย 10 กิโลเมตร โดยเริ่มตั้งรกรากใหม่จากเมืองศูนย์กลางแล้วค่อยขยายออกมาตามแบบแผนกลายเป็นเมืองในสวนอีกเมืองหนึ่งอีกครั้ง เมืองเหล่านี้จะถูกเชื่อมโยงด้วยระบบราง ทั้งรถไฟและรถราง รวมถึงถนนที่สามารถไปมาหาสู่กันได้สะดวก

อุทยานนคร: จากแนวคิดสู่โลกความจริง

Letchworth Garden City,

Hertfordshire, England

เมืองแรกที่น่าหลักการของ Sir Ebenezer Howard มาใช้ในการสร้างเมือง คือ เมืองแลตซ์เวิร์ท ฮาร์ตฟอร์ดเชอร์ ประเทศอังกฤษ ออกแบบโดย Raymon Unwind และ Barry Parker ในปี ค.ศ. 1903 เมืองแห่งนี้มีประชากรประมาณ 34,248 คน มีเนื้อที่ประมาณ 9,670 ไร่ เป็นพื้นที่สงวนไว้สำหรับเป็นพื้นที่สีเขียวหรือเข็มขัดสีเขียวของเมืองจำนวน 3,290 ไร่

หรือประมาณร้อยละ 35 ของพื้นที่ ถูกออกแบบให้รับผู้อาศัยได้มากที่สุด 35,000 คน¹⁸ ในช่วงเริ่มต้นของออกแบบเมืองนั้นผู้ออกแบบทั้งสองคน ได้สัญญากับชาวบ้านว่าจะไม่มีปัญหารถติด ผู้คนที่ขังไขว่หนาแน่นตามท้องถนนและมีดินไม้รอบเมือง เพราะทั้งหมดคือสิ่งที่ชาวบ้านเรียกร้อง เมื่อสร้างเมืองเสร็จก็พบว่าปัญหาเหล่านั้นไม่เคยเกิดขึ้นเลย เนื่องจากนักออกแบบถือว่าการลงทุนทางสังคมไม่ใช่เป็นเพียงแค่การสร้างเมืองธรรมดา การวางแผนเมืองที่ดีไม่เพียงแต่จะลดปัญหาทั่วไป เช่น รถติด ควันพิษ ไฟฟ้าดับ น้ำประปาไม่ทั่วถึง เพียงเท่านั้น แต่ยังช่วยแก้ปัญหาอาชญากรรม การฉ้อโกง และอื่นๆ ได้ในคราวเดียวกัน

รูปที่ 13 ภาพมุมบนของเมืองแลชเวิร์ท เมืองในสวนแห่งแรกของโลก

ที่มา: http://www.letchworthgc.com/sites/default/files/images/gallery/9_Heritage_Museum.jpg,
<http://m.letchworth.com/sites/default/files/images/2574-sollershottcircus-071.jpg>

¹⁸ UK National Statistics. *Letchworth Garden City* (Hertfordshire) Population. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.citypopulation.de/php/uk-england-eastofengland.php?cityid=E35000115>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 10 พฤษภาคม 2559)

รูปที่ 14 พิพิธภัณฑ์มรดก เมืองแลชเวิร์ท เสมือนถูกตั้งอยู่ในป่าไม้ที่ร่มรื่นน่าเยี่ยมชม

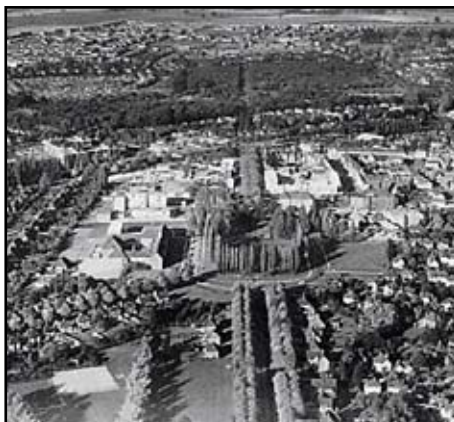

ที่มา: http://www.lethworthgc.com/sites/default/files/images/gallery/9_Heritage_Museum.jpg,
<http://m.lethworth.com/sites/default/files/images/2574-sollershottcircus-071.jpg>

เงินที่ได้การจัดเก็บภาษีที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ของเมืองแลชเวิร์ทจะถูกโอนมาให้เมืองใช้ในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและระบบขนส่งมวลชนที่สะดวกพร้อมสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ พร้อมกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้มากขึ้นในทุกๆ ปี เมืองแลชเวิร์ทยังมีสถานที่เพื่อสุขภาพ (Treatment Center) ที่รวมทั้งโรงพยาบาล พิตเนสออกกำลังกาย และยังมีโรงภาพยนตร์ และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอื่นๆ เช่น สวนสาธารณะ ลานกิจกรรม ให้ประชาชนได้ใช้เป็นที่พักบปะสังสรรค์อีกด้วย ทุกวันนี้หมู่บ้านแลชเวิร์ทยังคงพยายามรักษาสภาพแวดล้อมของเมืองให้เหมือนกับวันแรกที่สร้างเสร็จ โดยชาวแลชเวิร์ทเชื่อว่า “เมืองในสวน” หรือ **Garden City** ไม่ใช่แค่เมืองที่เราอยากอยู่อาศัยและทำงานเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นพื้นที่แห่งแรงบันดาลใจให้คนหนุ่มสาวได้พัฒนาสร้างสรรค์เมืองในสวนให้ดียิ่งขึ้นไปอีกด้วย

รูปที่ 15

วงเวียนแห่งแรกของประเทศอังกฤษ
และเป็นศูนย์กลางของเมืองแลชเวิร์ท
ตามแบบ Garden City ดั้งเดิมที่
Sir Ebenezer Howard ออกแบบ

รูปที่ 16 ลานกิจกรรมที่ใช้จัดเทศกาล

“Who do you think you are, Letchworth?”

เพื่อเฉลิมการตั้งเมือง Garden City ครั้งแรกของโลก
ที่จัดในเดือนมิถุนายนของทุกปี

ที่มา:

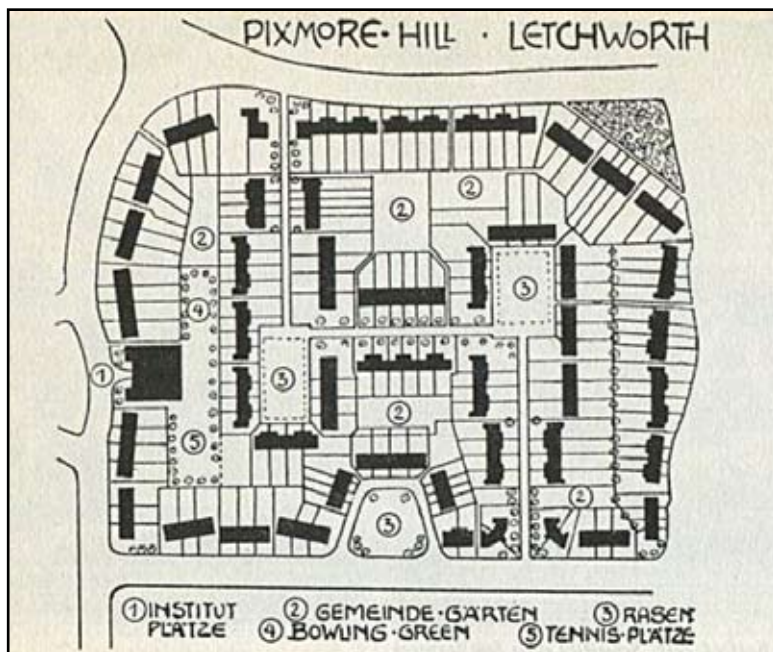
http://www.lethworthgc.com/galleries/who_do_you_think_you_are_lethworth_july_2011,

<http://static.panoramio.com/photos/original/24917922.jpg>

รูปที่ 17 - 18 เมืองแลชเวิร์ทเมื่อแรกเริ่มก่อตั้งในปี ค.ศ. 1903

รูปที่ 19 แผนผังเมืองแลชเวิร์ท การ์เด็น ซิตี้

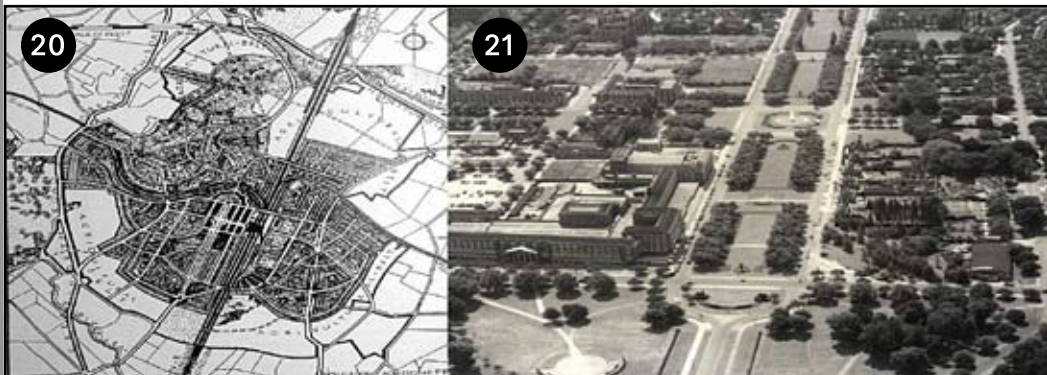
ที่มา : <https://media1.britannica.com/eb-media/02/11602-004-2DE929EF.jpg>,
http://static.nai.nl/regie/historisch/pix/letch_straatje.JPG,
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/71/Letchworth_stadsplan_1903.jpg

Welwyn Garden City, Hertfordshire, England

เวลวิน การ์เด็น ซิตี้ หรือที่รู้จักกันในชื่อ เวลวิน เฮทฟิลด์ (Welwyn Hatfield) เป็นเมืองหนึ่งในเขตปกครองฮาร์ตฟอร์ดเชอร์ของประเทศอังกฤษ เมืองแห่งนี้เป็นเมืองในสวนแห่งที่สองที่ก่อตั้งโดย Garden City Movement โดยมี Sir Ebenezer Howard เป็นหัวหน้า ใช้สถาปนิกลูกครึ่งฝรั่งเศสแคนาดาชื่อว่า Louis de Soissons เป็นผู้ออกแบบเมืองนี้ ในปี ค.ศ.1920 หลังจากเมืองแลชเวิร์ท 17 ปี มีพื้นที่ 80,968.75 ไร่ ปัจจุบันมีประชากร 116,000 คน¹⁹ เมืองแห่งนี้ตั้งขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่งจบลงได้ไม่นาน ด้วยความตั้งใจจะสร้างเมืองที่ปราศจากความหนาแน่น ล้อมรอบไปด้วยทัศนียภาพอันงดงามของชนบท แต่ก็ยังมีสถานที่สำคัญ ถนนหนทาง และความเป็นเมืองผสมอยู่ ผู้คนที่ย้ายเข้ามาอยู่สามารถเข้าถึงธรรมชาติได้ระหว่างการใช้ชีวิตประจำวันและการทำงานที่ไม่ต้องเดินทางไกลมากเพราะสถานที่ต่างๆ ถูกวางไว้ให้อยู่บริเวณเดียวกัน การควบคุมพื้นที่และการจัดสัดส่วนอย่างเหมาะสมคือหัวใจหลักในการสร้างเมืองในสวน เมืองแห่งนี้มีผู้มาเยือนมากมายไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว นักวิจัย หรือผู้ที่สนใจด้านการวางผังเมือง เนื่องจากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและการวางแผนที่คำนึงถึงสังคมในอนาคต เมืองเวลวินและแลชเวิร์ทถือเป็นเมืองในสวนตามแบบของ Sir Ebenezer Howard เพียงสองเมืองที่ยังหลงเหลืออยู่ในประเทศอังกฤษ แรกเริ่มก่อตั้งนั้นสถาปนิก Louis de Soissons ยังอายุไม่ถึง 30 ปี แต่ด้วยความสามารถของเขาทำให้แผนผังของเมืองถูกออกแบบได้อย่างทันสมัย สามารถนำมาปรับใช้ได้

¹⁹ The Hertfordshire Local Information System. LG Inform Plus, Nomis: mid-year population estimates, *Office for National Statistics: Census 2011*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.welhat.gov.uk/CHttpHandler.ashx?id=9345&p=0>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 15 พฤษภาคม 2559)

กับเมืองในปัจจุบันได้หลายแห่งและหลายรูปแบบโดยไม่จำเป็นต้องเหมือนกับฉบับดั้งเดิม เนื่องจากในปัจจุบันมีบริบทด้านพื้นที่และทรัพยากรที่จำกัดมากกว่าในอดีต

ที่มา: <https://s-media-cacheak0.pinimg.com/736x/eb/cd/25/ebcd25d42d459bf23ee6ce99f1a7a730.jpg>,
<http://www.letchworth.com/sites/default/files/images/welwyngc.jpg>

รูปที่ 20 (ซ้าย) แผนผังเมืองเวลวิน การ์เด้น ซิตี้ ในปี ค.ศ. 1920
 จะเห็นว่าพื้นที่รอบเมืองถูกล้อมรอบไปด้วยเขตเกษตรกรรม มีทางรถไฟจากในตัวเมืองออกสู่ภายนอกทำให้สามารถไปมาระหว่างเมืองเวลวินกับเมืองข้างเคียงได้สะดวก

รูปที่ 21 (ขวา) ถนนสายหลัก (Parkway) ที่ผ่ากลางเมืองแยกเมือง
 ออกเป็นสองฝั่ง ครั้งหนึ่งถนนสายนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นถนนที่มีทิวทัศน์ดีที่สุดในโลก มีน้ำพุตรงกลางสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองพิธีราชาภิเษกษัตริย์อังกฤษในปีค.ศ. 1953 สนามัญญาโดยรอบตกแต่งอย่างสวยงามด้วยดอกไม้มานานาชนิด พร้อมทางเดินให้กับคนเดินเท้าที่สามารถทะลุไปยังทุกส่วนของเมืองโดยมีต้นไม้มากมายคอยให้ร่มเงาและบังแดดฝน สมกับคำที่สถาปนิกผู้ออกแบบได้กล่าวไว้ว่า “วิธีที่ดีที่สุดที่จะมีด้ากับเมือง คือ การเดินรอบๆ เมืองด้วยตัวคุณเอง”

แม้ในปัจจุบันเมืองเวลวินจะขยายตัวใหญ่ขึ้น แต่สถาปัตยกรรมแบบ Neo-Georgian อันเป็นสถาปัตยกรรมเก่าแก่ของอังกฤษในช่วงปี ค.ศ. 1714 – 1830 ซึ่งสถาปนิก Louis de Soissons นำมาปรับใช้ในการสร้างเมืองในปีค.ศ. 1920 ก็ยังคงอยู่อย่างสมบูรณ์ และเห็นได้ชัดว่ายังคงทันสมัยเหมาะสมกับเมืองเวลวินในปัจจุบัน เมื่อเมืองขยายตัวใหญ่ขึ้น รถยนต์ส่วนบุคคลก็ย่อมมากขึ้น ร้านค้าซูเปอร์มาร์เก็ตและร้านค้าสาขาจากต่างชาติเข้ามาในเมืองมากขึ้น แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยน คือ การจัดการกับพื้นที่สีเขียวรอบเมืองให้คงอยู่ มีการปลูกต้นไม้จนเป็นสวนขนาดใหญ่ตามทางเดินเท้าและถนนทุกสายในเมือง ตรงศูนย์กลางของเมืองก่อตั้งในปี ค.ศ. 1980 ตั้งชื่อตามผู้ก่อตั้งคือ “**Howardsgate**” ประกอบไปด้วยห้างสรรพสินค้าแบบทันสมัย (The Howard Center) มีถนน 3 สายตัดผ่านตัวเมือง มีบ้านเรือนและร้านค้าตั้งอยู่อย่างเป็นระเบียบตลอดทางท่ามกลางสวนที่สวยงาม ที่สำคัญเมืองเวลวินมีกฎหมายปกป้องสิ่งแวดล้อมของเมืองเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวให้เหมือนกับวันแรก ที่ก่อตั้งซึ่ง ทุกวันนี้เมืองเวลวินได้พัฒนาไปสู่เมืองที่เป็นศูนย์กลางการค้าหลายด้าน พร้อมด้วยสถานที่นันทนาการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหลายแห่ง เช่น สวนสาธารณะ Standborough Park ที่มีเรือใบให้บริการท่ามกลางทัศนียภาพของทะเลสาบที่สวยงาม ล้อมรอบด้วยต้นไม้ใหญ่ คุ่มรีน ศูนย์ออกกำลังกาย The Gosling Sports Park พร้อมพื้นที่สำหรับการปั่นจักรยาน เล่นกีฬา และอื่นๆ ในขณะที่สถานะเมืองในสวนของเวลวินก็ยังคงอยู่พร้อมให้คนทั้งในและนอกเมืองได้สัมผัสกับบรรยากาศความเขียวสงบในฉบับเมืองในสวนสไตล์อังกฤษแบบดั้งเดิมของที่ไม่เหมือนใครอีกด้วย

รูปที่ 22 พื้นที่ศูนย์กลางของเมือง (Howardsgate)

รูปที่ 23 สถาปัตยกรรมแบบ Neo-Georgian ซึ่งเป็นรูปแบบหลักที่ใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือนและสถานที่สำคัญของเมืองเวลวินตั้งแต่เริ่มก่อตั้งในปี 1920

ที่มา : <http://welwynhatfield.co.uk/wp-content/uploads/2012/06/Howardsgate-Welwyn-Garden-.jpg>,

รูปที่ 24 สวนสาธารณะ Standborough Park
สถานที่พักผ่อนของชาวเมืองเวลวิน

รูปที่ 25 The Howard Center
ห้างสรรพสินค้ากลางเมืองที่ตกแต่งโดยต้นไม้และดอกไม้
นานาพันธุ์รอบบริเวณ

ที่มา:

http://www.awaconsultants.co.uk/assets/images/projects/171/4262134197_5ed05eb4cb_o_large.jpg,

http://patrickcallaghan.co.uk/wp-content/uploads/2014/05/100_3016.jpg

รูปที่ 26 โรงแรม Western Homestead Court
ในเมืองเวลวินที่ถูกล้อมรอบด้วยสวนดอกไม้

รูปที่ 27 Welwyn Garden City Golf Club ซึ่งสถานที่ต่างๆ
ในเมืองถูกพัฒนาไปในแนวทางเดียวกันนั่นคือพื้นที่สีเขียว

ที่มา : <https://i0.bookcdn.com/data/Photos/OriginalPhoto/2200/220094/220094738/Best-Western-Homestead-Court-Hotel-photos-Exterior.JPEG>,
<https://www.teeofftimes.co.uk/contentassets/4ca5520005c8461abe1077577fb72f9a/welwy-garden-city-golf-club-2nd-back.jpg>

Singapore

สิงคโปร์เป็นประเทศที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเมืองในสวนในระดับโลก เริ่มต้นจากต้น “**Mempet Tree**” ต้นแรกถูกปลูกลงดินโดย นาย ลี กวน ยู นายกรัฐมนตรีของสิงคโปร์ในปี ค.ศ. 1963 ถือเป็นการเริ่มต้นโครงการสิงคโปร์สีเขียว (Greening Singapore) โดยสมบูรณ์ หลังจากนั้นเป็นต้นมาสิงคโปร์ก็ดำเนินโครงการเพื่อสนับสนุนให้ประเทศของตนเป็นเมืองในสวนระดับโลก สิงคโปร์มีพื้นที่ 718 ตารางกิโลเมตร หรือ 448,750 ไร่²⁰ มีประชากร 5,607,300 คน²¹ ซึ่งถือว่ามีความหนาแน่นของประชากรสูง การสร้างเมืองในสวนขึ้นจึงไม่เพียงแต่ช่วยรักษาพันธุ์ไม้ดั้งเดิมของประเทศไว้ แต่ยังเป็นการบรรเทาบรรยากาศของความหนาแน่นในเมืองและยังช่วยดูดซับมลพิษในเมืองได้อีกด้วย หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบโครงการเมืองในสวนของสิงคโปร์คือ National Park Board (NParks) ภายใต้กระทรวงการพัฒนาแห่งชาติ (Ministry of National Development) ซึ่งมีหน้าที่หลักคือการออกแบบและสร้างพื้นที่สีเขียวให้กับสิงคโปร์ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ไม้พื้นเมืองและต่างถิ่น ดอกไม้นานาชาติ สวนสาธารณะ และความหลากหลายทางชีวภาพให้คงอยู่คู่สิงคโปร์ ทุกวันนี้พื้นที่กว่า 20,737.5 ไร่ของประเทศถูกแปลงเป็นสวนสาธารณะและสวนเชื่อมต่อระหว่างเมือง (Park Connectors) กว่า 300 แห่ง ร้อยละ 79 ของทั้งหมดอยู่ภายใต้การดูแลของ NParks เช่น สวนพฤกษชาติสิงคโปร์ สวนสาธารณะ Fort Canning สวนสาธารณะ East Coast สวนสาธารณะ

²⁰ One World Nations Online. *Singapore*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.nationsonline.org/oneworld/singapore.html>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 16 พฤษภาคม 2559)

²¹ *The Singapore Department of Statistics*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.singstat.gov.sg/docs/default-source/default-document-library/publications/publications_and_papers/population_and_population_structure/population2016.pdf. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 16 พฤษภาคม 2559)

Telok Blangah เป็นต้น นอกจากนี้ Nparks ยังดูแลพื้นที่เขตสงวนพันธุ์ไม้กว่า 20793.75 ไร่²² ซึ่งหัวใจหลักในการสร้างเมืองในสวนของสิงคโปร์คือการสร้างพื้นที่สีเขียวข้างถนนให้มากที่สุด เนื่องจากถนนทุกสายต่างเชื่อมต่อกันครอบคลุมทั่วทั้งเมือง ฉะนั้นการสร้างพื้นที่สีเขียวข้างถนนทุกสายจึงเป็นเสมือนการคลุมผ้าสีเขียวได้ทั่วบริเวณของเมือง สิงคโปร์ยังมีแผนแม่แบบชื่อว่า “The Streetscape Greenery Master Plan” ที่คอยนำทางการสร้างเมืองในสวนเสมอมา

รูปที่ 28 สวนสาธารณะ Fort Canning

²² Ministry of National Development. *From Garden City to City in a Garden*. [ออนไลน์]. หน้า 2. เข้าถึงได้จาก: <http://www.mnd.gov.sg/MNDAPPIImages/About%20Us/From%20Garden%20City%20to%20City%20in%20a%20Garden.pdf>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 16 พฤษภาคม 2559)

รูปที่ 29
สวนสาธารณะ
East Coast

รูปที่ 30

สวนสาธารณะ Telok Blangah

รูปที่ 31
Park Connectors
หรือ สวนเชื่อมต่อระหว่างเมือง

ที่มา:

<http://pantip.com/topic/34886451>,

<https://oh3za.com/tag/be-still/>,

<http://www.eco-business.com/news/singapore-denmark-continue-collaboration-building-sustainable-cities/>,

<https://itoursg.wordpress.com/2013/06/05/coast-to-coast-day-1/>

สิงคโปร์มี “การจัดการต้นไม้เชิงรุก” กล่าวคือ ต้นไม้กว่าหนึ่งล้านต้นภายใต้ความรับผิดชอบของ NParks นั้นได้รับการดูแลอย่างดีจากรุกขกรหรือนักศัลยกรรมต้นไม้ใหญ่ที่ได้รับใบอนุญาตอย่างเป็นทางการจากรัฐบาล รุกขกรเหล่านี้คือผู้ที่เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการตัดแต่งต้นไม้ โรคต้นไม้ การสงวนรักษาพันธุ์ไม้ และการขยายพันธุ์ไม้ ชาวสิงคโปร์เชื่อว่าต้นไม้ที่มีอายุมากกว่าร้อยปีหรือต้นไม้ที่อยู่ ณ พื้นที่หนึ่งๆ มาเป็นเวลานานนั้นคือมรดกที่แสนล้ำค่าของชาติซึ่งจะทำลายไม่ได้ ต้นไม้เหล่านั้นคือสัญลักษณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นว่าความรักในธรรมชาติและความรู้สึกรักเมืองในสวนของชาวสิงคโปร์นั้นไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้น หากแต่ผ่านร้อนหนาวมากร้อยปี ในปี 2001 จึงเกิดแผนการรักษามรดกต้นไม้ (The Heritage Trees Scheme) ขึ้น เพื่อรักษาต้นไม้เหล่านี้และเพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ถึงความหวงแหนที่คนรุ่นก่อนมีต่อมรดกสีเขียวเหล่านี้ ปัจจุบันมีต้นไม้เก่าแก่ 160 ต้นที่ถือเป็นมรดกต้นไม้ตามแผนการดังกล่าว

นอกจากนี้ตาม “กฎหมายเพื่อสวนสาธารณะและต้นไม้” ของสิงคโปร์ยังระบุให้พื้นที่ป่าตอนกลางและตะวันตกของประเทศเป็นพื้นที่ป่าสงวนที่ห้ามประชาชนรุกร้าหรือเข้าไปทำป่าไม้อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้ยังมีป่าสงวน “Bukit Timah” และ “Central Catchment” ซึ่งมีขนาดรวมกัน 20037.5 ไร่ พื้นที่แห่งนี้เป็นป่าเก่าแก่ที่ยังคงมีขนาดเท่าเดิมแหล่งสุดท้ายของสิงคโปร์ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของ NParks มีการปลูกป่าเพิ่มพื้นที่สีเขียวเป็นประจำทุกปี พร้อมทั้งการกำจัดวัชพืชไม้เลื้อยต่างถิ่นที่ขึ้นมารบกวนพืชสายพันธุ์พื้นเมือง เพื่อไม่ให้สายพันธุ์ดั้งเดิมนั้นถูกทำลายไปทางชายฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศคือพื้นที่ของป่าสงวน “Sungei Buloh Wetland” อันเป็นมรดกแห่งอาเซียนแห่งแรกของประเทศสิงคโปร์ มีพื้นที่ 813 ไร่ มีความสำคัญในระดับโลกเนื่องจากเป็นที่อพยพของนกต่างถิ่นและสายพันธุ์ดั้งเดิม แต่ใครจะรู้ว่าพื้นที่แห่งนี้ถูกพัฒนามาจากบ่อกักกูลาดำที่เคยปล่อยให้ร้างมาเป็นเวลานาน

รูปที่ 32
ป่าสงวน
Bukit Timah

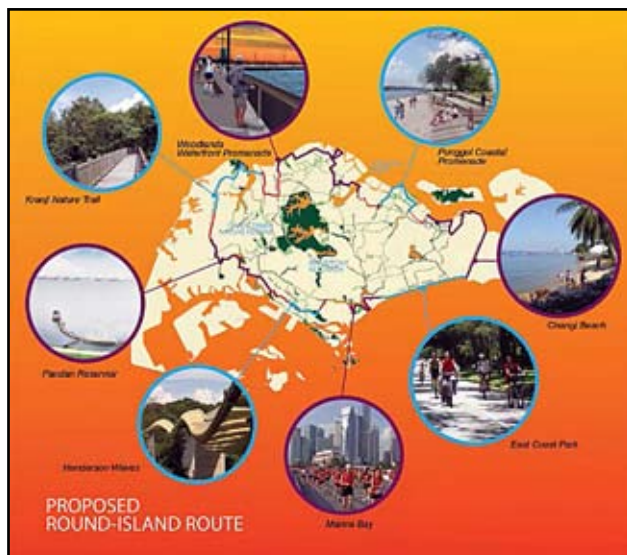
รูปที่ 33
ป่าสงวน Central Catchment
ที่มีการสร้างสะพานเพื่อเชื่อม
ป่าทั้งสองฝั่งเข้าด้วยกัน
ทำให้สัตว์ป่าสามารถข้ามไป
หาकिनยังแต่ละฝั่งได้

ที่มา : <https://www.nparks.gov.sg/gardens-parks-and-nature/parks-and-nature-reserves/central-catchment-nature-reserve>,
<https://blogs.ntu.edu.sg/hp331-2015-23/vibrant-sustainable-city/biodiversity-conservation/eco-linkbke/>

โครงข่ายพื้นที่เชื่อมต่อ (The Park Connector Network) เป็นอีกโครงการหนึ่งที่รัฐบาลสิงคโปร์กำลังพัฒนา โดยใช้พื้นที่รกร้างว่างเปล่า คลองระบายน้ำริมถนน พื้นที่รอบแอ่งน้ำขนาดใหญ่ และพื้นที่ข้างทาง มาปรับเปลี่ยนเป็นอุโมงค์สีเขียวขนาดใหญ่ที่สามารถเชื่อมต่อไปยัง

สวนสาธารณะแต่ละแห่งของเมือง เพื่อให้คนสิงคโปร์ได้ทำกิจกรรมยามว่าง ไม่ว่าจะเป็นการปั่นจักรยาน วิ่งออกกำลังกาย จนกระทั่งเล่นสเก็ตบอร์ด ปัจจุบันมีเส้นทางท่องเที่ยวรอบเกาะสิงคโปร์ (The Round Island Route) หนึ่งในโครงข่ายพื้นที่เชื่อมต่อระยะทาง 150 กิโลเมตรกว้าง 4 เมตร สวยงามร่มรื่นไปด้วยอุโมงค์ต้นไม้ที่แผ่คลุมถนนและทางเดินเท้าให้กับผู้สัญจรที่นิยมชื่นชมเมืองด้วยการเดินเท้ามากกว่าการขับรถส่วนตัว นอกจากนี้ยังมีโครงการอุโมงค์ป่าผจญภัยรอบชายฝั่ง (Coastal Adventure Corridor) ที่กำลังดำเนินการเพื่อให้นักปั่นจักรยานโดยเฉพาะ ขยายขนาดของถนนให้มีความกว้าง 6 เมตรเพื่อความสะดวกสบาย พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น หลังคาบังฝน หอ่งน้ำ จุดชมวิว ที่นั่ง โต๊ะประชาสัมพันธ์ ที่จอดรถจักรยาน และอุปกรณ์ซ่อมแซมจักรยาน ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดจะกระจายตามจุดเชื่อมต่อต่างๆ ของเส้นทาง²³

รูปที่ 34
เส้นทางท่องเที่ยว
รอบเกาะสิงคโปร์
(The Round Island
Route)

²³ National Parks Board. *Park Connector Network*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.nparks.gov.sg/gardens-parks-and-nature/park-connector-network>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 16 พฤษภาคม 2559)

รูปที่ 35 อุโมงค์ป่าผจญภัยรอบชายฝั่ง

ที่มา : <https://www.ur.gov.sg/skyline/skyline08/skyline08-03/text/01.htm>,
<http://www.businesstimes.com.sg/real-estate/call-for-design-plans-goes-out-for-rail-corridor>

อีกสิ่งหนึ่งที่ถือเป็นมรดกที่แสดงถึงการพัฒนาเป็นชาติของประเทศสิงคโปร์ คือ “สวนพฤกษศาสตร์” เนื่องจากสวนแห่งนี้เป็นสถานที่เก็บรวบรวมพันธุ์ไม้ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นการพัฒนาประเทศจนกลายเป็นเมืองในสวนปัจจุบัน กิจกรรมต่างๆ เริ่มต้นที่นี่ ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยศึกษาพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมต่อดินในบริเวณต่างๆ ของประเทศ การสงวนรักษาพันธุ์ไม้หายาก และการให้ความรู้แก่เด็กๆ สวนแห่งนี้ตั้งอยู่ใกล้กับใจกลางเมืองบนพื้นที่ 394 ไร่ และกำลังกลายเป็นสถานที่ที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในหมู่นักท่องเที่ยว ด้วยบรรยากาศที่สงบ สวยงาม ผสานการออกแบบพื้นที่อย่างสง่างามขึ้นเชิง สวนแห่งนี้ไม่ได้เป็นเพียงแค่สถานที่ท่องเที่ยวแต่ทั่วโลกต่างยอมรับให้เป็นสถาบันพฤกษศาสตร์เขตร้อนชั้นนำระดับโลก ที่รวบรวมพันธุ์พืชและสมุนไพรกว่า 600,000 ชนิด²⁴ ทั้งในรูปแบบของสารานุกรม

²⁴ อ้างแล้ว

และหนังสือในห้องสมุด พืชอบแห้ง และ ต้นไม้ปลูกที่ยังมีชีวิต พร้อม
สำหรับใช้เป็นแหล่งอ้างอิงให้กับนักพฤกษศาสตร์และผู้สนใจทั่วโลก
ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมกว่า 3 ล้านคนต่อปี

รูปที่ 36 สวนพฤกษศาสตร์สิงคโปร์

ที่มา : <http://cavinteo.blogspot.com/2014/10/national-orchid-garden-definitely-for.html>

นอกจากความพยายามอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์พืชที่มี
มากมายในสิงคโปร์แล้วนั้น อีกภารกิจหนึ่งของรัฐบาลที่กำลังนำพาสิงคโปร์
ไปสู่การเป็นเมืองสีเขียว นั่นคือการนำชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเมือง
ความจริงแล้วจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของคนสิงคโปร์นั้น
มีมานานมากแล้ว รัฐบาลเพียงแค่สนับสนุนให้เกิดโครงการต่างๆ เพื่อให้
ประชาชนได้ปฏิบัติตามอย่างเป็นรูปธรรม โดยมี NParks เป็นแม่ข่ายหลัก
ที่ช่วยสร้างความรู้สึกลงหนักแน่นอันลึกซึ้งที่ว่า แท้จริงแล้วประชาชน

กำลังใช้ชีวิตอยู่ในเมืองอันเป็นภาพขยายใหญ่บ้านของพวกเขาเอง พวกเขาจะรู้สึกที่ตนเดินอยู่ในเมืองหากแต่เดินอยู่ในบ้านสวนของตนเอง ฉะนั้นตนจึงมีส่วนที่จะช่วยเติมแต่งให้บ้านของตนให้สวยงามยิ่งขึ้นไปอีก โครงการ **“Garden in Bloom”** จึงเกิดขึ้นผ่านความรู้สึกดังกล่าว ทำให้ในปัจจุบันมีกลุ่มรักสวนเกิดขึ้นกว่า 200 กลุ่มทั่วสิงคโปร์ คนเหล่านี้จะใช้เวลาว่างของตนปลูกต้นไม้ชนิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นไม้ยืนต้น ไม้ประดับ ดอกไม้ สมุนไพร กระทั่งผักสวนครัว ทั้งทั้งบริเวณพื้นที่สาธารณะและเอกชน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ซึ่งคนที่ร่วมปลูกต้นไม้มีตั้งแต่ชาวบ้าน นักเรียน เจ้าหน้าที่ของรัฐและอาสาสมัคร ผลคือทุกวันนี้สิงคโปร์มีสวนสวยงามหลายแห่งเกิดขึ้นทุกวัน นอกจากนี้ยังมีโครงการอื่นๆ เพื่อดึงดูดคนให้เข้าหาสวนต้นไม้มากขึ้น เช่น โครงการ **“Adopt-A-Park”** หรือการรับผิดชอบพื้นที่ใกล้เคียงกับโรงเรียน ที่ทำงาน หรือบ้านเรือนของตนเพื่อไปออกแบบสร้างสวนด้วยตนเอง โครงการนี้มีผู้สมัครเข้าร่วมมากมายทั้งภาครัฐ เอกชน ไปจนถึงโรงเรียนศูนย์เด็กเล็ก โครงการ **“Adopt-A-Plant”** ซึ่งในปี 2016 นี้รัฐบาลได้แจกจ่ายกล้าไม้กว่า 8,000 ต้นให้ประชาชนนำไปปลูกในพื้นที่ของตน²⁵ โดยรัฐบาลจะกระจายหน่วยจ่ายพันธุ์ไม้หลายจุดทั่วประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่อยู่ห่างไกล นอกจากนี้รัฐบาลยังมีโครงการ **“The Green Fund Project”** ซึ่งส่งเสริมให้เอกชนหรือประชาชนที่สนใจเข้ามามีหุ้นส่วนกับรัฐบาลในการสร้างสวน โดยรัฐบาลจะออกงบในส่วนโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างสวนให้ เช่น พันธุ์ไม้ ทางเดิน ไฟส่องสว่าง เป็นต้น จากนั้นเอกชนหรือประชาชนดำเนินการสร้างสวนในแบบเฉพาะของตนต่อด้วยตนเอง ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นว่าแม้สิงคโปร์จะไม่ใช่มืองในสวนตามแบบฉบับดั้งเดิมของ

²⁵ National Parks Board. (2016, 3 April). *Adopt-A-Plant*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.nparks.gov.sg/gardens-parks-and-nature/park-connector-network>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 17 พฤษภาคม 2559)

Sir Ebenezer Howard แต่สามารถนำแบบแผนดังกล่าวมาปรับใช้กับประเทศของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีหน่วยงานอย่าง NParks และกฎหมายที่เข้มงวด รวมถึงจิตสำนึกรักหวงแหนในมรดกสีเขียวของคนสิงคโปร์เองต่างล้วนมีส่วนสำคัญที่นำพาสิงคโปร์มาถึงจุดนี้ได้ ประเทศไทยเองเป็นที่รู้กันว่าป่าไม้เราเหลือน้อยลงทุกปีๆ ถึงเวลาแล้วหรือยังที่เราจะนำแบบฉบับเมืองในสวนนี้มาปรับใช้เพื่อสงวนพื้นที่สีเขียวของเราไว้ให้คนรุ่นหลังได้ชื่นชมมรดกอันล้ำค่าที่มีความสวยงามไม่แพ้ที่อื่นในโลกเช่นกัน

รูปที่ 37 สวนสาธารณะ “Bishan Park”

อันเปรียบได้กับ Central Park ของประเทศสิงคโปร์

ที่มา : <http://www.landezine.com/index.php/2012/06/kallang-river-at-bishan-ang-mo-kio-park-by-atelier-dreiseitl/>

ซิมไบโอซิตี (Symbio City)

ที่มาของแนวคิด

ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ประชากรส่วนใหญ่ของโลกกว่า หกพันล้านคนอาศัยอยู่ในเมือง และคาดว่าประชากรของโลกจะเพิ่มขึ้นจาก 7,400 ล้านคนในปัจจุบัน (2016) เป็น 9,900 ล้านคนในปี ค.ศ. 2050²⁶ อีกทั้งแนวโน้มของการย้ายเข้ามาอาศัยและทำงานในเมืองนั้นเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ คาดว่าร้อยละ 60 ของประชากรโลกจะอาศัยอยู่ในเมืองในปี ค.ศ. 2030 ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transition Countries) ทั่วโลก โอกาสในชีวิตและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจนั้นเกิดขึ้นในเมืองมากกว่าชนบท คนส่วนมากจึงยอมละทิ้งบ้านเกิดของตนเพื่อเข้ามาทำงานในเมือง เมืองจึงขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ ผลที่ตามมาคือสภาพอากาศที่เปลี่ยนไปในทางที่นำไปเป็นห่วง ดังเช่นที่ประเทศไทยเคยเจอกับมหาอุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 ซึ่งธนาคารโลกคาดการณ์ความเสียหายกว่า 4,500 ล้านเหรียญสหรัฐ²⁷ ขณะเดียวกันปัญหาอื่นๆ ก็เริ่มก่อตัวจนแก้ไขได้ยาก เช่น รถติด วัตถุอันตรายโดยธรรมชาติและจากการผลิตของมนุษย์ อากาศเป็นพิษจากไอเสียที่ปล่อยจากโรงงานอุตสาหกรรม ปัญหาขาดแคลนพื้นที่สีเขียวอันเป็นเสมือนปอดของเมือง น้ำเน่าเสีย รวมถึงการจัดการด้านสุขอนามัย เป็นต้น ขณะเดียวกันเมืองใหญ่ทั่วโลกต่างพึ่งพาพลังงานจากซากดึกดำบรรพ์

²⁶ Population Reference Bureau. (2016). *2016 World Population Data Sheet*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.prb.org/Publications/Datasheets/2016/2016-world-population-data-sheet.aspx>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 19 ตุลาคม 2559)

²⁷ Centers for Disease Control and Prevention. (2012). *The Great Flood of 2011, Thailand: A Firsthand Account*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://blogs.cdc.gov/publichealthmatters/2012/02/the-great-flood-of-2011-thailand-a-firsthand-account-3/>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 19 ตุลาคม 2559)

เพื่อใช้ในยานพาหนะและอุตสาหกรรม อาคารโดยทั่วไปต่างติดตั้งเครื่องปรับอากาศและใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างสิ้นเปลือง

สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะทำให้สภาพอากาศเปลี่ยนแปลงอันจะส่งผลร้ายแรงเกินจะคาดคิดเพียงเท่านั้น แต่กลับเป็นเหมือนปรสิตรที่แฝงตัวคอยกัดกินเมืองที่น่าอยู่ไปเรื่อยๆ จนสุดท้ายไร้ทางที่แก้ไขเยียวยาได้ทัน ซึ่งธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียได้เตือนเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า การขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่หมดไปอย่างรวดเร็ว สิ่งที่เราต้องทำคือเปลี่ยนวิถีการบริโภคและการใช้ทรัพยากรแบบที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมมาเป็นอันดับแรกและพัฒนาเมืองและเศรษฐกิจให้เติบโตแบบยั่งยืน (Sustainable Growth) เมืองหลายแห่งเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศและการพัฒนาที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องดีกับเมืองในระยะยาว จึงเกิดแนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic) ที่มองปัญหาจากภาพใหญ่แล้วพยายามออกแบบเมืองใหม่ให้ทุกส่วนทำงานสัมพันธ์กัน เพื่อเป้าหมายหลักคือการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มากที่สุด แนวคิดดังกล่าวเริ่มต้นที่สวีเดนอันมีชื่อว่า “เมืองชีวาพึ่งพาอาศัย”²⁸ หรือ Symbio City (ซิมไบโอ ซิตี้)

คำจำกัดความ

“SymbioCity” หรือ “เมืองชีวาพึ่งพาอาศัย” คือแนวคิดการจัดการเมืองแบบบูรณาการ ทั้งในด้านการวางผังเมือง การคมนาคมขนส่ง การจัดการน้ำ การใช้พลังงาน และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมองปัญหาทุกอย่างสัมพันธ์กันแบบองค์รวม (Holistic) ซึ่งคำว่า Symbio ย่อมาจากคำว่า Symbiosis หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิตตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป แล้วความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น

²⁸ คำศัพท์และคำจำกัดความโดยผู้เขียน

สร้างประโยชน์ให้แกกันและกัน เมื่อรวมกับคำว่า City (เมือง) จึงหมายถึง การหาความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในระบบต่างๆ ของเมือง แล้วพยายามให้ความสัมพันธ์นั้นก่อประโยชน์ซึ่งกันและกัน สามารถลด ปริมาณการใช้ทรัพยากรของเมือง ประหยัดพลังงาน และส่งผลดีต่อ สภาพแวดล้อมโดยรวมอย่างยั่งยืน

การพัฒนาเมืองตามแนวคิด “เมืองชีวาพึ่งพาอาศัย” (Symbio City)

ประเทศสวีเดนตั้งอยู่บริเวณคาบสมุทรสแกนดิเนเวียทางตอนบน ของทวีปยุโรป มีประชากรประมาณ 9.8 ล้านคน ซึ่งน้อยกว่าประเทศไทย 7 เท่า มีพื้นที่ 450,295 ตารางกิโลเมตร ขณะที่ประเทศไทยมีขนาด 514,000 ตารางกิโลเมตรซึ่งถือว่าใกล้เคียงกัน แต่ด้วยประชากรที่น้อย เช่นนั้นทำให้แรงงานในประเทศน้อยลงตามไปด้วย เศรษฐกิจของสวีเดน จึงขึ้นอยู่กับอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูงมากกว่าเกษตรกรรม รัฐบาลเองก็ให้การสนับสนุนด้านการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ขั้นสูงด้วยเงิน จำนวนมาก ส่งผลให้สวีเดนเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอยู่ในอันดับ 3 ของโลกจากการจัดอันดับของ The Networked Readiness Index (NRI) ซึ่งยกย่องให้สวีเดนเป็นประเทศที่สามารถใช้เทคโนโลยีอย่างบูรณาการและมีนวัตกรรมที่ก้าวหน้าเพื่อการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังยกย่องให้สวีเดนเป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ (Knowledge-based society) ที่แท้จริงอีกด้วย

รูปที่ 38 อันดับเมืองที่น่าเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของบริการสาธารณะและยกระดับชีวิตของประชาชน โดย The Networked Readiness Index (NRI)

แหล่งที่มา: https://agenda.weforum.org/wp-content/uploads/WEF_GITR_TopEconomies_Infographic_20142.jpg

อย่างไรก็ตามในช่วงทศวรรษที่ 1970-1980 ทั่วโลกต่างประสบกับวิกฤตการณ์น้ำมันที่ทำให้ราคาน้ำมันทั่วโลกสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ สวีเดนเองก็เป็นหนึ่งในหลายประเทศทั่วโลกที่พึ่งพาพลังงานเชื้อเพลิงจากซากดึกดำบรรพ์เพื่อใช้ในอุตสาหกรรมและการคมนาคม การขยายตัวของเมืองเองก็เป็นไปอย่างไร้ระเบียบ ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมของเมืองเริ่มเสื่อมโทรม เกิดปัญหามลพิษและการจราจรแออัด ชาวสวีเดนเห็นว่า

หากพึ่งพาพลังงานน้ำมันแบบนี้ต่อไป ประกอบกับการให้เมืองขยายตัวออกไปเรื่อยๆ โดยไร้การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ จะส่งผลร้ายต่อความเป็นอยู่ของคนในเมือง สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสุขภาพของในเมืองในระยะยาว รัฐบาลสวีเดนจึงระดมผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านการวางผังเมือง การจัดการพลังงาน และการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อร่วมคิดหาแนวทางแก้ปัญหาเมืองในครั้งนี้อย่างเฉพาะของสวีเดน จนเกิดแนวคิดการบริหารจัดการเมืองแบบบูรณาการทุกส่วน ทุกระบบของเมืองเข้าด้วยกันแบบองค์รวม เพื่อให้การใช้ทรัพยากรของเมืองคุ้มค่าและเกิดประโยชน์ต่อคนในเมืองมากที่สุด จึงเกิดแนวคิด SymbioCity ขึ้นในปี ค.ศ. 2008 ซึ่งประเด็นหลักของ “ซิมไบโอ ซิตี้” หรือ “เมืองชีวพึ่งพาอาศัย” คือ การพัฒนาโดยพึ่งพาอาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ทุกระบบของเมืองทำงานสัมพันธ์กันและส่งผลดีซึ่งกันและกัน เนื่องจาก ซิมไบโอ ซิตี้ เป็นแนวความคิด จึงสามารถนำไปปรับใช้ได้กับเมืองอื่นๆ ทั่วโลก ตั้งแต่การออกแบบสถาปัตยกรรมของอาคารที่อยู่อาศัย ที่ทำงาน หรือโรงงานอุตสาหกรรม การวางผังเมือง กระทั่งการบริหารจัดการพลังงาน จัดการของเสีย การคมนาคมขนส่ง และการจัดการน้ำ

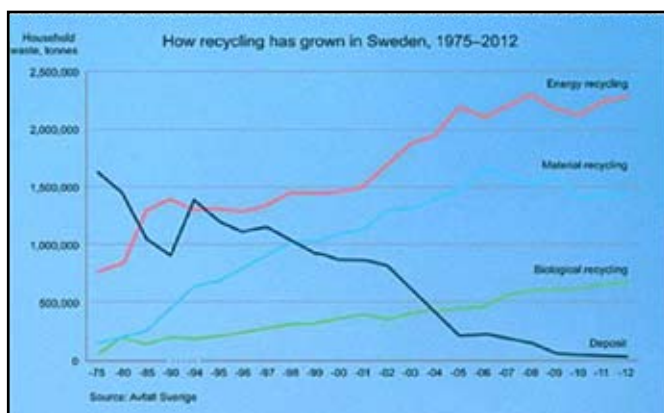
เริ่มต้นที่การจัดการขยะซึ่งถือว่าเป็นความก้าวหน้าที่สุดด้านหนึ่ง เรียกว่า “การปฏิวัติขยะรีไซเคิลแบบสวีเดน” หรือ “The Swedish Recycling Revolution” เพราะสวีเดนสามารถนำขยะจากครัวเรือนกว่า 99% มารีไซเคิลใหม่ ส่วน 1% ที่เหลือจะถูกฝังกลบ โดย 50% ของขยะเหล่านี้ถูกนำมาเผาไหม้เพื่อให้พลังงาน เทียบเท่ากับการใช้น้ำมันถึง 1.1 ล้านลูกบาศก์เมตร และสามารถให้ความร้อนในบ้านได้ 810,000 หลัง เช่นเดียวกับความร้อนส่วนเกินจากอุตสาหกรรมก็ถูกนำมาใช้ในครัวเรือนเช่นกัน ซึ่งสวีเดนได้พัฒนาความสามารถและทักษะเกี่ยวกับการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและสร้างกำไรมากกว่าทศวรรษแล้ว นอกจากนี้สวีเดนยังนำเข้าขยะกว่า 700,000 ตันจากประเทศอื่นๆ ในยุโรป เช่น นอร์เวย์

ที่ยังไม่สามารถสร้างนวัตกรรมแบบสวีเดนได้ ขยะเหล่านี้ซื้อเข้ามาในราคาถูก แต่ให้พลังงานที่คุ้มค่ามาก สิ่งที่ไม่สามารถเผาไหม้ได้ก็จะนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น เช่น เหล็กจะถูกแยกออกเพื่อนำไปรีไซเคิลให้สามารถกลับมาใช้ใหม่ได้ ในขณะที่ถ้วยชามหรือกระเบื้องที่ไม่สามารถเผาไหม้ได้ก็จะถูกกรองและแยกออกเพื่อผ่านการแปรสภาพไปเป็นวัสดุที่ใช้ทำถนนต่อไป

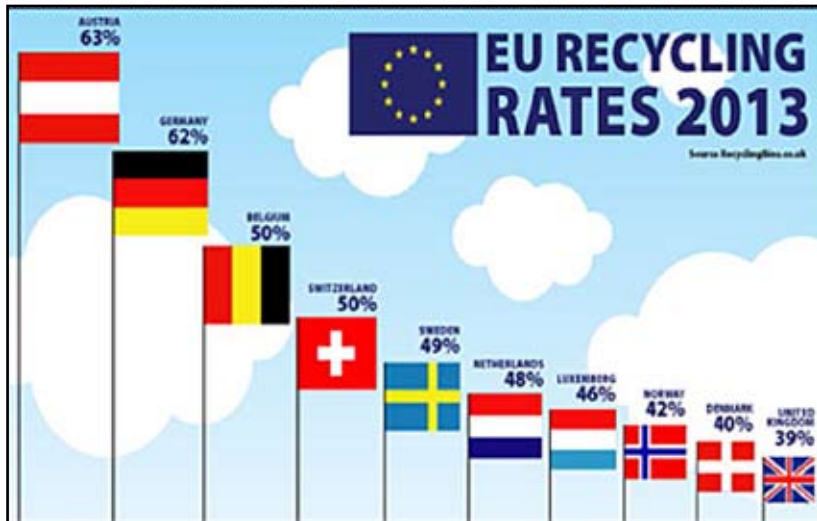
ควันที่ออกจากโรงงานเผาไหม้ 99.9 % เป็นคาร์บอนไดออกไซด์ที่ไม่มีพิษ ซึ่งผ่านการกรองหลายขั้นตอนจนสะอาด ขณะเดียวกันประชาชนชาวสวีเดนก็แยกขยะตั้งแต่ขยะเหล่านั้นยังอยู่ในบ้านของตน เช่น หนังสือพิมพ์ พลาสติก เหล็ก แก้ว อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หลอดไฟ และแบตเตอรี่รีเฟรช เป็นต้น นอกจากนี้เทศบาลยังรณรงค์ให้คนในพื้นที่แยกกากอาหารเพื่อนำมาทำปุ๋ยอินทรีย์อีกด้วย รถขนขยะเองก็ใช้ระบบขับเคลื่อนด้วยไฟฟ้าหรือก๊าซชีวภาพ เช่นเดียวกับน้ำดื่มสะอาดที่ได้มาจากการกระบวนการกรองจากน้ำเสียของเมือง ขณะที่เทศบาลจัดรถขยะเพื่อเก็บอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และขยะอันตราย เช่น สารเคมี โดยเฉพาะ ร้านขายยาทุกแห่งในเมืองรับยาหมดอายุที่ประชาชนไม่ใช้แล้วเพื่อไม่ให้ปะปนกับขยะอื่น

สิ่งเหล่านี้ทำให้การจัดการขยะของเมืองก้าวหน้าอย่างมาก

รูปที่ 39 สถิติความก้าวหน้าของการรีไซเคิลของประเทศสวีเดน ตั้งแต่ปี 1975 - 2012

รูปที่ 40 อันดับประเทศที่สามารถนำขยะมารีไซเคิลได้มากที่สุด
ตามลำดับในปี 2013

ที่มา : <http://fundforeducationabroad.org/wp-content/uploads/Capture3.jpg>, <http://s3-eu-west-1.amazonaws.com/recyclepedia-development/cms/files/files/000/000/208/original/Info-Graphic-EU-top-Recycling-570px.jpg>

รูปที่ 41
โรงงานคัดแยกขยะในสวีเดน
ซึ่งถูกนำไปรวมไว้ที่ลานพัก

รูปที่ 42 ลานรองรับขยะหลังคัดแยกแล้วเพื่อนำไปรีไซเคิลต่อไป

ที่มา: <http://hornonline.com/images/div/DS/3/Presona1.jpg>, <https://sweden.se/wp-content/uploads/2013/11/Paper-recycling-600x600.jpg>

การออกแบบสถาปัตยกรรมอาคารบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย และที่ทำงานตามแนวทาง SimbioCity ไม่ใช่แค่สวยงามทันสมัยเพียงเท่านั้น สิ่งสำคัญคือการบริหารพลังงาน อันมีหลักการสำคัญคือการนำพลังงานกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีกครั้ง (Renewable) ในอดีตสวีเดนเป็นหนึ่งในประเทศอุตสาหกรรมสำคัญของยุโรป มีอาคารหลายแห่งถูกปล่อยรกร้างหลังโรงงานอุตสาหกรรมล้มเลิกกิจการไป ด้วยเป้าหมายการก้าวไปสู่เมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมพร้อมการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก ทำให้ทุกวันนี้สวีเดนฟื้นคืนความรกร้างเหล่านั้นกลับมาเป็นเมืองสีเขียวแนวหน้าของโลก ที่ทุกอย่างถูกพัฒนาแบบองค์รวมเชื่อมโยงกันอย่างน่าสนใจ เช่น พื้นที่อ่าวตะวันตก (Western Harbour) ของเมือง Malmö ที่พื้นที่ชีวิตกลับเป็นเมืองเชิงนิเวศน์ (Eco City) ที่มีอนาคตสดใสอีกครั้ง

รูปที่ 43-44 เมือง Malmö ในอดีตเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม
แต่ในปัจจุบันกลายเป็นเมืองเชิงนิเวศน์

ที่มา: <https://bsmscandinavia.files.wordpress.com/2011/08/p1000428.jpg>,

<https://masteredificacioneficienteyrehabilitacion.files.wordpress.com/2012/08/bo-01.jpg>

เมืองนิเวศน์แบบ SymbioCity มีจุดเริ่มต้นสำคัญคือ ดิน ดังนั้นจึงต้องทำให้ดินกลับมาสมบูรณ์ มีแร่ธาตุพร้อมสำหรับการเพาะปลูกและการพัฒนาดินด้านอื่นๆ ต้องขจัดวัชพืชและขยะในพื้นที่ออกจากหน้าดินทั้งหมด ที่สำคัญคือไม่ใช่ปุ๋ยเคมีใส่ต้นไม้ในพื้นที่เป็นอันตราย เพราะพื้นที่บางแห่งบอบช้ำจากสารเคมีมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะพื้นที่ที่เคยเป็นโรงงานอุตสาหกรรมเช่นเมือง Malmö ด้านน้ำเสียจากครัวเรือนจะถูกส่งผ่านท่อเพื่อนำไปรวมกันในบ่อบำบัด ก่อนจะถูกส่งไปบำบัดที่โรงงานบำบัดน้ำเสียโดยเฉพาะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ในครัวเรือน ขยะในครัวเรือนจะถูกแยกประเภทโดยชาวเมือง จากนั้นจะมีรถบรรทุกซึ่งขับเคลื่อนด้วยพลังงานชีวภาพมารับจากที่รวมเศษอาหารอินทรีย์กลางของเมืองเพื่อนำไปเข้าโรงงานจัดการขยะ โดยขยะอินทรีย์เหล่านี้จะถูกย่อยเพื่อให้ได้ก๊าซชีวภาพไปใช้ในด้านต่างๆ ส่วนที่เหลือจากการย่อยจะถูกเผาไหม้ใหม่เพื่อให้ความร้อนแก่บ้านเรือนและส่วนหนึ่งใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า เมือง Malmö ยังมีระบบการจัดการน้ำบนผืนดินแบบคลองและเขื่อนเปิด

ซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่หมุนเวียนสม่ำเสมอ ระบบนี้จะช่วยชะลอน้ำฝนในพื้นที่ให้เพียงพอต่อการทำเกษตรกรรม กระตุ้นออกซิเจนในน้ำให้เพียงพอ และลดการเติบโตของสาหร่ายที่ไม่จำเป็นได้

ด้านการออกแบบสถาปัตยกรรม ตึกหลายแห่งในเมืองมักปลูกพืชคลุมหลังคา (Green roofs) เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับเมือง หากมีพื้นที่เหลือก็จะติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์เพื่อใช้เป็นพลังงานทางเลือกให้กับอาคารได้อีกทางหนึ่ง นักออกแบบของสวีเดนคำนึงอยู่เสมอว่าอาคารที่สร้างขึ้นใหม่นั้นจะต้องส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดตั้งแต่กระบวนการสร้างไปจนถึงการอยู่อาศัยภายในอาคาร ทำให้ฟังก์ชันการทำงานของตึกจึงมักสอดคล้องกันเพื่อช่วยลดพลังงานและเอื้อต่อสิ่งแวดล้อม สำหรับแหล่งพลังงานหลักของเมือง Malmö นั้นเกิดจากโรงงานอัดเทิร์น (Aktern Heat Pump Plant) ซึ่งใช้อากาศในการบีบสร้างพลังงานไฟฟ้าเพื่อการทำความร้อนและเย็นตามอาคารบ้านเรือนต่างๆ พลังงานเหล่านี้จะถูกเก็บไว้ในแหล่งเก็บพลังงานใต้ดินลึก 90 เมตรแล้วถูกนำมาใช้ตามฤดูกาล นอกจากนี้ยังมีโรงงานไฟฟ้าของท้องถิ่นซึ่งใช้กังหันลมขนาด 2 เมกกะวัตต์ในการผลิตไฟฟ้า ซึ่งพลังงานไฟฟ้าที่ได้ถูกแบ่งไปใช้ ณ โรงงานส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งถูกปล่อยให้อาคารบ้านเรือนจำนวน 1,000 หลัง

รูปที่ 45-46 ระบบขนส่งสาธารณะในเมืองสวีเดน
ส่วนใหญ่ใช้ก๊าซชีวภาพ (Bio Gas) ในการขับเคลื่อน

ที่มา: <http://metaefficient.com/wp-content/uploads/biogas-powered-train-sweden.jpg>,
<http://www.ngvjournals.com/wp-content/uploads/2014/09/india-scaniabiogasplantWEB-23sept.jpg>

จุดเด่นอีกอย่างหนึ่งของ SimbioCity คือการนำขยะจากครัวเรือน ไม่ว่าจะเป็นน้ำเสียหรือขยะชีวภาพมาเผาไหม้ใหม่ในโรงงาน โดยปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ไม่มีพิษออกสู่ภายนอก สิ่งที่ได้คือก๊าซชีวภาพเพื่อใช้ในการขนส่งของเมือง เมื่อร้อยปีก่อนสวีเดนมีเป้าหมายที่จะสร้างเมืองอันมีสภาพแวดล้อมพร้อมน่าอยู่อาศัย วันนี้แม้จะเป็นเมืองที่ก้าวหน้าด้านความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมระดับโลกแต่พวกเขาไม่หยุดแค่นั้น เรื่องหลักที่ผู้บริหารเมืองให้ความสำคัญคือการคมนาคมขนส่ง โดยได้มีการตั้งเป้าหมายว่าภายในปี 2050 สวีเดนจะเลิกใช้เชื้อเพลิงจากฟอสซิลอย่างสมบูรณ์ เริ่มต้นจากการตระหนักว่ายานพาหนะบนถนนคือแหล่งปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ใหญ่สู่บรรยากาศ รัฐบาลจึงเริ่มต้นด้วยการพัฒนา ยานพาหนะพลังงานสะอาดเพื่อใช้ในรถขนส่งมวลชนสาธารณะของเมือง ขณะเดียวกันก็ลดภาษีให้กับรถยนต์ที่ใช้พลังงานสะอาด เช่น ก๊าซชีวภาพ เอทานอล และพลังงานไฟฟ้า แล้วเพิ่มอัตราภาษีของรถที่ใช้เชื้อเพลิงน้ำมันให้สูงขึ้น มีการตั้งโครงการ “The Clean Vehicles Programme” เพื่อกระตุ้นให้บริษัทรถยนต์ผลิตรถที่ใช้พลังงานสะอาดออกสู่ตลาดมากขึ้น

หลังจากใช้โครงการนี้มากกว่าทศวรรษพบผลลัพธ์ที่น่าพอใจอย่างยิ่ง ในปี 2007 มียานพาหนะพลังงานสะอาดเพียงร้อยละ 12 ของทั้งหมด จนในปี 2008 มีความนิยมเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 35²⁹ ปัจจุบันรถบัสในเมืองทุกคันใช้พลังงานจากก๊าซชีวภาพหรือเอทานอล สอดคล้องกับปริมาณการใช้ขนส่งมวลชนแทนรถส่วนตัวที่เพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 64 โดยเฉพาะช่วงชั่วโมงเร่งด่วนจะเพิ่มการใช้สูงขึ้นถึงร้อยละ 78 เลยทีเดียว นอกจากนี้ร้อยละ 30 ของชาวเมืองเลือกการเดินทางและปั่นจักรยานไปทำงาน³⁰ โดยเฉพาะเมืองหลวงอย่างสต็อกโฮล์มที่มีการพัฒนาทางจักรยานให้สะดวกและปลอดภัยมากกว่าทศวรรษแล้ว ทำให้ความนิยมในการปั่นจักรยานเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี ผู้บริหารเมืองมีวิสัยทัศน์ที่จะทำให้เมืองสต็อกโฮล์มเป็นเมืองหลวงของจักรยานแห่งสหภาพยุโรป³¹ ซึ่งในช่วงสิบปีที่ผ่านมาทางจักรยานในสต็อกโฮล์มเพิ่มขึ้นจาก 675 กิโลเมตรเป็น 760 กิโลเมตร ซึ่งจะขยายเส้นทางเพิ่มขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน ชาวเมืองต่างตระหนักว่า การปั่นจักรยานเป็นส่วนหนึ่งของการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติแบบพึ่งพากัน แล้วยังช่วยลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และยังช่วยลดความหนาแน่นของการจราจรได้อีกด้วย

²⁹ Symbiocity. *Making city travel safe and sustainable*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.symbiocity.org/Templates/Pages/Page.aspx?id=141&epslanguage=en#subpageanchor>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 2 พฤษภาคม 2559)

³⁰ Thaipublica. (2012). "ชิมไบโอซิตี" การสร้างเมืองสีเขียวแบบบูรณาการ สวีเดน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://thaipublica.org/2012/02/symbio-city-sweden-green-growth/>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 1 พฤษภาคม 2559)

³¹ Symbiocity. *Transportation in Stockholm*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.symbiocity.org/en/approach/Cases-undersidor/Stockholm-captialqains/>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 2 พฤษภาคม 2559)

รูปที่ 47 จุดเช่าจักรยานในเมืองสต็อกโฮล์ม ซึ่งมีจักรยานให้เลือกหลายแบบ

รูปที่ 48 เส้นทางปั่นจักรยานรอบเมืองซึ่งถูกออกแบบเพื่อให้เชื่อมโยงทุกจุดของเมืองเข้าด้วยกัน

รูปที่ 49 จักรยาน ณ จุดเช่าในเมืองสต็อกโฮล์ม

รูปที่ 50 รูปแบบของจักรยานที่ให้บริการ

ที่มา: <http://blog.radissonblu.com/wp-content/uploads/2014/09/stockholm-01.png>,

http://images.visitstockholm.com/34/481/34481561-f4a3-45a7-86be-2e6cfac19166/rectangle_big_retina.jpg,

<http://www.fourteenislands.com/images/sthlm-bike-2014-map.png>,

http://images.visitstockholm.com/1a/c1c/1ac1cc8b-8c46-40f1-a4fe-e6661432354f/rectangle_big_retina.jpg

นอกจากนี้ยังมีการนำกฎหมายความหนาแน่นของการจราจรมาใช้ตั้งแต่ปี 2006 รถทุกคันที่ผ่านเข้าเมืองสต็อกโฮล์มในช่วงเวลากลางวันจะต้องจ่ายภาษีการจราจร ช่วงแรกคนในเมืองต่อต้านภาษีนี้อย่างมาก แต่เมื่อเห็นผลลัพธ์ว่าสามารถลดคาร์บอนไดออกไซด์ได้กว่า 30,000 ตันต่อปี ก็เริ่มที่จะเปลี่ยนความคิดและสนับสนุนแนวคิดนี้กันอย่างแข็งขัน ทุกวันนี้

สต็อกโฮล์มมีขนส่งมวลชนอยู่ 4 ประเภท ได้แก่ รถราง รถไฟ รถไฟฟ้าใต้ดิน และรถบัส ผู้คนเลือกที่จะโดยสารโดยรถไฟมากที่สุดเพราะสามารถลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ได้มากที่สุด ซึ่งความจริงแล้วขนส่งทางรางทุกประเภทใช้พลังงานไฟฟ้าที่ได้รับการรับรองว่าสามารถนำมาใช้ใหม่ได้ เช่นเดียวกับรถบัสในเมืองที่ใช้พลังงานหมุนเวียนในการขับเคลื่อน ล่าสุดสต็อกโฮล์มมีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ เช่น ระบบข้อมูลแบบ Real-time ณ จุดจอดรถ บนแอปพลิเคชันในสมาร์ทโฟน และบนเว็บไซต์ของทางการที่ดูแลการจราจรโดยตรง ซึ่งสามารถบอกได้ว่าขณะนี้รถบัสกำลังให้บริการบนถนนเส้นไหน มีรถบัสหมายเลขใดบ้างที่กำลังเข้ามายังจุดจอดและจะมาถึงจุดจอดภายในอีกกี่นาที เพื่อให้ผู้โดยสารสามารถตัดสินใจในการเดินทางได้ทันเวลา (Real-time Guarantee) ระบบรางเองก็นำข้อมูลแบบ Real-time มาใช้เช่นกัน

ด้านการวางผังเมืองนั้นสิ่งสำคัญที่สุดคือ **การมีพื้นที่สีเขียว** ที่ไม่เพียงแต่ช่วยดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศเท่านั้น แต่ยังช่วยปรับทัศนียภาพของเมืองให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น สถานที่สำคัญต่างๆ รวมถึงบ้านเรือนถูกวางอย่างเป็นระบบเพื่อให้ง่ายต่อการใช้ชีวิตของคนเมือง เช่น ระบบขนส่งมวลชน ระบบประปา และการจ่ายกระแสไฟฟ้า เมื่อวางทุกอย่างอย่างเป็นระบบจะทำให้เมืองประหยัดค่าติดตั้งได้มหาศาล และสามารถจัดบริการสาธารณะได้ด้วยงบประมาณที่ต่ำลงแต่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การมีพื้นที่สีเขียวและระบบขนส่งที่เข้ามาถือเป็นการพัฒนาที่ดินที่สำคัญ ทำให้ที่ดินบริเวณนั้นมีราคาสูงขึ้น และยังนำพาผู้ประกอบการหน้าใหม่เข้ามาในพื้นที่ได้อีกด้วย นอกจากนี้การวางผังเมืองสำหรับที่อยู่อาศัย ที่ทำงาน และโรงงานอุตสาหกรรมนั้นถูกแยกออกจากกันอย่างมีแบบแผน ทำให้ระยะทางเฉลี่ยระหว่างที่ทำงานและที่อยู่อาศัยห่างกันประมาณ 10 กิโลเมตร กว่าครึ่งหนึ่งของคนในเมืองสต็อกโฮล์มมีบ้านห่างจากที่ทำงานแค่ 5 กิโลเมตร การมีผังเมืองที่ดีเช่นนี้ประกอบกับการ

บริหารพลังงานด้านอื่นๆ ส่งผลให้สวีเดนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจไปพร้อมๆ กับการพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในเมือง และลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ถึงร้อยละ 18 ในช่วงปี 1995-2008 ซึ่งสวนทางกับแนวคิดที่ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจกับการปล่อยก๊าซเรือนกระจกนั้นเป็นของคู่กัน³² อย่างไรก็ตามกว่าที่สวีเดนจะได้เช่นนี้ต้องใช้เวลากว่า 20 ปี แต่ไม่ได้หมายความว่าที่อื่นจะทำเช่นนี้ไม่ได้ ทุกวันนี้ได้มีการนำแนวคิด SimbioCity ไปใช้แล้วในหลายประเทศ เช่น เคนยา แซมเบีย และเมืองดูยุน ในประเทศจีน เป็นต้น

เมืองอัจฉริยะ (Smart City)

ที่มาของแนวคิด

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาได้เกิดแนวคิดการพัฒนาเมืองขึ้นมาหลากหลายรูปแบบ หนึ่งในนั้นคือความพยายามที่จะนำเอาเทคโนโลยีเพื่อเข้ามาบริหารเมือง แต่ก็คงจะทำให้ผู้บริหารเมืองโดยเฉพาะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งฉงนใจไม่น้อยว่าเทคโนโลยีจะสามารถนำมาบริหารจัดการเมืองให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นได้อย่างไร คำตอบของคำถามเหล่านี้อยู่ในรูปแบบของการบริหารเมืองแนวใหม่ที่มีชื่อว่า Smart City หรือ เมืองอัจฉริยะ ในช่วงเริ่มแรกเทคโนโลยีถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการวางโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบคมนาคม การขนส่งสาธารณะ ระบบชลประทานและการระบายน้ำ เป็นต้น แต่ปัจจุบันได้ถูกพัฒนาต่อยอดจนเทคโนโลยีเข้าแทรกซึมไปทุกองูของการบริหารเมือง อันเป็นที่น่าสนใจที่ผู้บริหารเมืองจะนำแนวคิดการพัฒนาที่ทันสมัยเช่นนี้ไปปรับใช้กับเมืองของตน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้

³² อ้างแล้ว

ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้สามารถทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดีที่สุด

คำจำกัดความของ Smart City

ความจริงแล้วทุกวันนี้ยังไม่มีคำจำกัดความที่ตายตัวสำหรับ Smart City เพราะท้ายที่สุดแล้ว Smart City เป็นเสมือนแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนที่แต่ละเมืองสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะกับพื้นที่ของตนเองนั้นเมืองอัจฉริยะจึงแตกต่างกันไปตามระดับความสามารถในการพัฒนาด้านทุนด้านทรัพยากร ความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลง รวมถึงแรงบันดาลใจของคนในเมืองที่จะเห็นสิ่งที่ดีขึ้น สำหรับเป้าหมายร่วมกันของการเป็นเมืองอัจฉริยะคือ การใช้เทคโนโลยีและระบบสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในเมืองให้ดีขึ้น ลดการใช้พลังงานและสามารถลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมได้ ดังตัวอย่างของคำนิยามต่อไปนี้ เช่น

1. Smart City คือ เมืองที่เทคโนโลยีดิจิทัลถูกฝังอยู่ในระบบจัดการและแก้ปัญหาเมืองทุกๆ ด้าน³³
2. Smart City คือ เมืองที่เครือข่ายการบริการแบบดั้งเดิมถูกพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและเทคโนโลยีโทรคมนาคม เพื่อส่งเสริมธุรกิจเอกชนและสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับคนในเมือง³⁴

³³ Smart Cities Projects. *What's The Real Mean of Smart City ?*. สืบค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.smartcitiesprojects.com/whats-the-real-mean-of-smart-city/>

³⁴ European Commission. *Digital Single Market Digital Economy & Society: Smart City*. สืบค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2559, จาก <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/smart-cities>

3. Smart City คือ เมืองที่เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ถูกรวมเข้ากับโครงสร้างการออกแบบและการวางแผนเพื่อเพิ่มความเร็วให้กับระบบราชการ ทั้งยังสื่อถึงนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ใช้แก้ปัญหาและจัดการความซับซ้อนของเมือง เพื่อสร้างเมืองน่าอยู่และการพัฒนาอย่างยั่งยืน³⁵
4. Smart City คือ เมืองที่สามารถใช้ข้อมูลที่เชื่อมต่อถึงกันที่มีอยู่ ณ ปัจจุบันเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างระบบต่างๆ ในเมืองและควบคุมการทำงานภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด³⁶
5. Smart City คือ เมืองที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด มีระบบสนับสนุนการทำงานที่มั่นคง มีสภาพเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาทางวัฒนธรรมที่สามารถเรียนรู้ ตอบสนอง และปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที ซึ่งทั้งหมดวางอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน³⁷

³⁵ Toppeta, D. (2010), *The Smart City Vision: how Innovation and ICT Can Build Smart, "Livable", Sustainable Cities*.

³⁶ "IBM Offers Smarter City Assessment Tool to Help Cities Prepare for Challenges and Opportunities of Unprecedented Urbanization" at <http://www-03.ibm.com/press/us/en/pressrelease/27791.wss>

³⁷ รศ. ดร.เอกชัย สุมาลี. *Smart City มิติใหม่ของการจัดการท้องถิ่นยุคไอที*. วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า, 2558.

จะเห็นว่าคำจำกัดความของ Smart City นั้นแตกต่างกันไปตามบริบทของการปรับใช้ แต่โดยรวมสามารถสรุปได้ว่า Smart City คือ **“เมืองที่สามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ เพื่อทำให้คุณภาพการดำรงชีวิตของคนในเมืองดีขึ้น สามารถลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และลดการใช้พลังงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน”** ซึ่งสิ่งที่จะประกอบกันเป็น Smart City ได้ต้องมีปัจจัย 3 ประการ³⁸ คือ

- **Efficient** การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด
- **Sustainable** สามารถลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ลดการใช้พลังงาน ลดต้นทุน ได้อย่างยั่งยืน
- **Livable** เป็นเมืองที่น่าอยู่ผู้อยู่อาศัยมีคุณภาพชีวิตที่ดี

³⁸ เช่นเดียวกับก่อนหน้านี้

องค์ประกอบของ Smart City

รูปที่ 51 องค์ประกอบของ Smart City แต่ละด้าน

ที่มา: <http://blog.schneider-electric.com/wp-content/uploads/2015/08/Smart-Cities-Segments.jpg>

● Smart Energy

ขั้นแรกเริ่มจากการใช้พลังงานอย่างฉลาดและรู้คุณค่า โดยการผสมผสานการใช้โครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ (Smart Grid) และ มิเตอร์อัจฉริยะ (Smart Metering) ซึ่งเป็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการควบคุมการผลิต ส่ง และจ่ายพลังงานไฟฟ้าที่สามารถรองรับการเชื่อมต่อระบบไฟฟ้าจากพลังงานทางเลือกสะอาดที่กระจายอยู่ทั่วไป (Distributed Energy Resource : DER – จะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป) ได้อีกด้วย ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการการใช้สินทรัพย์เกิดประโยชน์สูงสุด โดยจะเปิดให้บริการพร้อมๆ กับโครงข่ายมิเตอร์อัจฉริยะที่มีประสิทธิภาพ มีความมั่นคง ปลอดภัย และเชื่อถือได้ คุณภาพของไฟฟ้าได้มาตรฐานสากล ความอัจฉริยะนี้เกิดจากการเชื่อมโยงระบบ

ไฟฟ้า ระบบสารสนเทศ ระบบสื่อสาร เข้าไว้ด้วยกันเป็นโครงข่ายที่สนับสนุนการทำงานซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสำคัญ 3 ด้าน³⁹ ได้แก่

1. อิเล็กทรอนิกส์และระบบฝังตัว (Electronics and Embedded Systems)
2. ระบบควบคุมอัตโนมัติ (System Control and Automation)
3. สารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication)

Smart Energy จะช่วยให้การจัดการระบบส่งจ่ายไฟฟ้ามีประสิทธิภาพและใช้อย่างชาญฉลาดมากขึ้น ทั้งในด้านของผู้ใช้ไฟฟ้า (Demand Side) และผู้ให้บริการไฟฟ้า (Supply Side) ซึ่งในอนาคตแหล่งพลังงานไฟฟ้าที่ใช้อยู่เดิม เช่น เชื้อเพลิงฟอสซิลขนาดใหญ่ โรงงานไฟฟ้า ถ่านหิน และก๊าซธรรมชาติ จะถูกทดแทนด้วยแหล่งจ่ายพลังงานไฟฟ้าอัจฉริยะ (Smart Electrical Energy Supply/Source) อันมาจากหลายแหล่งกำเนิดดังต่อไปนี้

- ๑ พลังงานทดแทน (Renewable Energy) เช่น พลังงานลม แสงอาทิตย์ ชีวมวล ชีวมวล พลังน้ำขนาดเล็ก เป็นต้น
- ๒ แหล่งผลิตไฟฟ้าขนาดเล็กที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ (Distributed Generation) เช่น เซลล์แสงอาทิตย์ขนาดเล็ก ติดตั้งบนหลังคาเรือน (Rooftop Photo Voltaic) กังหันลมผลิตไฟฟ้าขนาดเล็ก (Small Wind Turbine) เป็นต้น

³⁹ Center of Excellence in Electrical Power Technology, Chulalongkorn University. (ไม่ปรากฏวันที่). โครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ (Smart Grid). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.ee.eng.chula.ac.th/smartgrids/index.php/smart-grids/80-smart-grids/smart-grid-doc/72>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 16 ตุลาคม 2559)

- ๑ แหล่งกักเก็บพลังงาน (Energy Storage) เช่น ตัวเก็บประจุไฟฟ้าชนิดอุลตรา (Ultra capacitor) วงล้อ Flywheel และ แบตเตอรี่ รถยนต์ไฟฟ้า (Electric Vehicle, EV) ซึ่งมีแบตเตอรี่ที่เก็บสะสมพลังงานไฟฟ้า เป็นต้น
- ๒ โรงไฟฟ้าเสมือน (Virtual Power Plant, VPP) เป็นการจัดการกลุ่มแหล่งจ่ายพลังงานขนาดเล็กด้วยเทคโนโลยีควบคุม สั่งการระยะไกลด้วยระบบคอมพิวเตอร์ สามารถจ่ายไฟจากกลุ่มแหล่งจ่ายไฟข้างต้นเข้าโครงข่ายไฟฟ้าเสมือนหนึ่งจ่าย จากโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ในอดีต

นอกจากแหล่งจ่ายพลังงานไฟฟ้าอัจฉริยะข้างต้นแล้ว โครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ (Smart Energy) ยังรวมไปถึงระบบไฟฟ้าอัจฉริยะ (Smart Electrical Power System) ที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้ไฟฟ้าให้ได้รับความสะดวกและปลอดภัยขึ้นอีกขั้นหนึ่ง โดยคุณสมบัติของระบบไฟฟ้าอัจฉริยะ⁴⁰ ได้แก่

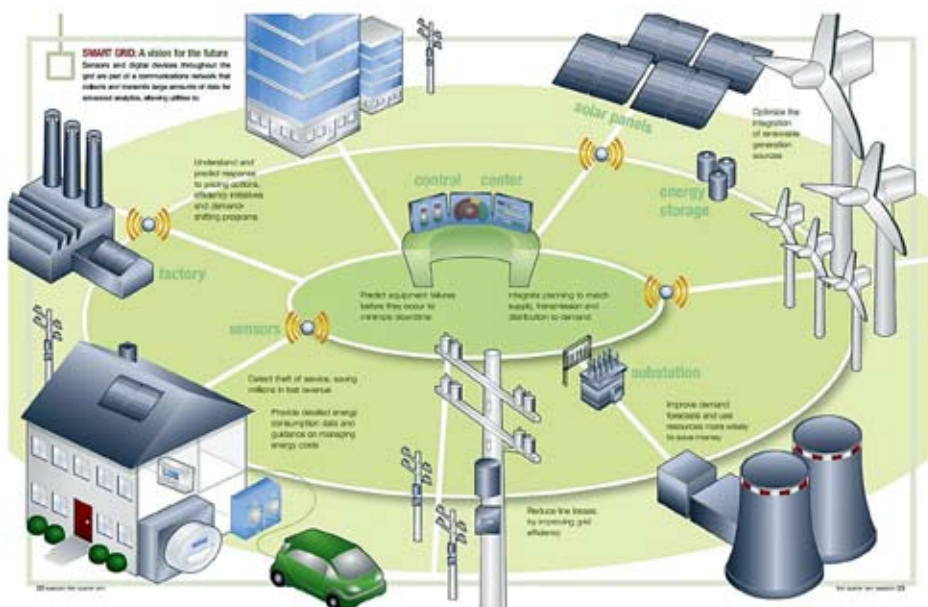
- ๑ สามารถทำงานได้เองโดยอัตโนมัติ (Automation) ทั้งสถานะปกติ และสถานะฉุกเฉิน
- ๑ สามารถตรวจวัดสถานะของระบบ (Sense and Monitor) ณ เวลาจริง
- ๑ สามารถสื่อสารข้อมูลโต้ตอบ (Data Integration, Interoperability, Two-way Communication/Interactive) กับบุคคล อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า และระบบงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกการไฟฟ้า

⁴⁰ เช่นเดียวกับก่อนหน้า

- ๑ สามารถขายและซื้อไฟฟ้ากับคู่สัญญา ซึ่งอาจจะเป็นทั้งผู้ใช้ไฟ และผู้ผลิตไฟฟ้าขนาดเล็กมาก (Producer & Consumer or Prosumer)
- ๑ รองรับการใช้รถยนต์ไฟฟ้า (Electric Vehicle, EV)
- ๑ รองรับบ้านเรือนที่ฟักอาศัย สำนักงาน และอาคารอัจฉริยะ (Smart and Green Office/Building/Home)

รูปที่ 52 โครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ หรือ Smart Grids ที่ทุกอย่างถูกเชื่อมต่อเข้าด้วยกัน

การเชื่อมต่อของโครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ (Smart Grids)

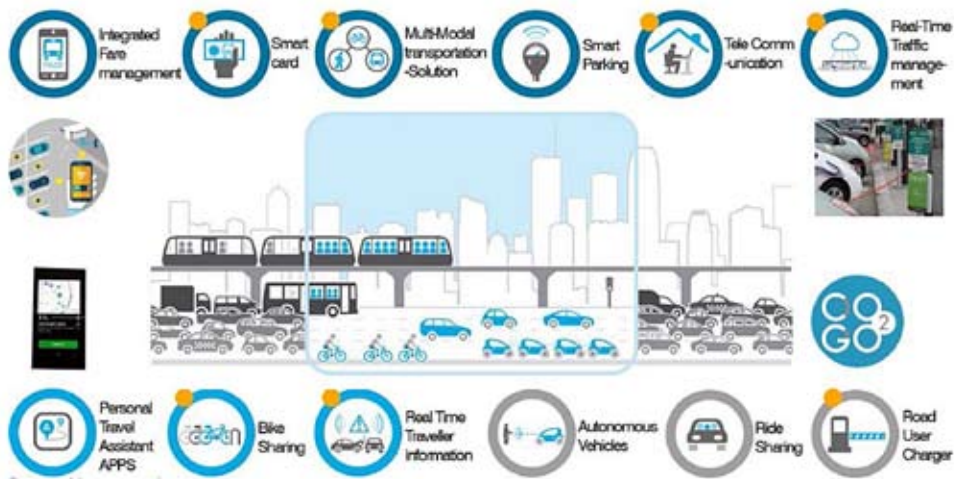

ที่มา: <http://www.aipfan.com/wp-content/uploads/smart-grid-01.jpg>

ระบบต่างๆ เหล่านี้สามารถขยายตัวไปตามโครงข่ายคมนาคมและการตั้งชุมชนเมืองใหม่ ซึ่งจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถของการควบคุมและการส่งจ่ายพลังงานไฟฟ้าทั้งสองทิศทางเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉินที่อาจจะเกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งที่เนื่องจากเป็นระบบที่สามารถแยกส่วนระบบควบคุม (Islanding/Micro Grid) ออกจากกันได้ ทั้งยังสามารถเชื่อมต่อเข้ากับเครือข่ายใหญ่ได้อัตโนมัติ นอกจากนี้การมีระบบมิเตอร์ที่ดีจะทำให้ผู้ใช้ไฟฟ้าสามารถเข้าถึงข้อมูลได้แบบ Real Time ซึ่งช่วยให้ผู้ใช้สามารถตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่างๆ ได้ถูกต้อง ในด้านของผู้ให้บริการไฟฟ้านั้นสามารถควบคุมและแก้ปัญหาการใช้ไฟฟ้าได้อย่างตรงจุด เช่น การบริหารจัดการระบบไฟฟ้าขัดข้องที่มีความซับซ้อน การตรวจจับการลักลอบใช้ไฟฟ้า การแก้ปัญหากรณีไฟฟ้าดับหรือไฟฟาดก เป็นต้น นอกจากนี้ยังช่วยให้คำนวณค่าไฟฟ้าในแต่ละเดือนแม่นยำมากขึ้นเพราะใช้การคิดอัตราค่าไฟฟ้าที่แตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลาที่ใช้งาน (time-of-use) ที่สำคัญคือโครงข่ายนี้ถูกพัฒนาให้สามารถเชื่อมต่อกับแหล่งไฟฟ้าพลังงานทางเลือกซึ่งจะกลายเป็นแหล่งพลังงานที่สำคัญของชุมชนเมืองในอนาคต

◎ Smart Mobility

รูปที่ 53 ความเชื่อมโยงของเครือข่ายคมนาคมอัจฉริยะที่แต่ละด้านทำงานอย่างเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

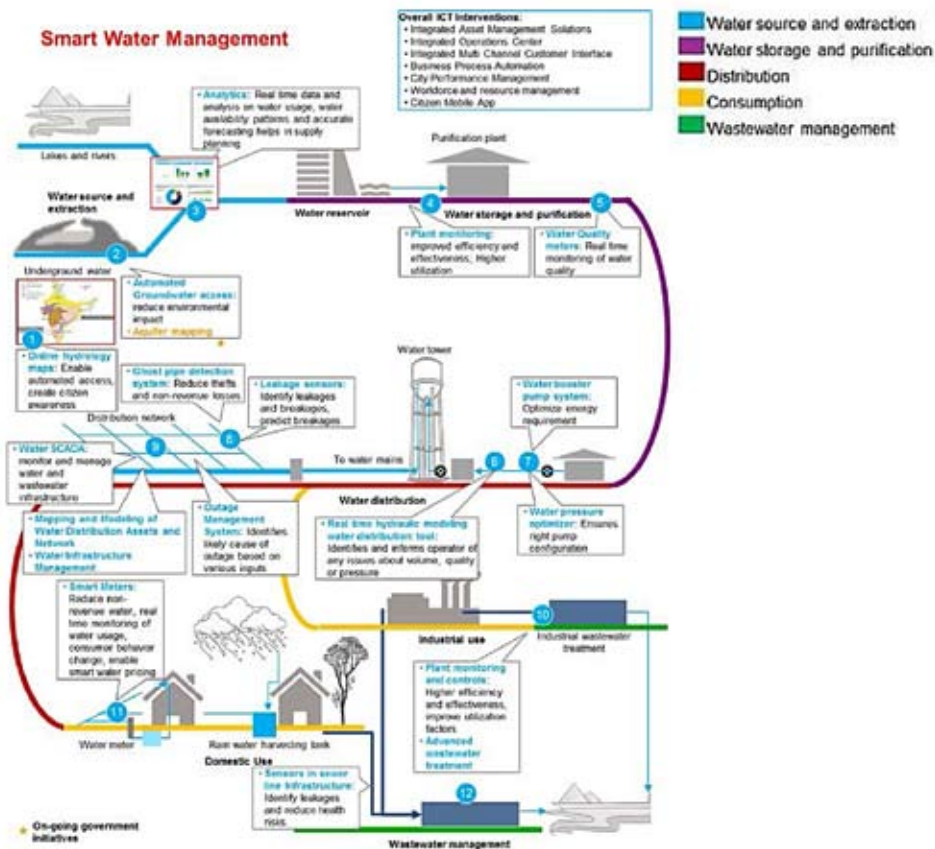
ที่มา: <http://portfolio.cept.ac.in/wp-content/uploads/2015/03/Untitled-3-1024x512.jpg>

ด้านคมนาคมจะเน้นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับและสนับสนุนยานพาหนะที่ไม่ใช้พลังงานน้ำมัน เช่น ยานพาหนะพลังงานไฟฟ้า (Electric Vehicle - EV) และ ยานพาหนะพลังงานไฟฟ้าผสมกับเชื้อเพลิงปกติ (Plug-in Hybrid Electric Vehicle-PHEV) เนื่องจากในปัจจุบันความนิยมการใช้ยานพาหนะพลังงานไฟฟ้าได้รับความนิยมมากขึ้นเพราะมีข้อดีด้านการลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมและสามารถลดรายจ่ายด้านพลังงานในภาพรวมได้ เมื่อมีการใช้ยานพาหนะที่ใช้กระแสไฟฟ้ามากขึ้นเมืองจำเป็นต้องสร้างโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนความต้องการดังกล่าว เช่น การตั้งสถานีประจุกระแสไฟฟ้า (Charging Station) สถานีตรวจสอบและซ่อมบำรุง (Maintenance Station) เป็นต้น นอกจากนี้ยังเน้นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาจัดการด้านคมนาคมให้ผู้ใช้รถ

ใช้ถนนสามารถเข้าถึงข้อมูลด้านการจราจรได้อย่างทันทั่วทั้งที่ก็เป็นสิ่งจำเป็น เช่น การให้บริการข้อมูลทุกอย่างเกี่ยวกับการจราจร ผ่านแอปพลิเคชันบนสมาร์ทโฟน เพื่อให้ผู้สัญจรรู้สถานะความหนาแน่นบนท้องถนนและสามารถเลือกทางเลือกอื่นที่จะไปถึงปลายทางได้ทัน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวต้องครอบคลุมทั้งเวลาการเดินทาง ราคาค่าโดยสาร ระยะทางและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทางเลือกนั้นๆ ด้วย โครงข่ายคมนาคมอัจฉริยะยังให้ความสำคัญกับระบบจัดการการจราจร ระบบเก็บค่าผ่านทาง ระบบนำทางด้วย GPS และระบบขนส่งมวลชนสาธารณะอื่นๆ โดยทั้งหมดจะถูกออกแบบให้เชื่อมโยงซึ่งกันและกันเพื่อความสะดวกในการจัดการ

◎ Smart Water

รูปที่ 54 โครงข่ายขั้นตอนระบบจัดการน้ำอัจฉริยะ (Smart Water Management)

ที่มา: <https://www.linkedin.com/pulse/smart-water-management-cities-rajul-mehrotra>

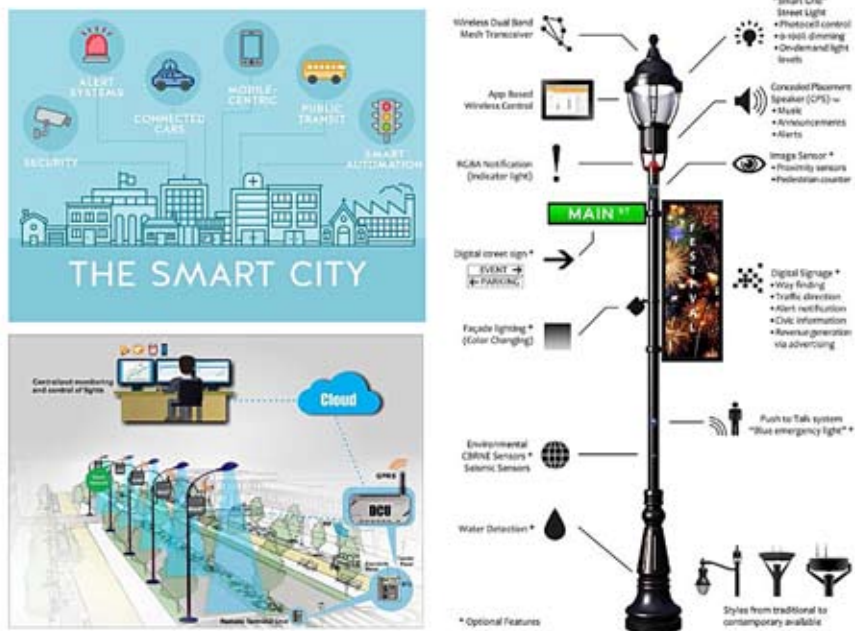
เป็นระบบที่อาศัยการผสมผสานข้อมูลทางกายภาพน้ำในเมืองเข้ากับเทคโนโลยีการจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ ตัวอย่างแผนภาพข้างต้นเป็นระบบจัดการน้ำที่ออกแบบโดย IBM ประเทศอินเดีย ซึ่งใช้เทคโนโลยี

ด้านต่างๆ เข้ามาช่วยให้การส่งจ่ายน้ำ การจัดการน้ำเสีย และการคำนวณค่าใช้จ่าย และด้านอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง เช่น

- ๑ **เซ็นเซอร์กันรั่วไหล (Leakage sensor)** ซึ่งเป็นระบบที่ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมมานานแล้ว เมื่อนำมาปรับใช้กับระบบท่อส่งน้ำของเมืองจะช่วยให้สามารถตัดน้ำในบริเวณที่รั่วได้ทันที ลดความสิ้นเปลือง และสามารถซ่อมแซมได้รวดเร็ว
- ๑ **มิเตอร์อัจฉริยะ (Smart meters)** เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้ผู้ใช้น้ำสามารถรู้ปริมาณการใช้น้ำของตนแบบ Real time นอกจากนี้ยังรู้wann้ำถูกใช้ ณ บริเวณใด ในปริมาณเท่าไร ที่สำคัญคือสามารถบอกตำแหน่งที่น้ำกำลังรั่วไหลเพื่อให้สามารถแก้ไขได้ทันทีอีกด้วย
- ๑ **ระบบควบคุมน้ำ SCADA (Water and waste water SCADA)** ที่ช่วยประมาณการน้ำดีน้ำเสียโดยการวิเคราะห์ร่วมกับเครือข่ายจัดการน้ำอื่นๆ
- ๑ **แผนที่อุทกวิทยาออนไลน์ (Online hydrology maps)** เป็นแผนที่ที่จะทำให้ผู้บริหารน้ำรู้ปริมาณน้ำใต้ดิน ณ พื้นที่หนึ่งๆ และช่วยให้ประชาชนรู้ว่าพื้นที่ไหนที่สามารถขุดเจาะเพื่อใช้น้ำใต้ดินได้
- ๑ **ระบบวิเคราะห์อุปทานน้ำ (Water supply analytics)** เป็นการวิเคราะห์ความต้องการใช้น้ำของประชาชนและช่วยให้ทราบว่าปริมาณใช้เท่าไรจึงจะส่งผลกระทบต่อการใช้งาน โดยรวม ทั้งนี้เพื่อให้การส่งจ่ายน้ำเป็นไปอย่างรอบคอบ ไม่สิ้นเปลือง ลดปริมาณน้ำเสีย (Non-revenue water) และสามารถกันไว้เพื่อใช้ในคราวจำเป็นได้

◎ Smart Public Services

รูปที่ 55 บริการสาธารณะอัจฉริยะ (Smart Public Service) ในรูปแบบต่างๆ

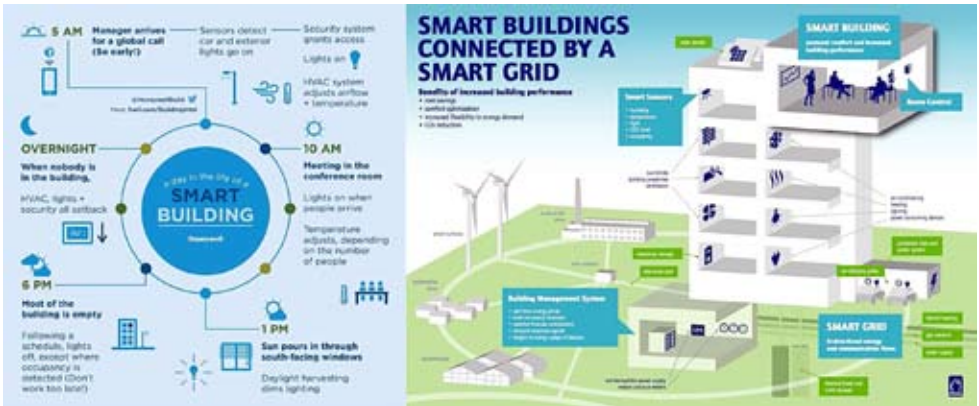
ที่มา: <http://thehackernews.com/2015/07/smart-city-cyber-attack.html>,
<http://www.monitormymeter.com/images/street%20light%20solution.jpg>,
<http://agenda21news.com/wp-content/uploads/2014/03/Intellistreets1.jpg>

บริการสาธารณะอัจฉริยะเป็นการให้บริการกับประชาชนในหลายด้าน เช่น ความปลอดภัย ความสะดวกสบายในการคมนาคม ความพร้อมของข้อมูล เป็นต้น ซึ่งบริการเหล่านี้จะถูกเชื่อมโยงเข้ากับเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น ไฟส่องสว่างตามทางถนนที่ถูกเชื่อมเข้ากับการวิเคราะห์สภาพอากาศเพื่อให้ได้แสงที่เหมาะสม มีระบบตัดไฟอัตโนมัติเมื่อมีแสง

เพียงพอ นอกจากนี้ยังให้ความปลอดภัยแก่ประชาชนด้วยระบบ CCTV ตามถนนที่ไม่เพียงแต่ช่วยลดอาชญากรรมในเมืองแต่ยังสามารถรายงานสภาพการจราจรได้อีกด้วย ระบบทั้งหมดจะถูกควบคุมจากส่วนกลางซึ่งมีเจ้าหน้าที่ประจำการตลอดเวลาทำให้ประชาชนมั่นใจในความปลอดภัยของเมืองมากขึ้น

● Smart Building

รูปที่ 56 อาคารอัจฉริยะ (Smart Building)

ที่มา : <http://mosgroen-infographics.nl/wp-content/uploads/2013/10/smartgrid.jpg>,

https://buildingcontrols.honeywell.com/buildingintel/wp-content/uploads/2015/09/7551_SmartBuilding_1600x1600-01-FINAL-1024x1024.jpg

อาคารอัจฉริยะเน้นการออกแบบเพื่อประหยัดพลังงาน เนื่องจากในแต่ละปีอาคารเหล่านี้ต้องเสียค่าไฟฟ้า น้ำประปา และค่าบำรุงรักษาอุปกรณ์เป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงมีการออกแบบให้การจัดการด้านพลังงานเชื่อมโยงกับโครงข่ายอัจฉริยะ (Smart Grid) เพื่อให้ตึกเหล่านี้สามารถวิเคราะห์การใช้ไฟฟ้าในแต่ละวันได้ นอกจากนี้ยังมีการออกแบบระบบภายในให้ตอบสนองต่อการใช้งานจริง เช่น ระบบไฟส่องสว่างในลานจอดรถ

รถหรือทางเดินในอาคารจะมีเซนเซอร์ตรวจสอบความเคลื่อนไหว ดังนั้นจึงเปิดใช้เฉพาะเมื่อมีรถหรือคนเดินผ่านเท่านั้น เช่นเดียวกับระบบทำความเย็นที่จะวัดอุณหภูมิอัตโนมัติเพื่อให้ได้อากาศที่เหมาะสมกับการทำงาน ประหยัดพลังงาน และปิดใช้งานเมื่อไม่มีคนอยู่ เป็นต้น

● Smart Data Center

ศูนย์รวมข้อมูลอัจฉริยะเป็นความพยายามที่จะรวมข้อมูลทุกอย่างของเมืองไว้ที่เดียว อย่างไรก็ตามระบบแต่ละด้านไม่ว่าจะเป็น ระบบการจ่ายไฟฟ้าน้ำประปา ระบบขนส่งมวลชน ระบบรักษาความปลอดภัย ต่างเป็นระบบที่ซับซ้อนและทำงานแตกต่างกันออกไป สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยการพัฒนาด้านเทคโนโลยีอีกระยะหนึ่งจึงจะสามารถเชื่อมต่อกันได้อย่างสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันมีหลายที่ที่สามารถทำได้แล้ว เช่น บริษัทซีเมนส์ ซึ่งสามารถผนวกข้อมูลสารสนเทศจากระบบย่อยต่างๆ เข้าด้วยกันเป็นหนึ่งเดียว ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากที่พักอาศัย การจราจร ประปา โครงข่ายการจ่ายกระแสไฟฟ้า เป็นต้น และได้นำไปใช้จริงในหลายเมือง เช่น เบอร์ลินประเทศเยอรมนี มิลานประเทศอิตาลี และ ทมิโซราประเทศโรมาเนีย⁴¹ ซึ่งการรวมข้อมูลจากระบบต่างๆ มาไว้ ณ ห้องควบคุมเพียงที่เดียวนี้เรียกว่า “ศูนย์ควบคุมนครอัจฉริยะ” (Smart City Control Center)

⁴¹ รศ. ดร.เอกชัย สุมาลี. *Smart City มิติใหม่ของการจัดการท้องถิ่นยุคไอที*. วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า, 2558. หน้า 12.

รูปที่ 57 Smart City Control Center
ในเมืองริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล

ที่มา : <http://www.museumofthecity.org/wp-content/uploads/2014/06/Rio-operations-center-interior.jpg>

รูปที่ 58 PSNH's control center ที่
ควบคุมการจ่ายกระแสไฟฟ้าทั้งหมดของ
เมืองนิวแฮมเชียร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา

ที่มา : <http://mediad.publicbroadcasting.net/p/nhpr/files/styles/medium/public/201301/PSNH%20Control%20Center.jpg>

รูปที่ 59 The Computerized
Control Center ในหน่วยงาน
บริหารจัดการภัยพิบัติ
เมืองจันทบุรี
ประเทศอินโดนีเซีย

ที่มา : http://67.media.tumblr.com/a4af88da7b39b73e195022c246310c40tumblr_inline_o2gahgVhyZ1qg46cf_1280.jpg

รูปที่ 60 Smart Grid
Control Center,
เมืองซานดิเอโก
ประเทศสหรัฐอเมริกา

ที่มา : <http://www.sandiegobusiness.org/sites/default/files/images/SDGE%20board.PNG>

เมืองสร้างสรรค์ (Creative City)

“จากความชอบเขาในอดีต สู่ชีวิตชาวของเมืองอย่างมีเอกลักษณ์”

เมืองสร้างสรรค์ หรือ Creative City เป็นแนวคิดที่พยายามจะบอกให้ผู้บริหารเมืองยุคใหม่ให้เห็นว่าเมืองทุกเมืองต่างมีศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ และสามารถนำมาออกมาใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจของเมืองให้พร้อมก้าวไปสู่เป้าหมายการเป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวได้ โดยมีความคิดสร้างสรรค์เป็นกุญแจสำคัญในการบริหารเมืองแทนการบริหารแบบเก่าที่เป็นแบบแผนเคร่งครัดไม่ทันการ ความคิดสร้างสรรค์จะถูกแทรกซึมไปทุกองศาของเมือง ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบเมือง การแก้ปัญหาของเมือง รวมไปถึงการใช้ชีวิตประจำวันของคนในเมือง ผู้ที่ริเริ่มแนวคิดนี้คือ ศาสตราจารย์ ริชาร์ด ฟลอริดา ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการและศาสตราจารย์ด้านธุรกิจและความคิดสร้างสรรค์ที่ The Martin Prosperity Institute มหาวิทยาลัยโตรอนโต หนังสือชื่อ The Rise of The Creative Class ที่เขาเขียนในปี ค.ศ. 2002 เป็นตัวจุดประกายความคิดใหม่ๆ ที่สามารถพลิกวิกฤติของเมืองหลายเมืองในโลกให้กลับมาสดใส (Vitalizing) ได้อีกครั้งหนึ่ง คำว่า Class ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงชั้นเรียนหรือชนชั้นทางสังคมแต่อย่างใด หากแต่หมายถึงคนกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีความคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นเอกลักษณ์

ริชาร์ดได้แบ่งยุคของการพัฒนาเป็นช่วงเวลาแห่งความสร้างสรรค์ทั้งหมด 3 ยุคด้วยกัน ได้แก่ The Industrial Age หรือ ยุคอุตสาหกรรม ประมาณ ค.ศ. 1760 ที่ทุกอย่างถูกสร้างจากวัตถุดิบและทรัพยากรมหาศาลเพื่อตอบสนองความต้องการของคนหมู่มาก ยุคที่สองคือ The Information Age หรือ ยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร กินเวลาตลอดช่วงศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะช่วงทศวรรษที่ 1980 อย่างไรก็ดีตามเราให้เห็น

ความคิดสร้างสรรค์มากมายของมนุษย์เริ่มระเบิดออกมาในยุคนี้ ซึ่งถือเป็น
เป็นการปูทางสู่ยุคปัจจุบันคือยุค Creative Age หรือ ยุคแห่งความคิด
สร้างสรรค์อย่างสมบูรณ์ เขาเชื่อว่าความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์จะเป็น
กุญแจสำคัญที่คอยขับเคลื่อนเศรษฐกิจไปพร้อมกับจินตนาการที่จะค้นหา
สิ่งใหม่ๆไม่สิ้นสุด ซึ่งผู้ที่อยู่เบื้องหลังก็คือกลุ่ม “กลุ่มคนสร้างสรรค์
(Creative Class)⁴²” นั่นเอง

“ใครคือกลุ่มคนสร้างสรรค์ (Creative Class)”

จากการคำนิยามของริชาร์ด ฟลอริดา สมาชิกของมวลชนสร้างสรรค์
คือ “คนที่ทำงานอยู่ในหลายหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยี
ด้านวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ศิลปะและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการบริหาร หรือจะเป็นด้านการศึกษาและฝึกอบรม สิ่งหนึ่งที่
กลุ่มคนเหล่านี้มีร่วมกันคือ พวกเขา มักจะแบ่งปันความคิดสร้างสรรค์
ที่ตัวเองมี ถ่ายทอดสิ่งที่ตัวเองคิดผ่านความเป็นตัวของตัวเอง แต่ก็
ยอมรับในความแตกต่างหลากหลายและทำงานบนพื้นฐานของระบบ
คุณธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างสิ่งใหม่ที่สามารถช่วยเหลือสังคมให้ดีขึ้น
พวกเขาจะไม่ทำงานเพียงเพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงตัวเองหรือครอบครัว
แต่สิ่งที่พวกเขาทำจะต้องมีความหมายต่อสังคมในภายภาคหน้าไม่ว่า
ใดก็ทางหนึ่ง”⁴³ คนเหล่านี้อาจเคยเป็นคนที่ชอบมีความเห็นต่างจาก
เพื่อนๆ ตอนที่เรียนในโรงเรียน จนกระทั่งทำงานก็ยังคงมีความคิดใหม่ๆ
อยู่เสมอซึ่งทำให้พวกเขาแตกต่างจากคนอื่น ในประเทศสหรัฐฯ
ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 มีคนกลุ่มนี้เพียงแค่ร้อยละ 5 ของประชากรทั้งหมด
ซึ่งมักประกอบอาชีพเป็นชาไร่ ชาวน (Worker Class) ต่อมาช่วงกลาง

⁴² ผู้เขียน

⁴³ Richard Florida. *The Rise of the Creative Class*. สืบค้นเมื่อ 6 ตุลาคม 2559, จาก <https://books.google.co.th/books?hl=th>

ศตวรรษที่ 20 คนเหล่านี้ก็เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10 และในศตวรรษที่ 21 ก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมดในที่สุดและยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต⁴⁴

“ประเทศไทยกับการก้าวไปสู่เมืองเศรษฐกิจสร้างสรรค์”

แรกเริ่มเดิมทีนั้นเราต่างรู้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม จนกระทั่งในหลวงรัชกาลที่ 5 ทรงประกาศเลิกทาสในปี พ.ศ. 2417 เป็นบ่อเกิดของแรงงานอิสระที่พร้อมจะเข้าสู่การผลิตภาคเกษตรกรรมขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก พร้อมๆ กับการพัฒนาระบบชลประทาน มีการขุดคลองรังสิตประยูรศักดิ์ในปี พ.ศ. 2433 เพื่อดึงน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำบางปะกงมาใช้ในการเกษตร หลังจากนั้นเป็นต้นมาประเทศไทยก็ค่อยๆ เชื่อมโยงการผลิตแบบเกษตรกรรมของตัวเองเข้ากับตลาดโลก เช่น ใน พ.ศ. 2488 เราสามารถก้าวไปเป็นที่หนึ่งของผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ระดับโลก⁴⁵ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมาประเทศไทยก้าวไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries, NICs) หมายความว่าจากที่เราผลิตเพื่อส่งออกสินค้าเกษตรเป็นหลัก ถูกปรับเปลี่ยนมาเป็น “อุตสาหกรรมแบบฐานการผลิต” หรือ “ประเทศอุตสาหกรรมรับจ้างผลิต” ให้กับบริษัทข้ามชาติ ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับความต้องการของบริษัทเหล่านั้น ซึ่งในอนาคตผู้ประกอบการที่ใช้แรงงานราคาถูก มีแหล่งเงินทุนต่ำ หรือเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ

⁴⁴ Dăng Hoàng Giang. (2014). *The Role of the Creative Class in the contemporary world.* (Powerpoint). Hanoi: Oanh Pham Kim.

⁴⁵ ดร.พีรตร แก้วลาย และ ดร.ทิพย์สุดา จันทรแจ่มหล้า. (2556). *เมืองสร้างสรรค์: แนวทางการพัฒนาเมืองจากสินทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทย.* (หน้า 11). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ไม่ใช่ผู้ที่จะยืนอยู่ได้อย่างมั่นคงในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน หากแต่เป็นผู้ที่เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของตัวเอง (Creative People)⁴⁶ คนเหล่านี้ถือเป็นมุมมองและเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาที่จะนำพารายได้เข้าสู่บริษัทไม่มีที่สิ้นสุด

สำหรับทรัพยากรมนุษย์ในความคิดของริชาร์ดเซาเห็นว่าจะไม่ควรให้ความสำคัญกับใบปริญญาและการศึกษาในระบบมากเกินไป เช่น บริษัทส่วนใหญ่มักรับเฉพาะคนที่จบปริญญาตรีเฉพาะสาขาที่จบมาโดยตรงเท่านั้น จนลืมไปว่าเราอาจมีความสามารถในงานที่ทำจริงๆ แม้จะไม่ได้จบสาขานั้นโดยตรงก็ตาม ที่สำคัญเราลืมไปหรือไม่ว่ายังมีคนจำนวนไม่น้อยที่เรียนไม่จบแต่กลายเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จและสร้างนวัตกรรมระดับโลก เช่น Bill Gates, Steve Jobs และ Mark Zuckerberg ซึ่งคนเหล่านี้มีความคิดสร้างสรรค์เป็นกุญแจสำคัญที่สร้างสิ่งใหม่ๆ ให้กับโลกใบนี้ โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้นแต่ละคนมีความสามารถด้านนวัตกรรมอยู่ในตัว เราสามารถดัดแปลงสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ไม่รู้จบ และความคิดสร้างสรรค์นี้เองจะกลายเป็นทรัพยากรสำคัญที่มีคุณค่าเหนือกาลเวลาในอนาคต

“เราจะไปถึงจุดนั้นได้อย่างไร ?”

ขณะนี้หลายประเทศทั่วโลกกำลังก้าวไปสู่การใช้เศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์ (Creative Economy) ซึ่งเป็นกลไกหลักในการพาประเทศออกจากภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซามาเป็นเวลานาน เราต้องยอมรับทุกวันนี้ความสามารถในการผลิตสินค้าประเภทเดียวกันหรือใกล้เคียงกันของแต่ละ

⁴⁶ มนทิณี ยงวิกุล. TCDC (Thailand Creative & Design Center) ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ. *TCDC: Creative City: เมืองสร้างสรรค์คืออะไร*. สืบค้นเมื่อ 6 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.tcdc.or.th/articles/others/17453/#Creative-City-เมืองสร้างสรรค์คืออะไร>.

ประเทศนั้นไม่แตกต่างกันมาก แต่สิ่งที่จะตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในอนาคตจะต้องเป็นสินค้าที่ไม่ใช่แค่ผ่านการสร้างมูลค่าเพิ่มโดยใช้ทักษะของผู้ผลิตหรือเทคโนโลยีภายนอกช่วยแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นสินค้าที่ผสมผสานคุณค่าทางวัฒนธรรมของเมืองที่ผลิตหรือความโดดเด่นเฉพาะตัวลงไปด้วย เนื่องจากแนวโน้มของผู้บริโภคต้องการสินค้าที่มีคุณค่าทางจิตใจมากขึ้น การสร้างสินค้าที่มีความละเอียดทางอารมณ์ให้กับผู้บริโภคจึงเป็นความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้นแล้วในหลายๆ เมืองทั่วโลก สินค้าเหล่านี้ไม่เพียงแต่ต้องแสดงออกถึงวัฒนธรรมด้วยตัวของมันเอง แต่การพัฒนาแหล่งที่มาของสินค้าซึ่งก็คือเมืองที่ผลิตให้เป็นเมืองที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ พร้อมๆ กับการเป็นเมืองแห่งความคิดสร้างสรรค์และความทันสมัยจะกลายเป็นปัจจัยบวกที่เพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าและบริการเหล่านั้นยิ่งขึ้นไปอีก

อย่างไรก็ตามการที่เมืองๆหนึ่งจะก้าวไปสู่การมีเศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์ได้นั้น พื้นฐานที่สำคัญมากประการแรกคือการสร้าง “คน” และ “สภาพแวดล้อม” ที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ทั้งหลายที่จะไหลทะลักเข้ามาในเมือง ดังนั้นการพัฒนาเมืองจึงไม่ใช่การเน้นที่การปรับปรุงภูมิทัศน์หรือการเร่งพัฒนาการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว สิ่งเหล่านั้นไม่เพียงพอต่อการดึงดูดกลุ่มคนสร้างสรรค์ให้เข้ามาประกอบธุรกิจหรืออาศัยอยู่ในเมือง พวกเขาอาจเข้ามาเพียงชั่วคราวแล้วก็ออกจากเมืองไป โจทย์ของผู้บริหารเมืองทุกคนคือจะสร้างเมืองอย่างไรให้พร้อมกับการเป็นเมืองที่สามารถดึงดูดกลุ่มนักคิดหรือคนสร้างสรรค์ให้มาอยู่อาศัยและทำงานในเชิงสร้างสรรค์ได้ในระยะยาว การสร้างเมืองภายใต้แนวคิดเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ที่ผสมผสานปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในเมืองกับพื้นที่แสดงออกถึงความคิดของพวกเขาจึงเกิดขึ้น

คำนิยามของเมืองสร้างสรรค์

๑ การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและพัฒนา (UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development) ให้อำนาจไว้ใน Creative Economy Report (2008) หมายถึง “พื้นที่เปิดกว้างทางความคิดที่พร้อมให้กิจกรรมที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมสามารถผสมผสานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจของเมืองและสังคมนั้นๆ ซึ่งเมืองนั้นจะต้องสร้างรากฐานทางสังคมที่มั่นคงพร้อมด้วยวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งเป็นเอกลักษณ์ เพื่อที่จะดึงดูดคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ให้สามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างหนาแน่น ทั้งยังดึงดูดการลงทุนทั้งหลายให้เข้าสู่เมืองด้วยความเพียบพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดเตรียมให้พร้อมกับวัฒนธรรมแห่งความคิดสร้างสรรค์โดยเฉพาะ”⁴⁷

๑ ชาร์ลส์ แลนดรี ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมเพื่อการฟื้นฟูเมืองและผู้เขียนหนังสือ The Creative City ได้กล่าวเกี่ยวกับเมืองสร้างสรรค์ไว้ว่า “คนและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีส่วนสำคัญที่ทำให้เมืองเป็นพื้นที่ของความคิดสร้างสรรค์และทำให้เกิดพลวัตขึ้นในสังคมเมือง ดังนั้นความเป็นท้องถิ่นที่สื่อสารออกมาทางศิลปะในรูปแบบต่างๆ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมซึ่งถือเป็นทรัพยากรสร้างสรรค์ เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ความเป็นเมืองสร้างสรรค์ของแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างกันไป”

⁴⁷ United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). *Creative Economy Report 2008*. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2559, จาก http://unctad.org/en/docs/ditc20082cer_en.pdf

องค์ประกอบเพื่อก้าวไปสู่เมืองสร้างสรรค์

๑ การลงทุนด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

จากการสัมมนาในหัวข้อ “Creative City” ที่จัดโดยศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC) ได้ข้อสรุปปัจจัยที่จำเป็น 4 ลำดับเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของเมืองสร้างสรรค์ ได้แก่

1. การเชื่อมโยงผู้คนด้วยทางสัญจร (Street Life) เพื่อให้ปฏิสัมพันธ์ของผู้คนเป็นไปอย่างมีสีสันและสะดวกสบาย ยังผลถึงการขนส่งสินค้าไปมาระหว่างกันทั้งภายในเมืองและเมืองกับภายนอก
2. การเป็นศูนย์รวมของสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ประกอบไปด้วย
 - 2.1 สถานที่สำคัญ เช่น ธนาคาร สถานพยาบาล สถานีตำรวจ
 - 2.2 ระบบเชื่อมต่อและส่งผ่านข้อมูล เช่น ระบบอินเทอร์เน็ต ไร้สาย ระบบโทรศัพท์เคลื่อนที่ ระบบไปรษณีย์ เป็นต้น
 - 2.3 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการ เช่น สวนสาธารณะ แหล่งบันเทิง ร้านค้า ร้านอาหาร สถานที่ที่ร่มรื่นเพื่อพบปะสังสรรค์พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น
 - 2.4 โครงสร้างพื้นฐานทางปัญญา เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์รวมความรู้เฉพาะทาง ห้องแลปมาตรฐาน สิ่งเหล่านี้จะช่วยยกระดับความรู้และความสามารถของคนในเมือง อีกทั้งยังยกระดับมาตรฐานสินค้าของผู้ประกอบการอีกด้วย

3. การสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อการแสดงออก เพื่อให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วม พื้นที่นั้นอาจเป็นลานแสดงของเยาวชน อาคารแสดงสินค้า หอประชุม หรือลานจัดนิทรรศการ เป็นต้น
4. ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเมือง ให้เกิดลักษณะการผสมผสานของวัฒนธรรมและโครงสร้างที่ทันสมัย เพื่อให้สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดก่อนหน้านี้สามารถเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์หรือเรื่องราวอันเป็นที่มาอันทรงคุณค่าของเมืองนั้นๆ

๑ การสร้างข้อกำหนดใหม่ๆเพื่อดึงดูดการลงทุน

เช่น สิทธิประโยชน์ทางด้านภาษี ในประเทศเยอรมนีมีการกำหนดอัตราการเก็บภาษีแบบพิเศษขึ้น โดยการลดอัตราค่าเช่าสำนักงานในกรุงเบอร์ลินลดลงกว่า 70% ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 ทำให้ปัจจุบันมีผู้ประกอบการ สร้างสรรค์ในเมืองกว่า 22,900 ราย หรือจะเป็นสิทธิประโยชน์ด้านการลงทุน สิทธิด้านการรักษาพยาบาลหรือกระทั่งมาตรการด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างเมืองสร้างสรรค์ควบคู่ไปกับนโยบายเมืองในสวนที่จะช่วยเพิ่มเข็มขัดสีเขียว (Green Belt) อันเป็นเสมือนปอดของเมือง เพื่อให้เมืองมีพื้นที่ธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น

๑ การสนับสนุนด้านการเงิน

เพื่อเอื้อให้กับผู้ประกอบการธุรกิจและการสร้างที่อยู่อาศัย ผู้บริหารเมืองต้องร่วมมือกับแหล่งเงินทุนหรือสถาบันการเงินที่พร้อมให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprise - SME) ที่คนเหล่านี้มักมีความคิดสร้างสรรค์ที่จะสร้างนวัตกรรมหรือสินค้าใหม่ๆ ให้กับเมือง

๑๐ การจัดกิจกรรมระดับเมืองและระดับชาติที่หลากหลาย

เพื่อสะท้อนเอกลักษณ์และภาพลักษณ์ของเมือง งานเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญที่เมืองหลายเมืองในสหภาพยุโรปรวมถึงสหรัฐฯใช้เป็นกลไกสำคัญในการเผยแพร่ความโดดเด่นของเมือง ในครั้งแรกอาจจะมีผู้เข้าร่วมไม่มากแต่เมื่อมีการประชาสัมพันธ์มากขึ้นในปีต่อๆ มา งานนั้นๆ หรือเมืองนั้นๆ ก็จะเป็นที่รู้จัก นำมาซึ่งรายได้ที่หมุนเวียนและช่วยดึงดูดกลุ่มคนสร้างสรรค์ใหม่ๆ ให้เข้ามาในเมืองได้อีกทางหนึ่งด้วย

ตัวอย่างเมืองสร้างสรรค์ทั่วโลก

จากหนังสือของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (Thailand Creative & Design Center - TCDC) ได้ยกตัวอย่างเมืองสร้างสรรค์ไว้หลายเมืองด้วยกัน เมืองเหล่านี้ในอดีตเคยเป็นเมืองที่รุ่งเรืองและมีเอกลักษณ์โดดเด่นในด้านต่างๆ แต่ด้วยภาวะเศรษฐกิจซบเซาที่แพร่ระบาดไปทั่วโลก ส่งผลให้ธุรกิจสร้างสรรค์ที่เคยสดใสตามเมืองต่างๆ ทั่วโลกต้องปิดตัวลงไปหลายต่อหลายแห่ง อย่างไรก็ตามมีหลายเมืองที่ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคเหล่านั้น พวกเขาต่างค้นพบว่าเมืองของตนมีสิ่งดีๆ ที่น่าสนใจและสามารถนำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นจุดขายเพื่อย้อนคืนชีวิตชีวาของเมืองได้อีกครั้งหนึ่ง แต่คราวนี้กลับไม่ใช่การเน้นที่ตัวสิ่งของหรือสินค้าที่ไม่มีชีวิตและเคลื่อนย้ายไม่ได้อย่างที่เคยเป็นมา เมืองสร้างสรรค์ในปัจจุบันหันไปให้ความสำคัญกับ “กลุ่มมวลชนสร้างสรรค์” ที่สามารถเคลื่อนที่ไปตามความต้องการเพื่อแสวงหาสถานที่ทำงานและที่อยู่อาศัยอันเหมาะสมพร้อมสำหรับการจุดประกายไอเดียใหม่ๆ ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถจับต้องได้ เมืองที่ว่านี้ต้องมีระบบสาธารณูปโภครองรับที่มากพอพร้อมกับระบบจัดการให้ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถพบปะแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันได้ได้อย่างสะดวก รวมถึงสภาพแวดล้อมการทำงานที่พร้อมจะเปิดกว้างให้

ความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ได้พัฒนาไปอย่างไม่รู้จบ ผู้เขียนจึงขอนำตัวอย่างเมืองที่น่าสนใจจากหนังสือ “Creative City เมื่อความมั่งคั่งสร้างจากเมือง” เขียนโดย TCDC เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพความเป็นเมืองสร้างสรรค์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

รูปที่ 61 มหานครโตเกียว เมืองที่สามารถผสมผสานนวัตกรรม
คิดสร้างสรรค์ และวิถีการดำเนินชีวิตตามจารีตดั้งเดิมได้อย่างลงตัว

ที่มา: <http://www.travelandleisure.com/travel-guide/tokyo>

มหานครโตเกียว เมืองแห่งนวัตกรรมบนวิถีแห่งจารีต

มหานครโตเกียวถือเป็นเมืองหนึ่งที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อย่างยาวนาน รากฐานที่สำคัญของการตั้งเมืองโตเกียวคือการค้า โดยกลุ่มคนที่เป็นผู้ลงทุนและสร้างระเบียบแบบแผนต่างๆ ของเมืองคือกลุ่มพ่อค้าโตเกียวเติบโตจากชนชั้นพ่อค้าที่ร่ำรวยจนสามารถพัฒนาเมืองไปสู่การพาณิชย์เต็มรูปแบบ ยุคสมัยที่โดดเด่นคือยุคเอโดะ (ค.ศ. 1600 - 1868) อันเป็นยุคสมัยที่การค้ารุ่งเรืองและเข้มแข็งภายใต้การนำของโชกุน

โทกูวาระ อิโอเยสึ ท่านโชกุนเน้นการปกครองและวางหลักเกณฑ์ทุกด้านอย่างรัดกุมเพื่อผูกขาดอำนาจไว้ให้ลูกหลาน มีการจัดตั้งระบบ “ซังคิน โคไต” ขึ้นมาควบคุมพวกไดเมียวหรือพวกขุนนางที่ต่างต้องการแย่งชิงกัน เพื่อขึ้นเป็นโชกุนให้เข้ากับระบบราชการไว้ได้ทั้งหมด นอกจากนี้โชกุน อิโอเยสึยังได้นำพาราษฎร ช่างฝีมือ พ่อค้า และโรนิง (ชามูไรไร้สังกัด) ให้เข้าเมืองมาเพื่อขายแรงงานสร้างปราสาท คฤหาสน์ และโกดังเก็บสินค้าให้ท่านโชกุน มีการวางผังเมืองใหม่ เปลี่ยนเส้นทางการไหลของแม่น้ำ ขุดคูคลอง และถมทางน้ำเพื่อเป็นเส้นทางเดินทาง มีการสร้างถนนเพื่อรองรับระบบราชการขนาดใหญ่ ส่งผลให้เอโดะเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดในโลกในช่วงทศวรรษที่ 1700 (มีประชากรราว 1.25 ล้านคน) ด้านการรวบอำนาจจากกลุ่มไดเมียว (ขุนนาง) มาสู่ส่วนกลางนั้นส่งผลทางสังคมที่สำคัญ คือ ชาวเอโดะและหัวเมืองใหญ่ต่างๆ สามารถลืมตาอ้าปากได้ เพราะไม่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของขุนนางที่โหดเหี้ยมอีกต่อไป ระบบใหม่ที่ขึ้นมาแทนที่คือ ระบบบาคูฟุหรือชนชั้นพ่อค้า เมื่อรัฐบาลโชกุนสั่งห้ามการค้ากับต่างประเทศ พวกพ่อค้าและร้านไซบัตสึ (ร้านค้ารายใหญ่ที่เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้ค้า) ต่างหันมาให้ความสำคัญกับระบบตลาดและการกระจายสินค้าในประเทศแทน โดยทางการสนับสนุนการสร้างทางหลวงที่แข็งแรง กำหนดมาตราวัดที่เป็นมาตรฐาน ระบบเงินตรา และป้ายบอกราคา โดยมีสะพานนิฮงบาชิอันเป็นจุดเริ่มต้นของถนนทุกสายในญี่ปุ่น เช่นเดียวกับจุดเริ่มต้นการค้าที่เริ่มต้นจากสะพานแห่งนี้ นวัตกรรมการค้าปลีกยุคนั้นเจริญมากจนถือเป็นต้นแบบของการคลังสินค้าและระบบโลจิสติกส์ในปัจจุบัน

รูปที่ 62-63 สะพานนิฮงบาชิ
สัญลักษณ์ทางการค้าที่สำคัญในอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบัน

ที่มา: <https://www.ambassadors-japan.com/en/tokyodailylife/272/>,
<http://www.timeout.com/tokyo/things-to-do/nihonbashi>

ญี่ปุ่นดำเนินการค้าแบบปิดประเทศตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปี 1853 ที่ญี่ปุ่นได้รับความกดดันจากประเทศตะวันตกเนื่องจากเวลานั้นเป็นช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรม ประเทศตะวันตกต่างออกเดินทางสู่ประเทศอื่นๆ เพื่อหาทรัพยากรมาป้อนให้กับประเทศแม่ของตน ทำให้ห้าปีต่อมา ญี่ปุ่นต้องตกลงทำสนธิสัญญาการค้ากับสหรัฐโดยมีนายพลแมทธิว เพอร์รี เป็นแกนนำ ด้านการเมืองญี่ปุ่นเข้าสู่ช่วงปฏิรูปเมจิที่มีการนำระบบกษัตริย์มาใช้อีกครั้ง มีการยกเลิกระบบซามูไร เพิ่มบทบาทของพ่อค้า และเริ่มทำธุรกิจกับต่างชาติมากขึ้น ที่สำคัญคือการเปลี่ยนชื่อเมืองจากเอโดะเป็น “โตเกียว” ทุกวันนี้สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความรุ่งเรืองทางการค้าอย่าง สะพานไมเอโดะนั้นถูกแทนที่ด้วยสะพานหินที่อาจจะไม่สง่างามดังเดิม แต่จิตวิญญาณแห่งความประณีตในการเลือกสรรสินค้านั้นยังคงอยู่มีคล้าย พ่อค้าชาวโตเกียวมีความซื่อสัตย์และใช้ความฉลาดแหลมคมในการคัดเลือกสินค้าที่มีคุณภาพดีเลิศเพื่อป้อนให้คนในเมือง ทำให้ลูกค้าไม่เคยต้องเกี่ยงราคาเพราะรู้ว่าพวกเขาจะได้ของที่ตีมีคุณภาพเสมอ สิ่งเหล่านี้คือ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายที่แม้กระทั่งกาลเวลาไม่สามารถพรากวัฒนธรรมการซื้อขายอันละเอียดอ่อนเช่นนี้ไปจากโตเกียวได้

อย่างไรก็ตามใครจะรู้ว่าที่มหานครโตเกียวจะมีความแข็งแกร่งทั้งด้านเศรษฐกิจ การค้า และเทคโนโลยีที่สุดทันสมัยอย่างทุกวันนี้ได้นั้น พวกเขาต้องพบเจอกับความเจ็บปวดเรื่องใดมาบ้าง ช่วงเวลาของการปิดประเทศกว่า 250 ปีนั้นได้ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่นเติบโตและแข็งแกร่งมาก เนื่องจากญี่ปุ่นไม่ได้รับวัฒนธรรมจากต่างชาติเลย ญี่ปุ่นได้ขยายอาณาบริเวณด้านการค้า ช่างฝีมือ และขยายเมืองด้วยการถมที่อ่าวมานาน ซึ่งสร้างความเจริญสั่งสมเรื่อยมา จนในปี 1657 เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้เมืองครั้งใหญ่ที่เผาผลาญบ้านเรือนไปกว่าครึ่งเมืองและสูญเสียชีวิตคนไปกว่าแสนคน ตามมาด้วยเหตุการณ์แผ่นดินไหว “Great Kanto Quake” ในปี 1923 แรงสั่นสะเทือนของมันได้ทำลายล้างพื้นที่อุตสาหกรรมของโตเกียวและโยโกฮาม่า รวมถึงพรากผู้คนล้มตายไปกว่า 105,000 คน จนมาถึงความเจ็บปวดครั้งสำคัญคือการทำลายล้างจากฝ่ายสัมพันธมิตรในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ่งเหล่านี้อาจเป็นเหมือนฝันร้ายที่ทุกคนไม่อยากนึกถึง

รูปที่ 64 เหตุการณ์ Great Kanto Quake ปี 1923

รูปที่ 65 ทหารญี่ปุ่นกำลังสำรวจความเสียหายหลังจาก
โดนประเทศสัมพันธมิตรทิ้งระเบิดปรมาณูลงที่เมืองฮิโรชิมาในช่วง
สงครามโลกครั้งที่ 2

ที่มา: <http://www.theatlantic.com/photo/2011/03/1923-kanto-earthquake-echoes-from-japans-past/100025/>,
<http://www.history.com/topics/world-war-ii/world-war-ii-history/pictures/hiroshima-and-nagasaki/japanese-soldiers-observing-atomic-bomb-damage>

แต่คนญี่ปุ่นถือเป็นชนชาติหนึ่งที่เรียนรู้จากเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในอดีตได้อย่างน่าอัศจรรย์ ผู้คนที่มาเยือนมหานครโตเกียวได้เห็นความล้ำสมัยแปลกใหม่ อาคารสูงตระหง่านค้ำฟ้าไม่เกรงกลัวแผ่นดินไหวระดับประดาไปด้วยแสงระยิบระยับจากคริสตัลสวารอฟสกีบนย่านกินซ่า หรือจะเลือกซื้อ “สมาร์ท เพท” ของเล่นใหม่ที่สามารรถเลี้ยงด้วยไอโฟนเพื่อแก้เหงา ภายใต้นวัตกรรมที่ทันสมัยมากมายต่างซ่อนเร้นด้วยความสงบแบบเซน ลัทธิชินโตที่ยังรากลึกในสังคมญี่ปุ่นซึ่งสอนให้เชื่อและเคารพในบทบาทของธรรมชาติต่อมนุษย์ไม่ว่าจะปราณีหรือลงโทษ และยังเชื่อว่า

เทพเจ้าหรือปิศาจต่างมีอิทธิพลต่อชีวิตของเราไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง จึงไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจเมื่อคนญี่ปุ่นนำลูกสาวอายุสาวอายุ 3 ขวบ และลูกชายอายุ 5 ขวบ ไปทำพิธี “ชิจิ-โกะ-ซัน” ที่วัดชินโตเพื่อให้สุขภาพแข็งแรง ไร้โรคภัย พร้อมๆ กับที่พวกเขามุ่งมั่นคิดค้นนวัตกรรมหุ่นยนต์พยาบาลสาวอิวแมนนอยด์ที่คอยช่วยเหลือมนุษย์

รูปที่ 66 สวนแบบเซนที่เน้นความร่มรื่น สงบ ตามวิถีของเซน

รูปที่ 67 หุ่นยนต์ Humanoid ที่คอยต้อนรับลูกค้า ตามศูนย์การค้าชั้นนำ

ที่มา: <http://gizmodo.com/meet-the-humanoid-robot-greeting-retail-customers-in-japan-1698957378>,
[http://1.bp.blogspot.com/BXMBLDfVXBw/UfQzvNo34kI/AAAAAAAAAKsY/1Bt1jxUz9QQ/s1600/+Rock+Garden++Jyomyoji+Temple,+Kamakura+\(1\).jpg](http://1.bp.blogspot.com/BXMBLDfVXBw/UfQzvNo34kI/AAAAAAAAAKsY/1Bt1jxUz9QQ/s1600/+Rock+Garden++Jyomyoji+Temple,+Kamakura+(1).jpg)

คนญี่ปุ่นใช้ความเจ็บปวดและบาดแผลจากอดีตเป็นแรงขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองไปพร้อมๆ กับความคิดสร้างสรรค์อันเป็นเอกลักษณ์ของชนชาตินี้ เหตุการณ์ไฟไหม้ใหญ่ครั้งนั้นทำให้ญี่ปุ่นต้องวางแผนเมืองใหม่เพื่อลดความเสี่ยงของอัคคีภัย โดยการเพิ่มขนาดความกว้างของถนนและพื้นที่สาธารณะซึ่งถือเป็นแนวคิดที่ล้ำสมัยมาก ณ เวลานั้น ในขณะที่การออกแบบอาคารและตึกสูงเพื่อให้ยืดหยุ่นและทนทานต่อแผ่นดินไหวก็พัฒนาไปเช่นเดียวกัน การตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสหรัฐฯ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นโอกาสที่สวยงามให้ญี่ปุ่นได้พลิกฟื้นประเทศขึ้นมาเป็นประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลก เมืองโตเกียวจึงเต็มไปด้วยอาคารสูงใหญ่ที่จะบอกกล่าวแก่ชาวโลกถึงศักดิ์ศรีของผู้ที่ไม่ยอมย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งหลาย ขณะเดียวกันก็ไม่อ่ายที่จะตั้งศาลเจ้าไว้ทั่วเมืองเพื่อเคารพบูชาในสิ่งที่พวกเขายึดมั่นมานาน แม้จะเคารพในธรรมชาติเพียงใด แต่ด้วยมันสมองที่พวกเขามีทำให้พวกเขาไม่ยอมเป็นผู้ที่ตกเป็นเบี้ยล่างของธรรมชาติเพียงฝ่ายเดียว

ความคิดสร้างสรรค์ที่นำทางมากอย่างหนึ่งในการป้องกันน้ำท่วมของเมืองโตเกียว คือ **โครงการระบบอุโมงค์ G-CANS หรือ Tokyo Flood Tunnel** เริ่มก่อสร้างในปี 1992 แล้วเสร็จในปี 2004 อุโมงค์ใต้ดินแห่งนี้ใช้ความก้าวหน้าทางวิศวกรรมการออกแบบที่ล้ำสมัย มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 เมตร ทอดยาวระยะทาง 6.3 กิโลเมตร ฝังลึกลงไปใต้ดิน 50 เมตร และมาสามารถบรรจุน้ำได้ถึง 640,000 ลูกบาศก์เมตร เชื่อมต่อกับอุโมงค์เก็บน้ำใต้ดินที่ใหญ่ที่สุดในโลก กว้าง 78 เมตร ยาว 177 เมตร และสูง 25 เมตร สามารถบรรจุน้ำได้ 350,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งภายในออกแบบให้ค้ำยันด้วยเสาใหญ่ตั้งตระหง่านทั้งหมด 59 ต้น แต่ละต้นหนัก 500 ตัน สามารถระบายน้ำได้ 200 ตันต่อวินาที ลงสู่แม่น้ำเอโดกาวา หรือ เท้ากับการระบายน้ำสระโอลิมปิกได้ภายในเวลาเพียง 10 วินาที ใช้เงินในการลงทุนทั้งหมด 2,000 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ซึ่งถือเป็นการลงทุน

ทางวิศวกรรมที่คุ้มค่าเพราะไม่เพียงแต่จะสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้กับเมืองหลวงซึ่งเป็นหัวใจและศูนย์กลางของเศรษฐกิจของญี่ปุ่นและของโลกเท่านั้น แต่เทคโนโลยีเหล่านี้ยังอยู่คู่กับเมืองและบุคลากรอันเป็นสินทรัพย์อันทรงคุณค่าที่สามารถถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังได้ ทุกวันนี้อุโมงค์ดังกล่าวเปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมโดยมีไกด์นำชมเพื่อให้ข้อมูลพร้อมกับความตื่นตาตื่นใจในความฉลาดของมนุษย์ในการรับมือกับธรรมชาติ

รูปที่ 68 โครงการระบบอุโมงค์ G-CANS หรือ Tokyo Flood Tunnel บริเวณอุโมงค์เก็บน้ำใต้ดิน

ที่มา: <https://www.insidejapantours.com/experience-japan/i-gcan-15/g-can-flood-surge-tunnels/>

อีกหนึ่งเทคโนโลยีที่ถือเป็นความอัจฉริยะของญี่ปุ่นอย่างแท้จริงคือ “รถไฟความเร็วสูงชินคันเซ็น” รถไฟหัวกระสุนที่มาพร้อมความเร็วเฉลี่ยเกือบ 300 กิโลเมตรต่อชั่วโมง พร้อมเครือข่ายรางรถไฟกว่า 2,500 กิโลเมตร เวลาเฉลี่ยเฉลี่ย 0.4 นาที ตลอดเวลา 40 ปีของการให้บริการรถไฟชินคันเซ็นนำพาผู้โดยสาร 6 พันล้านคนถึงที่หมายอย่างปลอดภัยโดยไม่เคยมีอุบัติเหตุผู้เสียชีวิตแม้แต่รายเดียว แม้ในยามที่ทั่วโลกต่างเฝ้า

มองอย่างห่วงใยความสูญเสียจากภัยธรรมชาติครั้งยิ่งใหญ่ของญี่ปุ่นและหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายใต้ชื่อ “คลื่นยักษ์สึนามิ” นั้น ชินคันเซ็นก็ยังทำหน้าที่ของมันได้อย่างสมบูรณ์แบบด้วยการพาผู้โดยสารถึงที่หมายอย่างปลอดภัย เรามาดูกันว่าชินคันเซ็นทำแบบนี้ได้อย่างไร

หลังจากความพยายามพัฒนามาอย่างยาวนาน ทั้งทางด้านการบริหารองค์การรถไฟของญี่ปุ่น พร้อมๆกับการปรับปรุงระบบรางให้สามารถรองรับการเดินทางและการขนส่งอันทันสมัยที่กำลังจะมาถึง มีการขุดเจาะเพื่อวางเส้นทางรถไฟ พัฒนาบุคลากร และพัฒนานวัตกรรมหัวรถจักรให้มีประสิทธิภาพ เมื่อทุกอย่างพร้อมเสร็จในปี 1964 รถไฟชินคันเซ็นขบวนแรกนามว่า “โทไกโด” ก็มาถึงด้วยความเร็ว 210 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของเดินทางครั้งนี้ นำพาความเปลี่ยนแปลงมาสู่ญี่ปุ่นพร้อมประเทศอื่นๆที่ได้นำเทคโนโลยีชินคันเซ็นไปใช้ เช่น รถไฟความเร็วสูงของไต้หวันวิ่งด้วยรถไฟซีรีส์ 700T รถไฟความเร็วสูง 200 กิโลเมตรต่อชั่วโมงของจีน ซึ่งนำเข้าทั้งหมด 8 โบกี้ จำนวน 60 ขบวน และอังกฤษ ที่ใช้รถไฟของบริษัทฮิตาชิ รุ่น Class 395 นอกจากการขายเทคโนโลยีให้กับต่างประเทศแล้วแล้ว พบว่าเส้นทางที่รถไฟฟ้าผ่านได้นำพาเศรษฐกิจที่คึกคักกลับมาสู่หลายเมืองในญี่ปุ่นด้วย โดยเฉพาะฝั่ง JR East ซึ่งเป็นฝั่งตะวันตกของประเทศ

รูปที่ 69-70 รถไฟชินคันเซ็น

ที่มา: <http://allabout-japan.com/th/article/2214/>, <http://www.fanla.org/tag/ชิงกังเซ็ง/>

ชินคันเซ็นถูกทำลายโดยภัยพิบัติทางธรรมชาติครั้งใหญ่ในวันที่ 11 มีนาคม ปี 2011 กระแสไฟฟ้าที่เดิน สารธารณูปโภค และคมนาคมของญี่ปุ่น รายงานว่า JR East มีรถไฟชินคันเซ็นให้บริการในขณะนั้น 35 ขบวนในเขตที่ราบโคเกียวและคันโต มีผู้โดยสารมากกว่า 1.9 แสนคน ในจำนวนนั้นมี 27 ขบวนพร้อมผู้โดยสารกว่าหมื่นชีวิตบนเส้นทางสายโทไกกุ ซึ่งเป็นพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอันเป็นพื้นที่รับแนวประทะคลื่นยักษ์ซึนามิโดยตรง สิ่งที่น่าสนใจคือไม่มีผู้โดยสารเสียชีวิตหรือบาดเจ็บจากเหตุการณ์วันนั้นแม้แต่คนเดียว เหตุการณ์ครั้งนั้นไม่ใช่ปาฏิหาริย์แต่อย่างใด ในปี 1995 เกิดเหตุแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในเมืองโกเบ หลังจากนั้นญี่ปุ่นจึงต้องเตรียมความพร้อมทางวิศวกรรมให้กับประเทศในทุกด้าน เช่นเดียวกับเทคโนโลยีของรถไฟความเร็วสูงที่ต้องพัฒนาให้พร้อมรับมือกับเหตุการณ์เช่นเดียวกันในอนาคต ญี่ปุ่นได้ติดตั้งระบบติดตามการสั่นสะเทือนของแผ่นดินไหวที่มีเครื่องวัดแผ่นดินไหวติดอยู่กับรถไฟหัวกระสุน 16 เครื่อง อีกส่วนหนึ่งถูกติดตั้งข้างทางรถไฟตลอดแนวชายฝั่ง ภายในเครื่องวัดแผ่นดินไหวจะมีเซนเซอร์ที่ตรวจจับแรงสั่นสะเทือนตลอดเวลา

โดยในวันที่ 11 มีนาคม ปี 2011 เวลา 14.47 นาที่ 3 วินาที เป็นเวลาที่เครื่องตรวจจับความผิดปกติของการสั่นสะเทือนได้ 45 วินาที หลังจากพบศูนย์กลางการสั่นสะเทือนของแผ่นดินไหว หลังจากนั้น สัญญาณจึงถูกส่งผ่านไปยังสถานีไฟฟ้าย่อยต่างๆอย่างรวดเร็ว และภายใน 3 วินาทีต่อจากนั้นกระแสไฟฟ้าที่จ่ายให้กับรถไฟชินคันเซ็นทุกขบวนถูกตัดโดยอัตโนมัติ ระบบเบรกฉุกเฉินก็เริ่มทำงานในเวลาเดียวกัน ทำให้รถไฟที่วิ่งด้วยความเร็ว 270 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ถูกลดระดับเหลือ 100 กิโลเมตรต่อชั่วโมงภายในเวลา 70 วินาที หลังจากนั้นอีก 30 วินาที รถจะหยุดสนิท หากไม่พบความผิดปกติใดๆ ของระบบราง รถจะเคลื่อนที่ต่อด้วยความเร็ว 5 กิโลเมตรต่อชั่วโมง เพื่อนำผู้โดยสารไปยังสถานีที่ใกล้ที่สุด และนั่นคือคำคืนอันแสนยาวนานในความรู้สึกของญี่ปุ่นโดยเฉพาะชาวโตเกียว มีผู้รอดชีวิตนับหมื่นคนเดินออกจากสถานีไปตามทางรถไฟเพื่อรีบกลับบ้านไปหาคนที่ตนรัก อีกนวัตกรรมการหนึ่งที่ช่วยชีวิตคนนับหมื่นในเหตุการณ์ครั้งนี้คือ การติดตั้งโครงเหล็กบนเสาเครือข่าย 54,000 ต้น ระยะทางกว่า 700 กิโลเมตร ตลอดทางรถไฟสายชินคันเซ็นโทไกกุ โครงเหล็กนี้มีความหนา เหนียว และยืดหยุ่น ช่วยให้เสาคอนกรีตไม่โค้งงอ บิดตัวไปมา หรือแตกออกเมื่อเกิดแผ่นดินไหว แม้จะยังไม่เสร็จสมบูรณ์แต่เหตุการณ์ครั้งนั้นได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าความพยายามในอดีต ความคิดสร้างสรรค์ ความพยายามคิดค้นอย่างหนัก นำพวกเขามาถูกทางแล้ว ตลอดเวลาอันยาวนานของการสร้างเมืองแห่งนี้ สิ่งล้ำค่าอย่างหนึ่งที่ถูกถ่ายทอดไปยังลูกหลานของชาวญี่ปุ่นทุกคน คือ ความพยายามและความอดทนในจิตวิญญาณที่น้อมรับและเข้าใจในธรรมชาติ รวมถึงการดำเนินชีวิตบนศักดิ์ศรีแต่มีความถ่อมตัว ใ้ว่าชาวเมืองจะไม่สวดอ้อนวอนหรือร้องขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ เพราะพวกเขายังคงทำแบบนั้นตามความเชื่อและธรรมเนียมเก่าแก่อย่างสม่ำเสมอ แต่ขณะที่พรเหล่านั้นกำลังถูกส่งให้ลอยไกลออกไป ศรัทธาต่อสติปัญญาของพวกเขาจะติดตามไปด้วยเพื่อนำเอาพรที่เป็นจริงกลับมายังแผ่นดินอันเป็นที่รัก พวกเขา ยังคงพัฒนา

นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อให้พวกเราได้อัจฉริยะใจตลอดเวลา ถึงเวลาที่เราควรให้ความสำคัญและกลับมาคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ แม้จะเริ่มจากสิ่งเล็กๆ น้อยๆ แต่นั่นย่อมดีกว่าการยอมจำนนต่อโชคชะตาโดยไม่ลงมือทำอะไรเลย

เมืองคานาซาวา ประเทศญี่ปุ่น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่โอบล้อมด้วยกลิ่นอายท้องถิ่น

รูปที่ 71 แม่ค้าผ้าไหมคากะยูเซน (Kaga Yuzen) กำลังกระชับชุดกิโมโนให้กับลูกค้าอย่างประณีต สินค้าชนิดนี้เป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของเมืองคานาซาวา

ที่มา: <http://www.gdayjapan.com.au/destinations/ishikawa/kanazawa-hands-on/>

เมืองคานาซาวา (Kanazawa) เป็นเมืองหลวงของจังหวัดอิชิกาวา (Ishikawa) ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนกลางของภูมิภาคโฮคุริคุ (Hokuriku) บนเกาะฮอนชู ประเทศญี่ปุ่น เมืองแห่งนี้ได้รับการยกย่องจากองค์การ UNESCO ให้เป็น “เมืองแห่งงานหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน” (A UNESCO City of Crafts and Folk Art) แต่กว่าที่ชาวคานาซาวา

จะมาถึงตรงนี้ได้ นั่น พวกเขาได้ผ่านการบ่มเพาะและถ่ายทอดความรู้ด้าน ศิลปะงานฝีมือ งานหัตถกรรมและศิลปะการแสดงแบบดั้งเดิมจากรุ่นสู่รุ่น มาเป็นเวลานานกว่า 300 ปี ทุกวันนี้เมืองคานาซาวาเป็นศูนย์กลางด้าน เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่สำคัญในเขตโฮคุริคุ อีกทั้งยังเป็นจุดหมาย ปลายทางของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวัฒนธรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่น ต่างหมายตาจะมาถึงให้ได้ในวันหนึ่ง งานศิลปหัตถกรรมที่ชาวคานาซาวา ทำขึ้นนั้นมีความประณีตสวยงามและถือเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านชั้นสูงที่ยัง คงถูกถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ของเมืองอย่างต่อเนื่อง

ในปีค.ศ. 1995 นายกเทศมนตรีเมืองคานาซาวาได้เสนอนโยบาย ที่มีชื่อว่า **“Kanazawa World City Concept”** หรือ **“คานาซาวา เมืองระดับโลก”** โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การสร้างเอกลักษณ์ของเมือง คานาซาวาให้มีความโดดเด่นและเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก นโยบายนี้เป็น นโยบายที่จะช่วยพัฒนาเมืองด้วยแนวทางสำคัญสองประการ ได้แก่ 1) ใช้ กลยุทธ์ “อนุรักษ์และฟื้นฟู” เพื่อส่งเสริมให้ศิลปวัฒนธรรมรวมถึงประเพณี ดั้งเดิมของเมืองได้ฟื้นคืนชีวิตสู่สีสันอีกครั้งหนึ่ง 2) กระตุ้นเศรษฐกิจที่ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นโดยใช้แนวคิดที่สร้างสรรค์ เน้นการ พัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรมเหล่านั้นสู่ภายนอก หลังจากดำเนินการ ตามแผนงานได้เพียงหนึ่งปีพบว่าภาคธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรม และ ประชาชน ต่างตอบรับนโยบายนี้เป็นอย่างมาก ส่งผลให้เทศบาลนำแผน ดังกล่าวมาปรับใช้เป็นแผนพัฒนาเมืองระยะยาว นโยบายนี้ยังเปิดโอกาส ให้ประชาชนและผู้ประกอบการในท้องถิ่นเสนอความคิดเห็นเพื่อช่วยกัน พัฒนาเมืองได้อย่างเต็มที่ จนเกิดเป็น **“สมาคมความร่วมมือระดับผู้บริหาร แห่งคานาซาวา” (Kanazawa Association of Corporate Executive)** ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการรวบรวมความคิดเห็นของผู้ประกอบการ และคนในชุมชนมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนวทางการพัฒนาเมือง เพื่อให้เกิด การปรับใช้ต่อไป

นอกเหนือจากนโยบายดังกล่าวที่พยายามชูเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้เป็นจุดเด่นของเมืองแล้ว เมืองคานาซาวายังมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับงานฝีมือและงานหัตถกรรมให้แก่คนรุ่นใหม่ผ่านสถาบันการศึกษา โดยการจัดตั้งสถาบันศิลปะหลายแห่ง เช่น วิทยาลัยศิลปะคานาซาวา (Kanazawa College of Art) วิทยาลัยศิลปะของเทศบาล (Municipal College of Arts) และ โรงเรียนช่างฝีมือคานาซาวา (Kanazawa Artisan School) เป็นต้น ซึ่งสถาบันการศึกษาด้านศิลปะเหล่านี้ถือเป็นสถานที่ให้ความรู้ศิลปหัตถกรรมขั้นสูง ดำเนินการสอนโดยกลุ่มช่างฝีมือที่มีชื่อเสียงในแต่ละด้าน มีการมอบทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนที่เข้ารับการศึกษในหลักสูตร 3 ปี ซึ่งเป็นหลักสูตรที่สอนงานหัตถกรรมหลายแขนง เช่น งานเซรามิก งานเคลือบ เครื่องโลหะ งานเครื่องแก้ว เป็นต้น นอกจากการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีความรู้จนสามารถสานต่อวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้แล้ว เมืองคานาซาวายังคงดูแลและส่งเสริมช่างฝีมือที่มีอยู่ในปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง ด้วยการมอบเงินทุนจำนวนหนึ่งเพื่อให้พวกเขาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนให้ตอบสนองความต้องการของตลาดมากขึ้น นอกจากบทบาทในการให้ความรู้แก่คนรุ่นใหม่แล้ว สถาบันเหล่านี้ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยกระจายสินค้าของท้องถิ่นออกสู่ตลาดโลกโดยความร่วมมือจากอุตสาหกรรมภายในพื้นที่อีกด้วย

ปัจจุบันมีการจัดตั้ง “Kanazawa Citizen’s Art Center” หรือ ศูนย์ศิลปะของชาวคานาซาวา เพื่อเป็นพื้นที่ให้คนในเมืองใช้เป็นสถานที่ฝึกฝน เรียนรู้ และสร้างสรรค์งานศิลปะ มีสตูดิโอให้บริการหลายห้อง เช่น ห้องซ่อมละคร ห้องซ่อมดนตรี และห้องสร้างงานศิลปะ โดยมีร้านอาหารที่ขายอาหารพื้นเมืองอยู่ภายในอีกด้วย มีการจัดตั้ง “21st Century Museum of Contemporary Art, Kanazawa” หรือ พิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยศตวรรษที่ 21 ของคานาซาวา เพื่อเก็บรักษางานศิลปะชิ้นสำคัญของเมือง และเป็นแห่งให้ความรู้แก่ผู้สนใจได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ชาวเมือง

คานาซาวาได้จัดให้มีการแข่งขันงานฝีมือแห่งคานาซาวา เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพของงานฝีมือและงานหัตถกรรมและพร้อมจะพัฒนาให้เป็นการแข่งขันศิลปะในระดับนานาชาติต่อไป

คานาซาวากับกระแสนการท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรม

เมืองคานาซาวาส่งเสริมการท่องเที่ยวงานฝีมือและงานหัตถกรรมในเมืองของตนอย่างสร้างสรรค์ด้วยกิจกรรมหลายรูปแบบภายใต้ชื่อโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรม ซึ่งสิ่งหนึ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวคือ พวกเขาเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมสถานที่ผลิตงานฝีมือได้ทดลองสร้างงานด้วยตัวเอง พร้อมกันนั้นก็มีการสาธิตการทำให้นักท่องเที่ยวได้เลือกสรรหลากหลาย โดยงานหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของเมืองคานาซาวาประกอบด้วย

การท่องเที่ยวงานหัตถกรรมแผ่นทอง แผ่นทองคำคานาซาวาเป็นแผ่นทองที่ถูกตีและรีดจนมีขนาดบางเพียง 0.2 ไมครอน ใช้สำหรับตกแต่งภายในอาคารและประดับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมต่างๆ ซึ่งแผ่นทองที่ผลิตในประเทศญี่ปุ่นเกือบทั้งหมดมาจากเมืองคานาซาวา ดังนั้นงานศิลปะแขนงนี้จึงถูกกำหนดให้เป็นผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมของประเทศ ภายในงานนักท่องเที่ยวจะได้เที่ยวชมขั้นตอนการผลิต ได้ทดลองคืบย้ายแผ่นทองซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของการผลิต ได้ชมการปิดแผ่นทองลงบนผลิตภัณฑ์ ได้ชมห้องปิดทอง และได้ชิมอาหารที่ผสมแผ่นทองอีกด้วย

รูปที่ 72 ไอศกรีมที่มีส่วนผสมของ
แผ่นทองคำนาซาวา

รูปที่ 73 ช่างฝีมือกำลังแสดงการย้ายแผ่นทอง
อันเป็นขั้นตอนหนึ่งของการผลิตแผ่นทอง
ให้นักท่องเที่ยวได้ชม

รูปที่ 74 ห้องจัดแสดงสินค้า
ที่ประดับตกแต่งด้วย
แผ่นทองคำนาซาวา

ที่มา: <https://www.flickr.com/photos/chinadoll/25931480260>,
<https://mytimetotravel.wordpress.com/2010/10/19/more-kanazawa/>,
<https://sakurasakura2014.wordpress.com/takayama-shirakawa-go-and-kanazawa/>

การท่องเที่ยวงานหัตถกรรมผ้าไหมคากะยูเซน การย้อมผ้าไหมคากะยูเซนเป็นภูมิปัญญาการย้อมผ้าไหมสำหรับทำชุดกิโมโนด้วยวิธีแบบดั้งเดิม ให้ลวดลายที่ประณีตงดงาม มีสีสันที่สดใส และมีลายที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ นักท่องเที่ยวจะได้เยี่ยมชมกระบวนการย้อมผ้าไหมทดลองย้อมผ้าไหมด้วยตนเอง ถ่ายภาพตัวเองในชุดกิโมโน พร้อมมีของฝากจากผ้าไหมคากะยูเซนติดไม้ติดมือกลับบ้านด้วย

รูปที่ 75 ช่างฝีมือกำลัง
พิมพ์ผ้าไหมคากะยูเซน

รูปที่ 76 ผ้าไหมคากะยูเซน
เมื่อลงสีครบถ้วนสมบูรณ์พร้อมสำหรับ
สวมใส่เป็นชุดกิโมโน

ที่มา: <https://waiyukkennedy.wordpress.com/2014/12/20/kaga-yuzen-dyeing/>,
<https://waiyukkennedy.wordpress.com/tag/crafts/>

การท่องเที่ยวเยี่ยมชมการทำขนมญี่ปุ่น เมืองคานาซาวาเป็นแหล่งผลิตขนมญี่ปุ่นหลากหลายประเภท นับเป็น 1 ใน 3 ของแหล่งผลิตขนมที่ขึ้นชื่อที่สุดในประเทศ ขนมมีรูปร่างตามสัญลักษณ์ของฤดูกาล มีสีสันที่สวยงาม รสชาติกลมกล่อมและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

รูปที่ 77-78 ขั้นตอนการทำขนมที่สาธิตโดยนักทำขนมชาวคานาซาวา และ
หน้าตาขนมเมื่อทำเสร็จแล้วดูน่ารับประทานเป็นอย่างยิ่ง

ที่มา: http://yamatopeople.blogspot.com/2015/02/photo-tour-kanazawa-cityishikawa_19.html

การท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ศิลปะการแสดงละครโน ละครโนเป็น
ศิลปะการแสดงดั้งเดิมที่เลื่องชื่อของประเทศ เมืองคานาซาวาได้สืบทอด
ศิลปวัฒนธรรมนี้จนได้เป็นศูนย์กลางของละครโนอันดับที่สาม ภายใน
พิพิธภัณฑ์นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ทุกอย่างเกี่ยวกับละครโน ไม่ว่าจะเป็น
เวทีที่ใช้แสดง หน้ากากที่สวมใส่ เครื่องแต่งกาย และพัด

รูปที่ 79 นักท่องเที่ยว
ได้ลองสวมใส่ชุดกิโมโน
ที่ใช้แสดงละครโน
พร้อมกับหน้ากากจริง
ที่ใช้ในการแสดง

ที่มา: <https://fastjapan.com/en/p108948>

เมืองเมเดลิน ประเทศโคลอมเบีย Town Rebranding : จากเมืองอาชญากรรมสู่เมืองนวัตกรรม

เมืองอันตรายที่สุดในโลก

เมืองเมเดลิน (Medellin) เป็นเมืองหลวงของจังหวัดอันเตียวเกีย (Antioquia) ประเทศโคลอมเบีย (Colombia) ด้วยความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเป็นเมืองที่มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากทำให้เมืองเมเดลินมีขนาดใหญ่เป็นอันดับสองของประเทศ ในปี ค.ศ. 2013 เมืองเมเดลินมีประชากรมากถึง 2,499,080 คน ขณะที่พื้นที่ของเมืองมีขนาดเล็กเพียง 380.64 ตร.กม. มีลักษณะพื้นที่เป็นแอ่งกระทะที่รายล้อมด้วยภูเขา ดังนั้นศูนย์กลางทางการปกครองและเศรษฐกิจการค้าจึงกระจุกตัวอยู่พื้นที่ราบใจกลางเมือง และประชาชนส่วนใหญ่ต้องอาศัยกันอยู่อย่างหนาแน่นในเขตชานเมืองซึ่งเป็นเนินเขาสูงชันจนกระทั่งกลายเป็นชุมชนแออัดในที่สุด

ชาวเมืองเมเดลินต้องเผชิญหน้ากับปัญหาอาชญากรรมอย่างรุนแรงมาอย่างยาวนาน ทั้งสงครามกลางเมืองระหว่างกบฏฝ่ายซ้ายนำโดยกลุ่มกองกำลังปฏิวัติติดอาวุธโคลอมเบีย (FARC) กับกองกำลังกึ่งทหารฝ่ายขวาที่รัฐบาลหนุนหลัง กระบวนการค้ายาเสพติดโดยเฉพาะในช่วงของนายปาโบล เอสโกบาร์ ราชายาเสพติดชื่อดังของโลก ผู้ทำให้ชุมชนแออัดหรือโคมูนาที่ 13 (เมืองเมเดลินแบ่งการปกครองออกเป็น 16 ตำบลหรือเรียกว่า “โคมูนา” (Comuna)) กลายเป็นสมรภูมิรบในเขตเมืองที่โหดร้ายที่สุดในละตินอเมริกา และความขัดแย้งรุนแรงระหว่างกลุ่มอิทธิพลประจำถิ่น การฆาตกรรมจึงเป็นเรื่องที่พบเห็นจนชินตาและกลายเป็นเรื่องปกติของเมือง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 เป็นต้นมา อัตราการฆาตกรรมในเมืองสูงถึง 381 ศพต่อประชากรจำนวน 1 แสนคนในหนึ่งปี หรือมากกว่า

500 ศพต่อเดือน จนกระทั่งเมืองเมเดยินได้รับฉายาว่า “เมืองที่มี
อาชญากรรมสูงที่สุดในโลก หรือเมืองอันตรายที่สุดในโลก”

ก้าวสู่เมืองแห่งนวัตกรรม

การสร้างแบรนด์ใหม่ให้แก่เมืองเมเดยินเริ่มต้นอย่างจริงจังในช่วงปี
ค.ศ. 2004-2007 โดยมีนายอัลวาโร อูริเบ ประธานาธิบดี ณ เวลานั้น
เป็นผู้นำเริ่มจากการกำจัดการก่อวินาศกรรมกลางเมืองของประเทศ ตามมา
ด้วยเซอร์จิโอ ฟาจารย์โด นายกเทศมนตรีเมืองเมเดยินที่ดำเนินการต่อโดย
เขาเน้นการแก้ปัญหาเรื่องช่องว่างทางชนชั้น แนวคิดใหม่ของเขาอยู่ภายใต้
แนวคิดการลงทุนขนาดใหญ่ทางด้านโครงสร้างพื้นฐานของเมือง ทั้งการ
พัฒนาระบบขนส่งมวลชน การพัฒนาพื้นที่พื้นที่สาธารณะ และการพัฒนา
พื้นที่สีเขียว รวมถึงการลงทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาของคนในเมือง เพื่อมุ่งสู่
การเป็นเมืองแห่งนวัตกรรม

ด้านระบบขนส่งมวลชนเขาเริ่มด้วยการสร้างกระเช้าลอยฟ้า หรือที่
เรียกว่า “เมโทรเคเบิล” (Metrocable) ซึ่งให้บริการประชาชนในเส้นทาง
ไปกลับระหว่างสถานีรถไฟใจกลางเมืองและโคมูนา (ตำบล) ที่ไกลที่สุด
เนื่องจากเส้นทางดังกล่าวมีระยะทางค่อนข้างไกล และการเดินทางค่อนข้าง
ลำบากด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงชัน เมโทรเคเบิลจึงช่วยให้
ประชาชนเดินทางได้ง่าย เร็ว และสะดวกมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เมโทร
เคเบิลยังเปรียบเสมือนสะพานที่เชื่อมโยงพื้นที่ศูนย์กลางความเจริญของ
เมืองเข้ากับพื้นที่ยากจนที่อยู่ห่างไกล ตั้งแต่เมโทรเคเบิลเปิดให้บริการในปี
ค.ศ. 2004 มีประชาชนที่เดินทางไปมาระหว่างใจกลางเมืองและโคมูนา
ที่ไกลที่สุดเฉลี่ยมากถึง 30,000 คนต่อวัน

รูปที่ 80 เมโทรเคเบิลที่เชื่อมต่อศูนย์กลางของเมืองกับโคโมนา (ตำบล) ที่ไกลที่สุด

ที่มา: <http://www.panoramio.com/photo/104783525>

ต่อมาในปี ค.ศ. 2008-2011 เมืองเมเดยีนมีโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่อีกครั้ง นายอลองโซ ซาลาซาร์ นายกเทศมนตรีเมืองเมเดยีนขณะนั้น ดำเนินการก่อสร้างบันไดเลื่อนกลางแจ้ง ซึ่งมีความยาว 384 เมตร ในโคโมนาที่ 13 ซึ่งเป็นชุมชนที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดประมาณ 12,000 คน ประชาชนมีความยากจนที่สุด และเป็นพื้นที่ที่อันตรายที่สุดของเมือง บันไดเลื่อนกลางแจ้งช่วยให้ประชาชนเดินทางขึ้นลงชุมชนได้ง่าย รวดเร็ว และสะดวกขึ้น จากเดิมที่ต้องเดินเท้าขึ้นลงบันไดโดยใช้ระยะเวลานานถึง 35 นาที เพราะความสูงชันของเนินเขาเทียบเท่าได้กับตึก 28 ชั้น ปัจจุบันประชาชนสามารถขึ้นลงโดยใช้บันไดเลื่อนด้วยระยะเวลาเพียง 6 นาทีเท่านั้น นอกจากนี้การใช้บันไดเลื่อนช่วยลด

ความเสี่ยงในการเกิดอาชญากรรมบนท้องถนนด้วย ประชาชนสามารถใช้บันไดเลื่อนได้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด ภายหลังได้มีการก่อสร้างหลังคาบันไดเลื่อนเพิ่มเติมโดยได้รับการออกแบบให้มีลักษณะโปร่งใสและมีสีสันสดใสเพื่อควมมีชีวิตชีวาของเมือง

รูปที่ 81 บันไดเลื่อนกลางแจ้งที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้ชาวเมืองและยังช่วยลดอาชญากรรมในเมืองได้อีกด้วย

ที่มา: <http://www.citi.io/2015/01/31/crazy-commutes-weird-forms-of-urban-transport/>

นอกจากการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนและโครงสร้างพื้นฐานแล้ว เมืองเมเดยีนยังพัฒนาริเวณตอนเหนือของเมืองให้เป็นศูนย์กลางธุรกิจทางด้านนวัตกรรมและงานออกแบบร่วมสมัย ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านการศึกษารียนรู้ นายฟาสาร์โด นายกเทศมนตรีเมืองเมเดยีนขณะนั้น ผู้ให้ความสำคัญกับนโยบายการศึกษาเป็นพิเศษ ได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Parque Explora) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรูสำหรับประชาชน โดยพิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงนิทรรศการให้ผู้เข้าชม

สามารถเรียนรู้และร่วมฝึกปฏิบัติจริงได้ และมีศูนย์แสดงพันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งเป็นศูนย์ใหญ่ที่สุดในละตินอเมริกา นอกจากนี้อาคารของพิพิธภัณฑ์ได้รับการออกแบบให้มีความโดดเด่นด้วยสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เป็นอาคารซีเมนต์ทรงลูกบาศก์สีแดงในพื้นที่กลางแจ้ง ด้วยจุดเด่นด้านนวัตกรรมการออกแบบทำให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้กลายเป็นสัญลักษณ์ของเมืองเมเดยินตอนเหนือในที่สุด

รูปที่ 82 Parque Explora อันเป็นสัญลักษณ์ทางตอนเหนือของเมเดยิน

ที่มา: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Parque_Explora._from_Metrostation_Universidad,_Medell%C3%ADn.jpg

นอกจากนี้เมืองเมเดยิยังมีการก่อสร้างอาคารห้องสมุดสาธารณะหลายแห่งในเขตชานเมือง เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในทุกพื้นที่เข้าถึงการเรียนรู้อย่างเท่าเทียม ห้องสมุดสาธารณะแห่งหนึ่งที่มีความโดดเด่น

คือ ห้องสมุดสเปนกึ่งสวนสาธารณะ (Parque Biblioteca Espana) ซึ่งรูปแบบของอาคารแสดงให้เห็นถึงนวัตกรรมการออกแบบและนวัตกรรมด้านสถาปัตยกรรมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งการสร้างห้องสมุดสวนสาธารณะในพื้นที่ที่เคยเป็นแหล่งค้ายาเสพติดยังเปลี่ยนภาพลักษณ์ใหม่ให้กับพื้นที่นั้นด้วย ไม่เพียงเท่านั้นเมืองเมเดลินได้สร้างพื้นที่สีเขียวเพื่อเป็นปอดของเมืองโดยจัดทำสวนพฤกษชาติขนาด 14 เฮกเตอร์ ที่ขยายต่อเติมจากแหล่งอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้ การออกแบบสวนมีลักษณะที่โดดเด่นเช่นเดียวกันคือ สวนอยู่ภายใต้หลังคาระแนงไม้รูปทรงคล้ายรวงผึ้ง ซึ่งมีประโยชน์ในการให้ร่มเงาแก่พันธุ์พืชและสามารถเก็บกักน้ำฝนเพื่อใช้งานในการรดน้ำ

รูปที่ 83 ห้องสมุดสเปนกึ่งสวนสาธารณะ หรือ Parque Biblioteca Espana ที่รายล้อมไปด้วยต้นไม้ที่ให้บรรยากาศของการนั่งอ่านหนังสือในสวน

ที่มา: <http://www.panamericanworld.com/es/articulo/medellin-milagro-de-ciudad-inteligente>

ผลผลิตจากความเปลี่ยนแปลงของการใช้นวัตกรรม

เมืองเมเดอินได้รับการประกาศให้เป็นเมืองแห่งนวัตกรรมระดับโลก ประจำปี 2013 จากการโหวตโดย The Wall Street Journal, Citiigroup และ the Urban Land Institute เนื่องจากสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมในการออกแบบหรือนวัตกรรมทางสถาปัตยกรรมให้กลายเป็นภาพจำของเมืองหรือแบรนด์ของเมืองแทนที่ภาพลักษณ์เดิม เรียกได้ว่า เป็นนวัตกรรมเพื่อสังคม

การสร้างแบรนด์เมืองใหม่ของเมืองเมเดอินช่วยลดปัญหาอาชญากรรมภายในเมืองลงได้บ้าง แม้จะยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาอาชญากรรมได้อย่างสมบูรณ์ โดยในปี ค.ศ. 2008 มีอัตราการฆาตกรรมเฉลี่ยเพียง 30 ศพต่อประชากร 1 แสนคน และปี ค.ศ. 2012 อัตราการฆาตกรรมกลับเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 57.3 เพราะมีผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ อย่างไรก็ตามการเป็นเมืองแห่งนวัตกรรมช่วยดึงดูดนักลงทุนและนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ โดยเฉพาะนักลงทุนทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัลคอนแทคต์ซอฟต์แวร์และไอที เช่น ฮิวเลตต์-แพคการ์ด และผู้ผลิตสินค้าระดับโลก เช่น คิมเบอร์ลีย์ คลาก จนสำนักข่าวในประเทศให้นิยามเมืองเมเดอินว่า “ซิลิคอนวัลเลย์แห่งอเมริกาใต้” จากผลการสำรวจความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองเมเดอินพบว่า ประชากรมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 25 อัตราการว่างงานลดลงจากร้อยละ 17 เหลือร้อยละ 12 และมูลค่าการลงทุนด้านธุรกิจและการก่อสร้างอสังหาริมทรัพย์เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก และผลการสำรวจด้านการศึกษาพบว่า อัตราโรงเรียนและสถานศึกษาที่มีผลงานต่ำกว่ามาตรฐานลดลงจากร้อยละ 50 เหลือเพียงร้อยละ 14 เท่านั้น

ปัจจุบันเมืองเมเดอินยังคงเดินหน้ารับแบรนด์เมืองจากเมืองอาชญากรรมสู่เมืองแห่งนวัตกรรม

การสร้างแบรนด์เมืองไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้เพียงแต่ต้องอาศัยเวลา และความคิดสร้างสรรค์ต่อยอด เมืองเมเดยินใช้เวลาเกือบ 10 ปี ในการสร้างแบรนด์เมืองขึ้นมาใหม่เพื่อทดแทนภาพลักษณ์เดิม และยังคงเดินหน้าต่อย้ำแบรนด์เมืองใหม่ให้เป็นที่จดจำ ไม่เพียงเท่านั้นการสานต่อนโยบายในการสร้างแบรนด์เมืองจากผู้บริหารท้องถิ่นแต่ละยุคแต่ละสมัยก็เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญ โดยมีภาคเอกชนและประชาชนเข้าร่วมอย่างแข็งขัน ประโยชน์จากการสร้างแบรนด์ที่แต่ละเมืองจะได้รับคงแตกต่างกันออกไปตามเป้าหมาย แต่ความเปลี่ยนแปลงหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดคือ รายได้ของแต่ละเมืองเพิ่มขึ้นจากการเข้ามาลงทุนของภาคธุรกิจ การเข้ามาอยู่อาศัย ทำงาน และนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก⁴⁸

เมืองยูติรรม (Just City)

ที่มาของแนวคิด

สิ่งที่นักวางแผนเมืองหรือผู้บริหารเมืองในปัจจุบันมักคำนึงถึงเป็นอันดับแรกคือ ความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจของเมือง แต่อาจหลงลืมไปว่าความสำเร็จดังกล่าวไม่ใช่สิ่งเดียวที่สามารถรับประกันได้ว่าเมืองนั้นจะสามารถอาศัยอยู่ได้อย่างมีความสุขและปลอดภัยในระยะยาว ยังมีอีกด้านหนึ่งที่ควรคำนึงเทียบเท่ากับความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ นั่นคือ ความสำเร็จด้านสังคม ซึ่งหมายถึงในสังคมหนึ่งๆ นั้นปรากฏความเท่าเทียมกันของคนในสังคมมากแค่ไหนนั่นเอง เป็นที่มาของการออกแบบเมืองที่เน้นให้ความสำคัญกับด้านสังคมเป็นหลักหรือที่เราเรียกกันว่า

⁴⁸ รศ. ดร.เอกชัย สุมาลี (2557). *Smart City มิติใหม่ของการจัดการท้องถิ่นยุคไอที*. นนทบุรี: บริษัท เอ.พี กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด. หน้า 101-106.

เมืองยุติธรรม (Just City) นั่นเอง ความคิดนี้ถูกออกแบบโดย ศาสตราจารย์ Susan Fainstein ผู้เขียนหนังสือเรื่อง The Just City และ ปัจจุบันเธอทำหน้าที่เป็นนักวิจัยด้านการวางผังเมืองที่ The Harvard Graduate School of Design สิ่งที่เธอพยายามจะบอกกับผู้บริหารเมืองทุกท่านคือ ความสำเร็จด้านเศรษฐกิจนั้นไม่ใช่สิ่งที่ยังประโยชน์ให้กับคนที่อยู่อาศัยได้ในระยะยาว เราจำเป็นต้องเพิ่มตัวชี้วัดบางอย่างเข้าไปในกระบวนการนโยบาย ตั้งแต่การระบุปัญหา การก่อตัวของนโยบาย การตัดสินใจ การนำนโยบายไปปฏิบัติ และขั้นสุดท้ายที่การประเมินผล สิ่งเหล่านั้นคือตัวชี้วัดด้านสังคม อันเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่จะรับประกันได้ว่าเมืองนั้นๆ สามารถอยู่อาศัยได้อย่างปลอดภัยควบคู่ไปกับการมีเศรษฐกิจที่มั่นคง เธอเสนอองค์ประกอบ 3 ประการของการสร้างเมืองยุติธรรมที่ควรคำนึงถึงได้แก่

1. Equity	ความยุติธรรม
2. Democracy	ประชาธิปไตย
3. Diversity	ความหลากหลาย

ซึ่งความคาดหวังสูงสุดที่เมืองๆหนึ่งจะก้าวไปสู่เมืองยุติธรรมได้นั้นก็ต้องประกอบด้วยสามสิ่งที่กล่าวไปข้างต้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว เธอพบว่ายังไม่มีเมืองใดที่จะมีองค์ประกอบครบทั้งสามส่วนอย่างสมบูรณ์แบบ อยากรู้ก็ตามยังมีเมือง 3 แห่งในโลกที่เข้าข่ายใกล้เคียงเมืองยุติธรรม ได้แก่ มหานครนิวยอร์ก มหานครลอนดอน และกรุงอัมสเตอร์ดัม สำหรับมหานครนิวยอร์กนั้นใกล้เคียงกับประเด็นด้านความหลากหลายมากที่สุดแต่ด้านความยุติธรรมและความเป็นประชาธิปไตยยังสามารถพัฒนาได้อีก ส่วนมหานครลอนดอนนั้นมีความหลากหลายและประชาธิปไตยก็จริงแต่ยังขาดความยุติธรรมในบางเรื่องอยู่ ส่วนอัมสเตอร์ดัมนั้นเป็นเมืองที่ใกล้เคียงเมืองยุติธรรมในอุดมคติของเธอ

มากที่สุด เธอให้ความเห็นว่าอันที่จริงแล้วไม่จำเป็นว่าเมืองเหล่านี้หรือเมืองอื่นใดก็ตามจะมีองค์ประกอบครบถ้วนสมบูรณ์ตามทฤษฎีหรือไม่ แต่การมีเพียงแค่อำนาจใดอย่างหนึ่งหรือสองอย่างขึ้นไปจะทำให้สิ่งที่เหลือค่อยๆ เกิดผลตามขึ้นมาเอง เพราะองค์ประกอบทั้งสามนั้นเป็นสิ่งที่คอยส่งเสริมซึ่งกันและกัน ผู้บริหารเมืองจำเป็นจะต้องคิดเรื่องความเป็นธรรมและยอมรับในความแตกต่างหลากหลายอันเป็นลักษณะทั่วไปของพื้นที่หนึ่งๆ แล้วนำสิ่งเหล่านั้นมาประเมินผลการพัฒนาเมืองควบคู่ไปกับการตะบี้ตะบันพัฒนาด้านเศรษฐกิจ หากสามารถทำได้สำเร็จเธอมีความเชื่อว่าจะเกิดการรวมกลุ่มของคนในเมืองมากขึ้น สิ่งที่มาตามคืออาชญากรรมจะลดลง เพราะเมื่อคนในเมืองมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างกันจะเป็นเสมือนกำแพงและกล้องวงจรปิดชั้นดีที่คอยสอดส่องความปลอดภัยให้กันและกัน นอกจากนี้เธอยังให้ข้อสังเกตว่าการจัดลำดับเมืองใหญ่ๆ ของโลกให้เป็นอันดับหนึ่งในด้านการเงิน เช่น มหานครนิวยอร์ก หรือมหานครลอนดอน ไม่ได้หมายความว่าคนในเมืองจะได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจนั้นสักเท่าไร เพราะความจริงแล้วการดำรงชีวิตประจำวันนั้นสำคัญกว่า ฉะนั้นควรใช้มาตรวัดด้านสังคมควบคู่ไปกับด้านเศรษฐกิจเพื่อที่จะทราบว่าที่จริงแล้วประชาชนมีความกินดีอยู่ดี มีความสุข หรือรู้สึกปลอดภัยหรือไม่

แนวคิดเบื้องหลังองค์ประกอบ

๑ “เท่าเทียมอย่างเป็นประชาธิปไตย”

Equitable and Democracy

เมืองที่มีความเป็นธรรมในความหมายของศาสตราจารย์ Susan Fainstein คือ เมืองที่ถูกออกแบบ และบริหารจัดการด้วยแนวคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรม หมายความว่าก่อนที่จะมีการดำเนินการสร้าง

โครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค ออกกฎหมายท้องถิ่น หรือกำลังจะสร้างความเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนเขาเหล่านั้นต้องถามผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองก่อน ซึ่งสิ่งที่กำลังจะสร้างนั้นต้องให้ประโยชน์ทั่วถึงไปยังประชาชนผู้เป็นเจ้าของเมืองทุกคน หากผู้บริหารใช้ความเท่าเทียมเป็นกลไกหลักในการออกนโยบายหรือจัดการกับปัญหาในเมืองได้เธอเชื่อว่าด้านที่ดีอื่นๆ จะค่อยๆ ตามมา เช่น คนในเมืองจะได้รับการศึกษามากขึ้น เนื่องจากผู้บริหารเชื่อมั่นและยอมรับว่าคนในเมืองมีความแตกต่างหลากหลายแต่เหนือสิ่งอื่นใดทุกคนควรได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน และในอนาคตจะยังผลให้อัตราการว่างงานจะลดลงเพราะคนมีการศึกษามากขึ้นและสามารถเข้าถึงโอกาสที่จะมีงานทำได้มากขึ้น ผลลัพธ์สุดท้ายคือเศรษฐกิจของเมืองจะดีขึ้นตามลำดับ

รูปที่ 84-87 New York City's The High Line ในมหานครนิวยอร์ก

ที่มา: <http://womanwanders.com/day-new-york-city/>,

<http://www.fieldoperations.net/project-details/project/highline.html>,

<https://cityofhumans.com/high-line/>,

<http://www.explorationhawaii.com/2014/07/16/the-high-line-an-elevated-public-park-on-manhattans-west-side/>

ภาพดังกล่าวคือโครงการที่มีชื่อว่า **New York City's The High Line** ในมหานครนิวยอร์ก เป็นสวนสาธารณะลอยฟ้าที่สร้างมาจากทางรถไฟที่ไม่ได้ใช้งานแล้ว ซึ่งโครงการนี้อาจไม่เกิดขึ้นและคงถูกรื้อถอนเพื่อใช้งานในด้านอื่นหากไม่ได้ประชาชนชั้นรากหญ้าของเมืองช่วยกันปกป้องมันเอาไว้ ด้วยการเสนอโครงการไปยังผู้จัดการเมืองนิวยอร์กเพื่อให้สถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งนิวยอร์กขึ้นชื่อเรื่องการให้ความสำคัญกับการฟังเสียงของประชาชนทุกส่วนทุกครั้งก่อนที่จะนำที่ดินสาธารณะไปใช้ในด้านใดๆ ก็ตาม ผลลัพธ์จากการร่วมกันลงความเห็นในวันนั้นสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่น่าเชื่อ ทุกวันนี้ New York City's The High Line กลายเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญและเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวจากทุกมุมโลกที่มาเยือนมหานครนิวยอร์ก ไม่เพียงเท่านั้นภายหลังจากที่สร้างเสร็จ สถานที่แห่งนี้ยังดึงดูดเงินลงทุนจากบริษัทเอกชนให้เข้ามาตั้งสำนักงานและทำธุรกิจรอบบริเวณนั้นด้วยเงินกว่าพันล้านบาท สิ่งเหล่านี้ได้มาจากการฟังเสียงของผู้ที่อยู่อาศัยจริงและให้ความสำคัญกับเสียงเหล่านั้น แม้ว่าพวกเขาจะไม่ใช่นักธุรกิจใหญ่โตของเมืองก็ตาม เธอให้ความเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งผลให้อาชีพและความเป็นอยู่ของคนในเมืองดีขึ้น แต่การวางแผนเมืองและกำหนดนโยบายด้านต่างๆ ด้วยความเป็นธรรมนั้นยังสามารถหลีกเลี่ยง “ความเสี่ยงด้านจิตสังคม” (Psychosocial Risk) ได้ ตามความเห็นของศาสตราจารย์ Richard Wilkinson ผู้เขียนหนังสือชื่อ The Spirit Level เขาเชื่อว่าหากผู้บริหารเมืองกำหนดนโยบาย ออกกฎหมาย หรือสร้างความเปลี่ยนแปลงใดๆ ให้แก่เมืองโดยรู้อยู่แก่ใจว่าสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นธรรมกับคนในเมือง ผลลัพธ์ที่ตามมาจะแย่กว่าที่พวกเขาคิด นั่นคือ ประชาชนจะไม่มีความสุขในการใช้ชีวิตและปฏิสัมพันธ์กันน้อยลง เกิดภาวะบกพร่องทางอารมณ์ ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาส ปัญหาสุขภาวะในเด็ก ไปจนถึงปัญหาโรคอ้วน ดังนั้นการยึดถือความเป็นธรรมเข้าอกเข้าใจความแตกต่าง และยอมรับในเสียงของประชาชน ในการออก

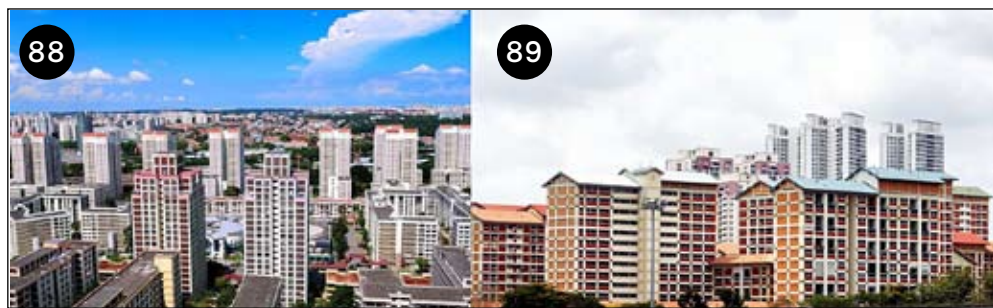
นโยบายต่างๆ จึงถือเป็นเรื่องที่สำคัญ มากกว่าการคิดแค่เรื่องของคนราย
คนจนใครจะได้ประโยชน์มากกว่ากัน

● “สายธารแห่งความหลากหลายผสานกลายเป็นสายเดียว” (Diversity)

เมืองยูติธรรมย่อมเปิดรับความแตกต่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้าน
ด้านชาติพันธุ์ แบบแผนการใช้ชีวิต หรือลักษณะเฉพาะกลุ่ม เพราะการ
ปฏิเสธความหลากหลายคือความคิดที่นำไปสู่ความแตกแยก การแบ่งพรรค
แบ่งพวกและความไม่เท่าเทียมในภายหลัง เธอยกตัวอย่าง Singapore's
Housing Development Board (HBD) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลด้านที่อยู่
อาศัยของคนสิงคโปร์⁴⁹ อันเป็นตัวอย่างที่ดีเยี่ยมของการวางแผนเพื่อ
รองรับความแตกต่างหลากหลาย เพราะไม่เพียงแต่เป็นการรับประกันว่า
ชาวสิงคโปร์มีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยของตนเองเท่านั้นแต่ HBD
ยังเป็นอพาร์ทเมนต์ที่ให้โอกาสกับคนที่มาจากหลากหลายเชื้อชาติได้มีสิทธิ
ที่จะอยู่อาศัยร่วมกันอีกด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นสังขยาของชาวยุโรปให้ความสำคัญ
เธอเห็นว่าความเป็นธรรมในการวางแผนเมืองเริ่มได้จากพื้นฐาน
ที่ว่าคนทุกคนมีสิทธิที่จะมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองแม้พวกเขาจะเป็นคนที่
มีรายได้ก็น้อยก็ตาม ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารท้องถิ่นที่จะจัดหาพื้นที่
เหล่านั้นให้พร้อมรับกับความต้องการ

⁴⁹ ทุกวันนี้ความเข้าใจโดยทั่วไปของ HBD คือ อพาร์ทเมนต์ที่เราเห็นกันปกติ
ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคนทำงาน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ส่วนอีกแบบหนึ่งคือ
คอนโดมิเนียม ซึ่งมีราคาสูงกว่า HBD มาก คนสิงคโปร์ส่วนใหญ่นิยมอาศัยใน HBD

รูปที่ 88-89 อพาร์ทเมนต์ที่ได้รับการพัฒนาจาก Singapore's Housing Development Board (HDB) ในประเทศสิงคโปร์

ที่มา: <http://www.citi.io/2015/08/17/singapore-why-expats-call-this-utopia/>,

<http://www.todayonline.com/singapore/hdb-consider-ramps-homes-multiple-steps-entrance>

จากการศึกษาเธอพบว่า ความแตกต่างหลากหลายด้านชาติพันธุ์ (Heterogeneity) ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้ จะทำหน้าที่เป็นเสมือน กำแพงที่คอยป้องกันอาชญากรรมรุนแรงได้ เพื่อให้เข้าใจมากขึ้นรายงาน งานวิจัยชิ้นหนึ่งที่ทำโดย Urban Age⁵⁰ ใช้กรณีศึกษาชุมชน Cidade Tiradentes ในเมือง São Paulo ประเทศบราซิล รายงานว่าชุมชนแห่งนี้ ถูกเปลี่ยนจากเมืองที่เต็มไปด้วยอาชญากรรมไปสู่เมืองปลอดภัยเหมาะแก่ การอยู่อาศัย ผู้บริหารเมืองเริ่มด้วยการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนให้คน สามารถไปมาหาสู่กับเมืองข้างเคียงได้ง่ายขึ้น จากที่เมื่อก่อนการไปมา ระหว่างกันเป็นไปด้วยความยากลำบาก เมื่อคนเกิดปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น สิ่งที่ตามมาคือความระแวงระวังภัยให้แกกันทำให้เมืองที่ตนอยู่มีความ ปลอดภัยมากขึ้น ไม่เพียงเท่านั้นงานวิจัยชิ้นนี้ยังแสดงให้เห็นว่าเพียงแค่นี้ ทำรถเกิดขึ้นในเมือง การลงทุนโดยเอกชนในบริเวณใกล้เคียงก็ตามมาอีก มากมาย เมื่อระบบขนส่งสาธารณะสามารถเชื่อมเมืองที่มีความแตกต่าง

⁵⁰ หน่วยงานที่วิจัยเกี่ยวกับการวางผังเมืองเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับประเด็นด้าน สังคม

หลากหลายให้รู้จักกันได้ เงินก็จะเริ่มหมุนเวียนในพื้นที่ เช่น เกิดร้านค้าขนาดเล็ก จนกระทั่งชุปเปอร์มาร์เก็ต นอกจากนี้สภาพแวดล้อมของเมืองที่ปลอดภัยและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นยังนำความภาคภูมิใจมาสู่คนในเมืองได้อีกด้วย งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งโดย The Spatial Economics Research Center ภายใต้การสนับสนุนของ London School of Economics and Political Science ที่ศึกษาความหลากหลายในมหานครลอนดอน ประเทศอังกฤษ เสนอว่า “วัฒนธรรมความหลากหลายของเมืองลอนดอนถือเป็นนวัตกรรมที่ช่วยสนับสนุนกิจกรรมด้านการเงิน ทำให้สถานะทางการเงินของอังกฤษแข็งแกร่งขึ้นด้วย พูดย่ออีกทางหนึ่งคือ **ความหลากหลายถือเป็นสินทรัพย์ทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่แค่ข้อดีด้านสังคมเพียงอย่างเดียว**⁵¹”

รูปที่ 90 ความเป็นอยู่ผู้คน
ในชุมชน Cidade Tiradentes
เมือง São Paulo ประเทศบราซิล

ที่มา: https://arquiteturainsustentavel.files.wordpress.com/2013/11/img_0885bxs.jpg

รูปที่ 91 จตุรัสกลางชุมชน
Cidade Tiradentes
เมือง São Paulo ประเทศบราซิล

ที่มา: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b6/Ouro_Preto_November_2009-7.jpg

⁵¹ Iliyas Ong. *DESIGNING A JUST CITY*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.architecture-student.com/town-planning/the-concept-of-the-just-city/>. (วันที่สืบค้นข้อมูล: 10 ตุลาคม 2559)

**รูปที่ 92 ระบบขนส่งสาธารณะ
ที่ช่วยให้คนในชุมชน
Cidade Tiradentes
ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น**

ที่มา: <http://static.panoramio.com/photos/large/31757632.jpg>

**รูปที่ 93 ระบบขนส่งสาธารณะ
ที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชน
Cidade Tiradentes
และชุมชนข้างเคียง
เข้าด้วยกัน**

ที่มา: <http://obaratodefioripa.com.br/wp-content/uploads/2015/01/onibus.jpg>

เมืองยุติธรรมกับการจัดการการเคหะเพื่อมวลชน (Just city and Public Housing)

ศาสตราจารย์ Susan Fainstein ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเมืองยุติธรรมกับความสัมพันธ์ของ “เคหะมวลชน⁵²” หรือ “บ้านเคหะประชารัฐ⁵³” ซึ่งหมายถึงที่อยู่อาศัยที่รัฐจัดหาให้กับประชาชนด้วยราคาที่สามารถเป็นเจ้าของได้ไว้ว่า ความคาดหวังของนักวางแผนเมืองฝึกหัดหน้าใหม่ทั้ง

⁵² คำนิยามโดย Voice TV ในรายการ คิดเล่นเห็นต่างกับคำภา ออกอากาศเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2555

⁵³ คำนิยามโดย ฐานเศรษฐกิจ ในบทความข่าว การเคหะแห่งชาติเตรียมพร้อมรับมวลชนแห่งอง“บ้านเคหะประชารัฐ”ล็อตใหม่ ที่มา: <http://www.thansettakij.com/2016/07/04/67338>

หลายคือต้องการเห็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของเมืองอย่างก้าวกระโดด แต่ความจริงแล้วสิ่งที่ควรคาดหวังมากกว่าคือ ความยุติธรรม ประชาธิปไตย และความหลากหลาย เพราะสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนในเมืองซึ่งในสภาพจริงแล้วสำคัญกว่าตัวเลขความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจมากนัก เมืองบางเมืองอาจไม่ได้มีตัวเลขที่โดดเด่นด้านเศรษฐกิจแต่ประชาชนสามารถอาศัยอยู่ในเมืองได้อย่างปลอดภัย ซึ่งการออกนโยบายและการวางแผนเมืองที่ยุติธรรมสามารถนำสังคมไปสู่จุดหมายนั้นได้ เธอเสนอว่าเราควรออกนโยบายที่กำหนดให้โครงการใดๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยจะผ่านใบอนุญาตสร้างได้ ต้องแบ่งสัดส่วนให้กับเคหะมวลชนหรือที่อยู่อาศัยสำหรับประชาชนที่มีรายได้น้อยด้วยในอัตราร้อยละ 50 หรือมากกว่า เพื่อรับประกันว่าว่าโครงการเหล่านั้นเป็นประโยชน์ต่อการใช้พื้นที่สาธารณะและยกระดับคุณภาพชีวิตคนในเมืองโดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้น้อยได้อย่างแท้จริง ยกตัวอย่างเปรียบเทียบระหว่างประเทศสหรัฐและแคนาดา ในสหรัฐ โครงการจัดสรรที่อยู่อาศัยให้กับผู้มีรายได้น้อยนั้นมีเพียงโครงการที่กำหนดว่าต้องได้รับการสนับสนุนโดยรัฐเท่านั้น ซึ่งหลายโครงการก็มักล้มเลิกไปก่อนที่จะได้ทำจริง และการสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆ ก็ตามหากชอบด้วยกฎหมายของเมืองแล้วก็สามารถทำได้เพราะถือเป็นสิทธิที่พึงมีโดยไม่ต้องถามความคิดเห็นจากภาคส่วนอื่นๆ แต่ในเมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา โครงการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ที่มีรายได้น้อยยังคงได้รับการจัดสรรอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพดีด้วยเพราะกฎหมายเอื้ออำนวย เช่นเดียวกับในประเทศอังกฤษและเนเธอร์แลนด์ที่มีการออกข้อกำหนดว่าสิ่งก่อสร้างใดๆ ก็ตามที่จะสร้างขึ้นใหม่ต้องประกอบไปด้วยเคหะมวลชนหรือสนับสนุนที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยด้วย ซึ่งกฎหมายที่เป็นธรรมเช่นนี้เพิ่มอำนาจต่อรองให้กับประชาชนในชุมชน แน่นอนว่าเอกชนบางรายไม่สามารถทำเช่นนั้นได้เพราะสุดท้ายแล้วการก่อสร้างนั้นจะไม่ได้รับผลกำไรเท่าที่ควร แต่การต่อรองนี้ทำให้ชุมชนยังมีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์ด้านอื่นๆ เช่น

สถานเลี้ยงเด็กอ่อน บ้านพักคนชรา บ้านพักผู้บกพร่องทางจิต สวนสาธารณะ หรือมิเช่นนั้นก็ต้องให้การสนับสนุนการสร้างเคหะมวลชนในโครงการอื่นๆ อย่างเป็นรูปธรรม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะถูกรวมอยู่ในแผนก่อสร้างก่อนจะได้รับอนุญาตให้สร้างจริง

รูปที่ 94 แสดงที่พักอาศัยสำหรับมวลชน (Public Housing)

ในกรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์

ที่มา: <http://www.iamsterdam.com/media/architecture-amsterdam/g-a-appartementenamsterdamzuid3-nc.jpg>

ในเมืองอัมสเตอร์ดัมที่ดินถูกจัดการโดยสาธารณะ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะเป็นตัวรับประกันว่าอย่างน้อยชุมชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาที่ดินโดยรัฐและเอกชน ซึ่งที่ผ่านมาเมืองอัมสเตอร์ดัมถูกโจมตีเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับเคหะมวลชนว่าประชาชนเข้าถึงยากเกินไป ทำให้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ในที่สุดผลลัพธ์คือ โครงการก่อสร้างใหม่กว่าร้อยละ 90 นั้น เป็นโครงการที่อยู่อาศัยเพื่อผู้มีรายได้

น้อยหรือเคหะมวลชนกว่าร้อยละ 50 ซึ่งถือเป็นความสำเร็จที่ก้าวหน้ามากกว่าเมืองอื่นๆ ในโลก

ท้ายที่สุดเธอหวังว่าเรื่องความเป็นธรรมในการออกแบบเมืองหรือออกนโยบายใดๆ จะถูกหยิบยกมาพูดมากขึ้น เพราะถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารเมืองและนักวางแผนเมืองทุกคนที่จะสร้างเมืองให้เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย จริงอยู่ที่เราไม่อาจกำจัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้อย่างสมบูรณ์เช่นเดียวกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่อย่างน้อยหากเราใช้ความเป็นธรรมในการกำหนดนโยบายก็สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ การสร้างเมืองยุติธรรม (Just City) ท้ายที่สุดแล้วจะให้ประโยชน์กับทุกคน อาชญากรรมในเมืองจะลดลง ผู้คนปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น นอกจากนี้ยังสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและความภูมิใจในฐานะส่วนหนึ่งของเมืองอีกด้วย

4

U R B A N I Z A T I O N

พัฒนาเมืองบนฐานศักยภาพ
โดยใช้ตัวแบบทุนท้องถิ่น
(Local Capitals Model)

แน่นอนว่า
การเลือกในการเป็นเมืองประเภทใด
อยู่ในมือของผู้บริหารเมือง!
อย่างไรก็ตาม
ขอให้ผู้บริหารเมือง
เลือกเป็นเมืองแห่งโอกาส

เมื่อเข้าใจความสำคัญของเมืองและตระหนักถึงความจำเป็นในการเตรียมรับมือกับความเป็นเมือง หรือการทำให้เมืองเดิมหรือบางพื้นที่ของเมืองกลับมาให้มีชีวิตชีวาอีกครั้ง รวมทั้งได้รับแรงบันดาลใจจากแนวคิดพัฒนาเมืองที่หลากหลาย แน่นนอนคำถามต่อไปคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีแนวทางในการรับมืออย่างไร ในด้านการบริหาร แนวทางหรือเครื่องมือทางการบริหารในการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว คือ การวางแผน โดยเฉพาะการวางแผนยุทธศาสตร์หรือ กลยุทธ์ (Strategic Planning) ถึงแม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่นอยู่แล้ว หากแต่กระบวนการและเนื้อหาของแผนยังเป็นเพียงแผนของการแก้ปัญหา หรือเป็นงานดูแลรักษา มากกว่าจะเป็นแผนพัฒนาอย่างแท้จริง บทนี้จึงแตกต่างจากบทอื่นที่ผ่านมา คือ จะเป็นลักษณะให้ข้อเสนอแนะที่เป็นลักษณะ “แนวทาง” (“how to” approach) ของการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเมืองบนฐานของศักยภาพ โดยให้ความสำคัญกับการค้นหาตัวตนรวมของพื้นที่ทั้งกำหนดตำแหน่ง

ของเมืองในการพัฒนาภายใต้กรอบความคิดหรือตัวแบบทุนท้องถิ่น (Local Capitals) การพัฒนาเมืองสมัยใหม่ไม่สามารถปล่อยไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องค้นหาตัวตนและวางตำแหน่งการพัฒนาเพื่อคว้าโอกาสใหม่ๆ ในการพัฒนา

ยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่นนำทางสู่ความสำเร็จ

ก่อนลงไปในรายละเอียดของการค้นหาศักยภาพ ประเด็นแรกที่ต้องโน้มน้าวใจผู้บริหารและบุคลากรท้องถิ่น คือ ความสำคัญของยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น และมีความเข้าใจอย่างชัดเจนว่าสิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการอยู่แล้วนั้นยังห่างไกลความเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่แท้จริง คำถามคือ ยุทธศาสตร์คืออะไร และมีความสำคัญอย่างไร

ความหมายของยุทธศาสตร์

นักวิชาการมากมายให้ความหมายของยุทธศาสตร์ อาทิ เช่น

ยุทธศาสตร์ (Strategy) คือชุดของการปฏิบัติการซึ่งผู้บริหารเลือกนำมาใช้เพื่อเพิ่มสมรรถนะขององค์กรของตนเมื่อเทียบกับคู่แข่ง หากผลของการใช้ยุทธศาสตร์ทำให้องค์การมีสมรรถนะที่เหนือกว่า สิ่งนี้หมายถึงการมีความสามารถในการแข่งขัน (Hill & Jones. 2009 : 2)

ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนปฏิบัติการโดยรวมเพื่อให้มีชัยเหนือข้าศึกหรือคู่แข่ง เพื่อประสพผลสำเร็จในธุรกิจ หรือเพื่อบรรลุเป้าหมาย เช่น เพื่อความก้าวหน้าของหน่วยงาน ส่วน ยุทธวิธี (กลวิธี) หมายถึงวิธีการในระดับรายละเอียดที่นำมาใช้เพื่อดำเนินตามแผน ยุทธศาสตร์หรือแผนกลยุทธ์ที่วางไว้แล้ว

ดังนั้นแผนยุทธศาสตร์ไม่ใช่ทำทุกเรื่อง หากแต่ต้องเป็นการวิเคราะห์ทางเลือกการดำเนินการหรือการพัฒนาที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ มีความก้าวหน้า เปรียบเสมือนในการรบ ไม่ใช่ยิงกระสุนปืนไปเรื่อยๆ หากแต่ต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่ายิงกระสุนปืนไปที่ใดจึงจะชนะสงคราม

เมื่อนำมาใช้ในบริบทการบริหารพัฒนาเมือง

ยุทธศาสตร์พัฒนาเมือง หมายถึง ทิศทางและแนวทางการพัฒนาของเมืองที่ผู้บริหารเมืองเลือกดำเนินการโดยผ่านการวิเคราะห์ว่าเป็นทิศทางและแนวทางการพัฒนาที่ได้เปรียบและสามารถทำให้ท้องถิ่นเติบโตอย่างยั่งยืนและคนในเมืองมีความสุขและบรรลุประโยชน์สุขร่วมกัน

จากจำกัดความข้างต้น ขอขยายความประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

1) ทิศทางและแนวทางการพัฒนา (Development Direction)

ในที่นี้ขอใช้เป็นคำหลวมๆหมายถึง จุดยืน หรือ ตำแหน่งของเมืองในอนาคต ซึ่งในกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์มักประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ รวมทั้งโครงการย่อยๆ ที่จะส่งผลให้แต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ประสบผลสำเร็จและนำไปสู่ความสำเร็จของวิสัยทัศน์

2) ความได้เปรียบ (Comparative Advantage) เนื่องจาก

ยุทธศาสตร์เป็นแนวคิดการบริหารธุรกิจที่ได้จากแนวคิดทางการทหาร ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการแพ้และชนะ การได้เปรียบคู่แข่งหรือข้าศึก ในทางการพัฒนาท้องถิ่น ความได้เปรียบเป็นผลจากการวิเคราะห์ว่าทิศทางที่เลือกนั้นอยู่บน

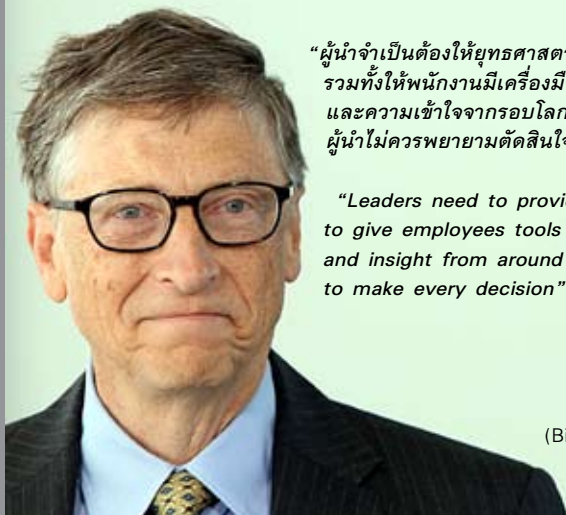
พื้นฐานของศักยภาพ หรือจุดแข็งหรือของดีที่มีอยู่แล้ว ทั้งจากมุมมองภายในและภายนอก เพราะเมืองในปัจจุบันมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับโลกภายนอกทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้นการวิเคราะห์การได้เปรียบนั้นอย่าจำกัดเฉพาะในภูมิภาคต้องคิดให้ไกลไปสู่ระดับประเทศและโลก นอกจากนั้นความได้เปรียบนั้นยังสะท้อนความคิดสร้างสรรค์หรือความใหม่ในการพัฒนา รวมทั้งความแตกต่างจากที่อื่นๆ หรือการมีอัตลักษณ์เฉพาะเมือง ประเด็นศักยภาพนี้จะขยายในส่วนต่อไป

- 3) **ท้องถิ่นเติบโตอย่างยั่งยืน** ยุทธศาสตร์เป็นทิศทางที่ผู้บริหารเลือกเพื่อความได้เปรียบ อย่างไรก็ตามเกณฑ์สำคัญอีกประการ คือ ทิศทางนั้นจะนำเป้าหมายปลายทางของเมือง นั่นคือ ความยั่งยืนของเมือง หรือในทางปฏิบัติ คือ การให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ (การมีงานทำ การดึงดูดธุรกิจและอุตสาหกรรม โครงสร้างพื้นฐาน) คุณภาพทางสังคม (สุขอนามัย การศึกษา วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของคนในเมืองและครอบครัว ชุมชน และความเอื้ออาทร) และสิ่งแวดล้อม (พื้นที่สีเขียว ชยะ นำเสีย อากาศ จราจร) ละทิ้งหรือหลงลืมด้านใดด้านหนึ่งมิได้ เพราะประสบการณ์ในหลายเมืองที่พัฒนาโดยไม่คำนึงถึงสมดุลก็จะเผชิญความขัดแย้งในเมืองและอาจนำไปสู่ความถดถอยของเมืองได้ นอกจากนั้น ความยั่งยืนของเมือง ยังต้องคำนึงถึงประชากรในรุ่นต่อไปด้วย ผู้บริหารเมืองและประชากรต้องย้่าตัวเองเสมอสิ่งที่ทำในวันนี้ย่อมหมายถึงการส่งมอบเมืองแบบไหนให้ลูกหลานในอนาคต เมืองที่เต็มไปด้วยปัญหา ปล่อยให้

ลูกหลานมากแก่ หรือเมืองที่มีการจัดระบบและมีทรัพยากร และให้ลูกหลานไปพัฒนาต่อ

- 4) **คนในเมืองมีความสุขและบรรลุประโยชน์สุขร่วมกัน (Common Goods)** ประโยชน์สุขของเมือง เป็นคำสวຍ หากเป็นนามธรรม ยากจะหาคำจำกัดความชัดเจน ผู้นำหรือผู้บริหารเมืองอย่าทำตนเป็นผู้รู้ตัดสินใจเอง ควรเปิดโอกาสให้คนในเมืองร่วมกันตัดสินใจและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เห็นว่าอยากเห็นเมืองในอนาคตที่เป็นความสุขร่วมกัน เป็นอย่างไร เช่น ความสุขร่วมกัน คือ การรักษาความภูมิใจของความเป็นเมืองเก่าไว้ ซึ่งอาจส่งผลให้มีการใช้กฎหมายผังเมืองที่เข้มงวดและจำกัดสิทธิการพัฒนาของคนในเมือง ถ้ามาจากการแลกเปลี่ยนมุมมองและความรู้สร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งก็จะทำให้ได้มาซึ่งความหมายของประโยชน์สุขร่วมกัน ในขณะเดียวกันความหมายของประโยชน์สุขร่วมกันนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพทางสังคมด้วย
- 5) **ผู้บริหารเมืองเป็นผู้นำในการตัดสินใจ (leadership)** ผู้บริหารเมืองในที่นี้ รวมทั้งผู้บริหารทั้งที่เป็นฝ่ายการเมือง นายกเทศมนตรี รองนายกและฝ่ายประจำ รวมทั้งปลัด รองปลัดและผู้อำนวยการ แต่แน่นอนที่สุด คือ ผู้บริหารสูงสุด หรือ นายกเทศมนตรี ต้องมีภาวะผู้นำ และสิ่งที่สะท้อนความเป็นผู้นำคือ การกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ขององค์กร ไม่ใช่อยู่ไปวันๆ ทำงานประจำไปเรื่อยๆ ดังที่นักบริหารที่ประสบความสำเร็จยืนยันความสำคัญของผู้นำกับยุทธศาสตร์

รูปที่ 95 Bill Gates กับแนวคิดเรื่องผู้นำ

“ผู้นำจำเป็นต้องให้ยุทธศาสตร์และทิศทาง
รวมทั้งให้พนักงานมีเครื่องมือเพื่อให้พวกเขาไปการแสวงหาข้อมูล
และความเข้าใจจากรอบโลก
ผู้นำไม่ควรพยายามตัดสินใจเองไปเสียทุกเรื่อง”

*“Leaders need to provide strategy and direction and
to give employees tools that enable them to gather information
and insight from around the world. Leaders shouldn't try
to make every decision”*

(Bill Gates ผู้ก่อตั้งและผู้บริหารบริษัทไมโครซอฟท์)

ที่มา: <http://historythings.com/the-life-of-bill-gates/>

รูปที่ 96 Jack Welch กับแนวคิดเรื่องผู้นำ

“ผู้นำ (ทางธุรกิจ) ที่ดีสร้างวิสัยทัศน์, กลั่นกรองวิสัยทัศน์,
หลงใหลรู้สึกเป็นเจ้าของวิสัยทัศน์
และทุ่มเทในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ให้ประสบความสำเร็จ”

*“Good business leaders create a vision,
articulate the vision, passionately own the vision,
and relentlessly drive it to completion.”*

(Jack Welch
อดีตผู้บริหารสูงสุดของบริษัท General Electric)

ที่มา: <https://quotesgram.com/jack-welch-quotes-on-management/>

รูปที่ 97 Dr. Peter F. Drucker กับแนวคิดเรื่องการจัดการและผู้นำ

*“การจัดการ คือ การทำสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้อง
ภาวะผู้นำ คือ การเลือกทำสิ่งที่ถูกต้อง”*

*“Management is doing things right;
leadership is doing the right things”*

(Dr. Peter F. Drucker
นักเขียนและผู้คิดค้นแนวทางการบริหารจัดการสมัยใหม่
(Modern Management))

ที่มา: <http://www.inc.com/jeff-haden/the-top-50-leadership-and-management-experts-mon.html>

เคล็ดลับของของยุทธศาสตร์ที่ดี

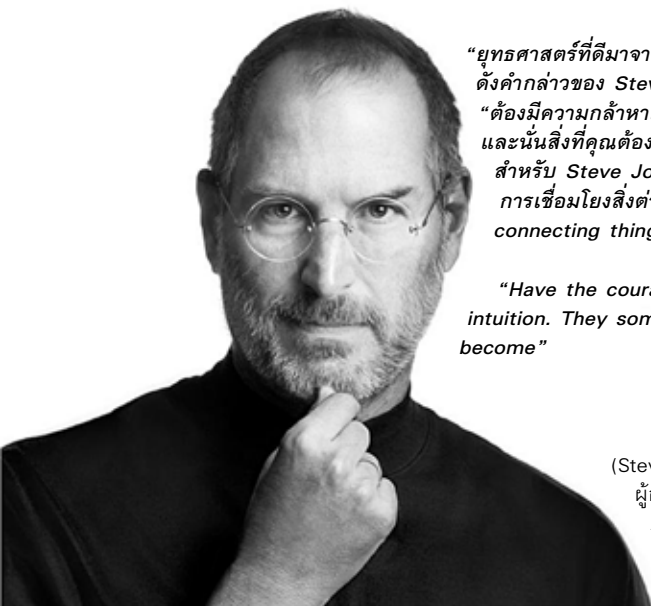
ความเชื่อเรื่องความสำคัญของยุทธศาสตร์นั้นยังไม่พอให้บริหารเมืองได้ประสบความสำเร็จ เพราะตอนนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเมืองอยู่แล้ว แต่ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง ซึ่งมาจากปัญหากระบวนการจัดทำ และปัญหาที่ว่าผู้บริหารและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไม่รู้สึกรู้สักเป็นเจ้าของและทุ่มเทการนำไปสู่การปฏิบัติเป็นเพียงแผนพัฒนาที่ดำเนินการตามข้อกำหนดของทางราชการ ขาดพลังของการเอาใจใส่และสร้างสรรค์ของแผน ดังนั้นหัวใจหรือเคล็ดลับของยุทธศาสตร์ คือ ต้องทำยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างมีคุณภาพและถูกต้อง และอะไรคือเงื่อนไขสำคัญของยุทธศาสตร์ที่ดี

ประเด็นแรก คือ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่มีคุณภาพควรอยู่บนฐานความรู้ (Knowledge based planning) เพราะถ้าขาดข้อมูลและความจริงจะทำให้การวิเคราะห์ การคาดการณ์ การกำหนดตำแหน่งที่ยืนผิดไปหมด เหมือนคำกล่าวที่ว่า หากเราใส่ขยะเข้าไปในกระบวนการวางแผน ผลผลิตที่ออกมาก็เป็นขยะเหมือนกัน (Garbage in, Garbage out)

ในเรื่องเกี่ยวกับความรู้นี้ ประเด็นที่ต้องการเน้นคือ ความรู้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท⁵⁴ คือ ความรู้จากภายนอก (Explicit knowledge) หมายถึง ข้อมูล สถิติตัวเลขและแนวคิดต่างๆ รวมทั้งประสบการณ์ที่สามารถพรรณนาเป็นภาษาข้อเขียนต่างๆ และความรู้ที่อยู่ภายใน (Tacit knowledge) หมายถึงความรู้ที่อยู่ภายใน มีความรู้สึกส่วนบุคคลมาเกี่ยวข้อง ได้มาจากการมีสัมผัสหรือประสบการณ์ตรงเฉพาะคนและมีการสะสมประสบการณ์ แล้วก็ไม่สามารถที่จะอธิบายสิ่งนั้นเป็นคำพูดได้ง่ายนัก เช่น เรามีความรู้จากการอ่านคู่มือการขี่จักรยานและก็ไม่สามารถทำให้ขี่จักรยานได้จนกว่าจะได้มีประสบการณ์ขี่จักรยานจริง และความรู้การขี่จักรยานก็เป็นความรู้จากภายในว่าจะสร้างสมดุลอย่างไรไม่ให้จักรยานล้ม ซึ่งยากที่จะบอกให้คนอื่นเข้าใจ ในกระบวนการวางแผนที่ผ่านมาเราอาจให้ความสำคัญกับข้อมูล ตัวเลขและประสบการณ์จากภายในมากเกินไปจน จนละเลยความรู้จากภายใน

⁵⁴ แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ (knowledge school) โดยแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท รวมทั้งความสำคัญของความรู้นี้ ค้นคว้าเพิ่มเติมจากงานของ Prof. Ikujiro Nonaka ซึ่งถือว่าเป็นบิดาของแนวความคิดการบริหารจัดการบนฐานความรู้ ผลงานสำคัญ คือหนังสือ The Knowledge-creating Company ซึ่งเป็นผลงานร่วมของ Ikujiro Nonaka และ Hirotaka Takeuchi

รูปที่ 98 Steve Job กับแนวคิดเรื่องยุทธศาสตร์

“ยุทธศาสตร์ที่ดีมาจากความรู้ภายในของผู้คน”

ดังคำกล่าวของ Steve Job ที่ว่า

“ต้องมีความกล้าหาญที่จะเดินตามหัวใจและสัญชาตญาณ และนั่นสิ่งที่คุณต้องการจะเป็นจริงๆ

สำหรับ Steve Job ความคิดสร้างสรรค์เป็นเรื่องของการเชื่อมโยงสิ่งต่างๆเข้าด้วยกัน (Creativity is just connecting things)”

“Have the courage to follow your heart and intuition. They somehow know what you truly want to become”

(Steve Job

ผู้ก่อตั้งและอดีตผู้บริหารสูงสุดบริษัท Apple Inc.)

ที่มา: <http://wallsdesk.com/bentley-flying-spur-w12-s-42551/steve-jobs-desktop/>

ดังนั้นในกระบวนการจัดทำแผนจำเป็นต้องเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ต่างๆ อย่างแท้จริง ทั้งที่จำเป็นต้องได้จากภายนอกและจำเป็นต้องได้ยาก อาทิ ภูมิปัญญา ความรู้สึก จิตสำนึก และประสบการณ์ส่วนบุคคลเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ จนตกผลึกเป็นทิศทางนโยบายและไปสู่กระบวนการของการนำไปสู่การปฏิบัติ ก่อให้เกิดวงจรของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ประการที่สอง เพื่อให้ได้ความรู้ดังกล่าวข้างต้น การจัดทำยุทธศาสตร์ต้องเป็นกระบวนการของความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกองค์กร โดยเฉพาะภาคธุรกิจและภาคประชาชนที่เป็นเจ้าของเมือง เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากทิศทางการพัฒนานั้น

กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ผ่านมา มีการกำหนดให้มีกลไกการมีส่วนร่วม อาทิ เช่น การทำประชาคม และการจัดรับฟังความคิดเห็น ซึ่งต้องกลับไปตั้งคำถามว่าเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนแล้วหรือยัง และมีคุณภาพหรือไม่ หรือกลไกที่ออกแบบนั้นสามารถดึงพลังของประชาชนทั้งที่เป็นกลุ่มตื่นตัว (อาทิ เช่น คณะกรรมการชุมชน ชาวบ้านที่มีปัญหา และต่อต้าน) และพลังเฉยหรือไม่ และคนที่เข้าร่วมนั้นกล้าและสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างแท้จริงหรือไม่

ประโยชน์และคุณค่าสร้างสรรคของยุทธศาสตร์

หากยุทธศาสตร์พัฒนา มีการจัดทำอย่างมีคุณภาพและถูกต้อง ดังกล่าวข้างต้น ยุทธศาสตร์จะมีประโยชน์และจะก่อให้เกิดคุณค่าสร้างสรรคหลายประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ยุทธศาสตร์ช่วยสร้างโอกาสการพัฒนาในอนาคต หากปล่อยให้เมืองเปลี่ยนแปลงเผชิญกับความท้าทายและปัญหาไปตามยถากรรม เมืองจะเต็มไปด้วยปัญหา การแก้ปัญหของเมืองจะยิ่งซับซ้อน แก้ไขยากและใช้งบประมาณสูงมาก

บริษัทที่ปรึกษาระดับโลก PriceWaterHouseCoopers (PWC) สะท้อนความสำคัญของการมียุทธศาสตร์และวิสัยทัศน์ที่ดีและชัดเจน นำเสนอตัวแบบประเภทของเมืองที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างยุทธศาสตร์หรือนโยบายพัฒนาเมืองและความสามารถในการนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงไว่น่าสนใจ โดยแบ่งออกเป็นเมือง 4 ประเภท⁵⁵

⁵⁵ PriceWaterhouseCooper (2011) *Making it Happen: A roadmap for cities and local public services to active outcome*, PriceWaterhouseCooper Publication

ประเภทที่ 1 คือ เมืองที่หลับใหล (Sleeping City) หมายถึงเมืองที่ไม่ดำเนินการอะไร ไม่มีการวิเคราะห์และวางแผน กำหนดทิศทางการพัฒนา เมื่อไม่มีการวางแผนเท่ากับปล่อยเมืองไปตามกระแสของการเปลี่ยนแปลง ประสบการณ์หลายๆเมืองเป็นเช่นนี้ บางเมืองเคยรุ่งเรืองมากแต่เพราะการเปลี่ยนแปลง เช่น เส้นทางคมนาคม เมืองดังกล่าวก็ไม่ปรับเปลี่ยนอะไร คนก็ย้ายออกจากเมืองสู่วงจรของการถดถอย

ประเภทที่ 2 คือ เมืองผจญภัย (Adventurous City) เมืองประเภทนี้ไม่มีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ไม่มีทิศทางหรือจุดยืนในการพัฒนาเพื่อสู่อนาคตร่วมกัน หากแต่เมืองมีการดำเนินการตามความต้องการและเรียกร้องของภาคส่วนต่างๆ แต่เมืองเหล่านี้ก็จะมีสภาพเมืองที่ไร้ระเบียบ วุ่นวาย มีความขัดแย้ง และไม่แน่ใจว่าจะเกิดอะไรขึ้นต่อไป เมืองเปลี่ยนไปตามยถากรรม

ประเภทที่ 3 คือ เมืองแห่งความฝัน (Dreaming City) หมายถึงเมืองที่มีการวางวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนา แต่แผนต่างมาจากความฝันขาดความรู้ รวมทั้งขาดความสามารถในการนำไปสู่การปฏิบัติจริง

ประเภทที่ 4 คือ เมืองแห่งโอกาส หรือเมืองแห่งอนาคต (City of Opportunity/City of Future) หมายถึงเมืองที่สามารถกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาเชิงรุก รวมทั้งดึงพลังทุกส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วม และเมืองมีความสามารถสูงในการนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

แน่นอนว่าการเลือกในการเป็นเมืองประเภทใดอยู่ในมือของผู้บริหารเมือง! อย่างไรก็ตาม ขอให้ผู้บริหารเมืองเลือกเป็นเมืองแห่งโอกาส

ประการที่สอง ยุทธศาสตร์ช่วยให้ใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดไปในที่ที่จำเป็นและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่ทราบกันว่าทรัพยากรของท้องถิ่นมีอย่างจำกัด เราไม่สามารถใส่งบประมาณไปในทุกโครงการหรือปัญหาได้ การกำหนดยุทธศาสตร์ หากทำได้อย่างถูกต้องจะช่วยให้เรามีจุดเน้น และสามารถระดมสรรพกำลังมาให้จุดที่สามารถทำให้องค์กรหรือเมืองประสบความสำเร็จ และในหลายกรณีพบว่าความสำเร็จในการพัฒนาตามยุทธศาสตร์สามารถเป็นพลังในการแก้ปัญหาเดิมๆ อีกด้วย นอกจากนี้การมีทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจนช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหาเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาได้ง่าย หลายๆ เครือข่ายทั้งที่เป็นส่วนราชการและหน่วยงานทางวิชาการ หรือองค์กรระหว่างประเทศมีงบประมาณสนับสนุน

ประการที่สาม ยุทธศาสตร์ช่วยให้ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันถึงกรอบ และทิศทางการทำงาน ที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันขับเคลื่อน ผู้บริหารไม่สามารถเข้าไปตัดสินใจในทุกเรื่อง และในสถานการณ์ที่ต้องการความรวดเร็วในการตัดสินใจ ยุทธศาสตร์ที่ดีจะเป็นการสื่อสารให้พนักงานเกิดความเข้าใจ ไปค้นหาความรู้ในการขับเคลื่อน สร้างสรรค์แนวทางการทำงานที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ รวมทั้งการเอื้อในการทำงานเชิงเครือข่ายและมีส่วนร่วมมากขึ้น

ค้นหาศักยภาพพัฒนามากกว่ามุ่งหาปัญหาเพื่อแก้ไข

จุดเปลี่ยนที่สำคัญมากในการกำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาเมือง คือ การปรับฐานคิดของการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจากเดิมการวางแผนพัฒนามักอยู่บนฐานคิดการพัฒนาของการหาปัญหา (Problem oriented development) มาสู่ฐานคิดของการพัฒนาศักยภาพ (Potentiality oriented development)

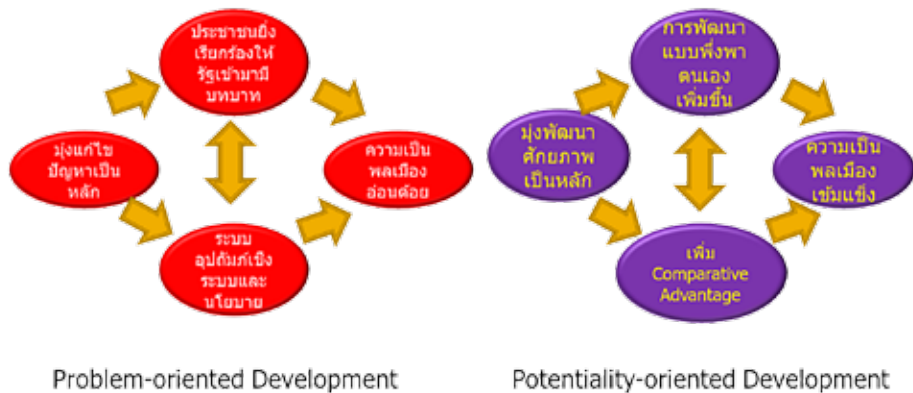
ที่ผ่านมาการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนามักเริ่มจากปัญหา ซึ่งการหาข้อมูลหรือสำรวจต่างๆ หรือการจัดประชาคมเป็นเรื่องที่ดี หากแต่เนื้อหาของการประชุมก็เริ่มด้วยการตั้งคำถามว่าประชาชนมีปัญหาและความต้องการอะไร ซึ่งไม่น่าแปลกใจว่าคำตอบหรือโครงการจึงออกมาประเภท โครงการซ่อมถนน โครงการขุดลอกท่อ โครงการจัดหาถังขยะ โครงการจัดซื้อปุ๋ย โครงการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น มิได้ปฏิเสธว่า การแก้ปัญหานี้ไม่สำคัญ หากแต่ไม่น่าสู่ความก้าวหน้า การใช้งบประมาณ กระจัดกระจายไปตามโครงการเล็กๆน้อยๆ และงบประมาณที่มีมักจะไม่เพียงพอต่อการจัดทำแผนพัฒนาในลักษณะนี้ และเกิดวังวนของความอ่อนด้อยของประชาชนที่ต้องรอให้รัฐมาช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา เมืองดูขาดความหวังและความฝัน

มุมมองใหม่ในการจัดทำแผนคือ เมืองควรดำเนินไปพร้อมกับสร้างความฝันของคนในเมือง บนฐานของสิ่งดีๆ ที่มีอยู่แล้วจากปัจจัยภายใน ค้นหาพลังใหม่ๆ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งในที่นี้เรียกว่าเป็นการค้นหา ศักยภาพและโอกาสใหม่ๆ ในการพัฒนา ศักยภาพนั้นหมายถึง ภาวะแห่งอำนาจ หรือ คุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ เช่น น้ำตกขนาดใหญ่มีศักยภาพในการให้พลังงานได้มาก⁵⁶ หรือ เมืองที่อาคารบ้านเมืองและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งความยิ้มแย้ม อาหาร และวิถีชีวิตอบอุ่นมีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือ เมืองที่มีผีเสื้อหรือนกเฉพาะถิ่น มีศักยภาพเป็นเมืองน่าเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นต้น ศักยภาพแสดงว่ามี “แวว” และ “สามารถพัฒนา” ได้ เมื่อเมืองให้ความสำคัญกับการค้นหาศักยภาพ จะนำไปสู่พลังใหม่ซึ่งจะนำมาสู่วงจรของการพัฒนาภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ประชาชนมีความเชื่อและมั่นใจว่าตนสามารถนำสู่การเปลี่ยนแปลงได้

⁵⁶ พจนานุกรมไทย-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

วงจรการพัฒนาที่แตกต่างกันดังแสดงในรูปที่ 99

รูปที่ 99 ความแตกต่างระหว่างกรอบคิดในการพัฒนา

มีหลายกรณีตัวอย่างของความสำเร็จในการพัฒนาโดยเปลี่ยนจุดเน้นจากปัญหาไปสู่ศักยภาพ

รูปที่ 100 ประเทศสิงคโปร์

ที่มา: <http://vividglobalconnect.com/singapore-2/>

สิงคโปร์: จากประเทศเล็กๆ สู่ความสำเร็จที่มหัศจรรย์

สิงคโปร์เป็นประเทศเกิดใหม่ที่เป็นเกาะเล็กนิตเดียว ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติ แม่น้ำจำกัด และได้รับเอกราชการเมื่อปี พ.ศ. 2508 และต้องเสียน้ำตาเมื่อมาเลเซียปฏิเสธการรวมประเทศ หากแต่วันนี้ สิงคโปร์ก้าวข้ามปัญหาและความไม่มีอะไร สู่ความสำเร็จได้อย่างน่ามหัศจรรย์ ถือว่าเป็นประเทศที่เป็นอันดับหนึ่งในอาเซียน มีพื้นที่สีเขียวและสภาพสิ่งแวดล้อมที่น่าอัศจรรย์ เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญ เป็นเมืองที่มีคุณภาพการศึกษาและคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ที่สูงมาก และเป็นประเทศที่มีความสามารถในการแข่งขันอยู่ในระดับโลก อะไรคือ ปัจจัยแห่งความสำเร็จนี้

- ๑ ผู้นำ มีวิสัยทัศน์ก้าวหน้า ปัจจัยของผู้นำ คือ ลี กวนยู เป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จนี้ ทั้งการกำหนดวิสัยทัศน์ความสามารถและความกล้าหาญในการบริหารประเทศ รวมทั้งความต่อเนื่องในการบริหารประเทศ
- ๒ ใช้ศักยภาพ (potentiality) เป็นฐานคิดในการวางตำแหน่ง (positioning) ของสิงคโปร์ เป็นที่ประจักษ์ว่าสิงคโปร์พัฒนาประเทศอย่างมียุทธศาสตร์และใช้ศักยภาพ เป็นแนวพัฒนาด้วยทำเลที่ตั้ง (Location) สิงคโปร์วางศักยภาพเป็นศูนย์กลางการค้า โดยพัฒนาท่าเรือและโครงสร้างพื้นฐาน จนเป็นศูนย์กลางการเดินเรือพาณิชย์ นอกจากนั้นสิงคโปร์ตระหนักว่าตนเองไม่มีทรัพยากรธรรมชาติ หากแต่มีทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพ จึงลงทุนพัฒนาคนอย่างจริงจัง เพื่อสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน

- ๑ จากนั้น เมื่อศักยภาพเติบโตกล้าแข็ง จึงต่อยอดศักยภาพขึ้นไปอีก เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา (problem) ของประเทศฯ ปัจจุบันสิ่งโปร้ใช้งบประมาณและทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งเทคโนโลยีสมัยใหม่มาแก้ไขข้อจำกัดของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ทรัพยากรน้ำ และการสร้างเมืองในสวน
- ๑ ในขณะที่หลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย นำปัญหาเป็นปัจจัยตั้ง ศักยภาพเป็นปัจจัยรอง ส่งผลให้การพัฒนาล่าช้าหรืออยู่ในภาวะหน่วงถ่วงเป็นระยะเวลากว่า 3 ทศวรรษแล้ว

OITA OVOP: ก้องถิ่นสู่สากล

อีกกรณีศึกษาหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความสำเร็จในการเปลี่ยนมุมมองการพัฒนาจากปัญหาสู่การค้นหาศักยภาพจากภายใน จังหวัดโออิตะ (Oita) ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของเกาะคิวชู เมื่อ 30-40 ปีที่แล้วเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เป็นสังคมเล็กๆประชาชนเป็นเกษตรกร มีฐานะยากจนและอยู่ในวังวนของปัญหาเกษตรและความไม่แน่นอน แต่แทนที่ประชาชนรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ ยอมรับสภาพปัญหา มองหาทางออกใหม่ ชาวบ้านที่นั่นรวมตัวกัน เริ่มที่หมู่บ้านโอยาบา ริเริ่มโครงการปลูกบ๊วยและเกาลัด รวมทั้งรูปแบบการเกษตรผสมผสาน รวมทั้งมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากพืชผลการเกษตร มีผลิตภัณฑ์มากกว่า 100 ชนิด มีการขยายวิธีคิดไปยังหมู่บ้านอื่นๆ จังหวัดรวมทั้งหน่วยงานราชการรัฐให้การสนับสนุนในเรื่องของการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์แต่เข้ามาเกี่ยวข้องน้อยมากในการบอกว่าชาวบ้านควรปลูกอะไร พัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างไร ควรหาตลาดอย่างไร จนนำมาสู่โครงการที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด ในด้านการพัฒนาชุมชนของญี่ปุ่น คือ โครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (one village, one product) หรือ OVOP และโครงการนี้ก็เป็ต้นแบบของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในประเทศไทย

อะไร คือ ปัจจัยความสำเร็จของโครงการนี้

- ๑ หัวใจอยู่ที่การพัฒนาจากภายใน (Endogenous development) ชาวบ้านมองข้ามปัญหาของตัวเอง ไม่เรียกร้อง ไม่รอหน่วยงานภาครัฐ เริ่มหาข้อมูลและความรู้ว่ามีศักยภาพในการพัฒนาว่าทำอะไรได้บ้างและลองทำจริง รวมทั้งการพึ่งพาตนเอง ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งการเปิดให้ประชาชนคิดและทำด้วยตัวเองเป็นการพัฒนาที่ส่งผลคุ้มค่า
- ๒ โครงการ OVOP จึงไม่ได้วัดความสำเร็จด้วยยอดขาย หากแต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งความสามารถของประชาชนในหมู่บ้านรวมตัวพัฒนาส่งเสริมผลิตภัณฑ์และบริการของตนเองให้เป็นที่ต้องการของตลาด เช่น การศึกษาพัฒนารูปแบบสินค้าและความเป็นอัตลักษณ์ ดังเห็นในแผนที่ของจังหวัดโออิตาได้แสดงผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายที่พัฒนามาจากผลผลิตในถิ่นผสมผสานกับอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมทั้งรูปแบบหีบห่อที่น่าดึงดูดใจ นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ ยังมีผลิตภัณฑ์เชิงท่องเที่ยวและวัฒนธรรม อาทิ เช่น บริการท่องเที่ยว Homestay ในหมู่บ้านอาจิมุ และเทศกาลดนตรีและร้านค้าชุมชนที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ไม่ขาดสายในเมืองยูฟูอิน

รูปที่ 101 แสดงแผนที่จังหวัดโออิตะ และผลิตภัณฑ์หลากหลาย
ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นที่มาจากการพัฒนาศักยภาพ

Endogenous Development

Self-Reliance
Creativity
Human resource development
Small entrepreneurs

“ดังนั้น การพัฒนาเมือง จึงควรเริ่มที่การค้นหาศักยภาพ
ไม่ใช่เริ่มที่ปัญหา จากนั้นนำศักยภาพที่มีอยู่ หรือที่ได้รับการพัฒนา
ต่อยอดแล้วมาแก้ไขปัญหา การค้นหา “ศักยภาพ” คือ การค้นหา
“ทุน” (capital) นั้นเอง”

ค้นหาศักยภาพจากทุนท้องถิ่น

คำถามสำคัญต่อมาก็คือ ค้นหาศักยภาพเมืองของเมืองอย่างไร มีหลากหลายแนวคิดในการค้นหาศักยภาพจากสิ่งที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น บางตำราก็เรียกว่า “ซุมทรัพย์” หรือ ในที่นี้จะเรียกว่า “ทุน” อาทิ เช่น PWC นำเสนอแนวคิดการจัดการทุน (Managing Capitals) สำหรับผู้บริหาร โดยทุนนี้มีความหมายถึงทรัพย์สินและทรัพยากรในเมืองที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดทางยุทธศาสตร์ได้ ประกอบด้วย

ตารางที่ 4 แสดงประเภททุนของเมืองตามแนวคิดตัวแบบการจัดการทุนของ PWC

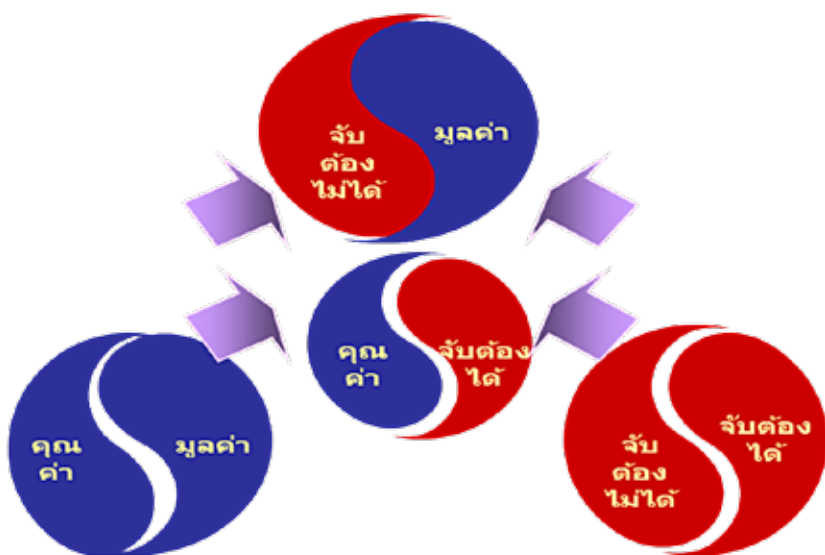
ประเภททุน	จุดเน้น
ทุนปัญญาและสังคม (intellectual and social capital)	คนและทรัพยากรความรู้
ทุนประชาธิปไตย (democratic capital)	ความโปร่งใส การมีส่วนร่วมและความร่วมมือ
ทุนวัฒนธรรมและสันทนาการ (social and leisure capital)	ค่านิยม พฤติกรรม การแสดงออกทางสาธารณะ
ทุนสิ่งแวดล้อม (environment capital)	ทรัพยากรธรรมชาติ
ทุนทางด้านเทคนิค (technical capital)	สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐาน
ทุนด้านเงิน (financial capital)	เงินและทรัพย์สิน

ที่มา: PWC (2005) City of Future

ด้วยความหลากหลายของตัวแบบต่างๆ ผู้บริหารสามารถเลือกและประยุกต์ใช้สอดคล้องกับบริบทของตนเอง ส่วนงานเขียนขึ้นนี้นำเสนอตัวแบบทุนท้องถิ่น 4 ประเภท

การค้นหาคำศัพท์ภาพอยู่บนฐานของแนวคิดทุนท้องถิ่นทั้ง 4 ประเภท โดยคำว่า “ทุน” บอกถึงทั้งสิ่งที่มีมูลค่าและคุณค่าที่นับเป็นเงินได้และมีได้ทั้งจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ (ดังแสดงในภาพข้างล่าง) แต่มีความหมายต่อชีวิตของผู้คนเป็นอย่างยิ่ง หมายถึงทุนทรัพยากรรวมทั้งทรัพยากรที่ชุมชนก่อให้เกิดหรือผลิตขึ้น เช่น ปัจจัยสี่ สิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่นๆ ความรู้ภูมิปัญญา ประสบการณ์ชีวิตของผู้คน ความเชื่อ ความไว้วางใจ ความโอป้ออมอารีและวัฒนธรรม

รูปที่ 102 แสดงลักษณะของทุน ทั้งมีคุณค่าและมูลค่าและจับต้องได้และมีได้

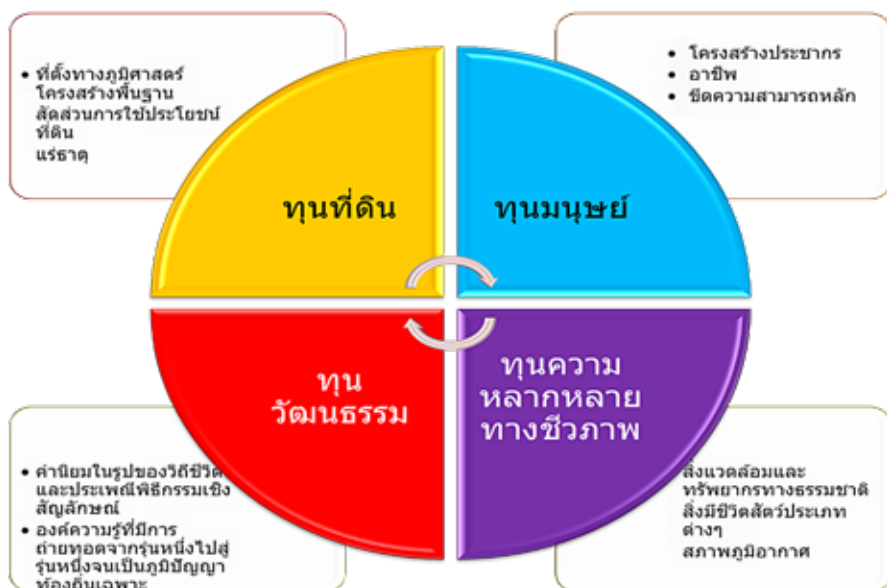

ความหมายของทุนท้องถิ่น 4 ประเภท

ทุนท้องถิ่น (Local Capitals) ในที่นี้ มีความหมายเดียวกันกับคำว่า “ศักยภาพ” (Potential) ซึ่งหมายถึง สิ่งดีที่มีอยู่แล้วและสามารถหาทางต่อยอดให้เกิดคุณค่าและมูลค่าเพิ่มขึ้นได้ แต่คุณค่าและมูลค่าที่เพิ่มขึ้นนั้นต้องสมประโยชน์สามประการ ได้แก่ สนองตอบความต้องการของประชาชน, สอดคล้องกับแนวนโยบายและขับเคลื่อนอัตลักษณ์

ทุนท้องถิ่น 4 ประเภท ประกอบด้วย ทุนที่ดิน ทุนมนุษย์ ทุนความหลากหลายทางชีวภาพและทุนวัฒนธรรม ดังแสดงในรูปที่ 103

รูปที่ 103 แสดงทุนท้องถิ่น 4 ประเภท

ที่มา: ผู้เขียน

ทุนที่ดิน: ครอบคลุมปัจจัยสำคัญดังนี้

- ๑ ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งลักษณะของพื้นที่ติดต่อกับ อาณาเขตที่ตั้งติดกับเมืองขนาดใหญ่ หรือ โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่
- ๒ สัดส่วนของที่ดินประเภทต่างๆ คุณลักษณะของการใช้ที่ดิน มีข้อกำหนดใดๆ ในผังเมือง รวมทั้งมูลค่าของที่ดิน
- ๓ ทรัพยากรและความอุดมสมบูรณ์ในที่ดิน อาทิ แร่ธาตุ พืชผล
- ๔ โครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่หรือใกล้เคียง อาทิ เช่น ความพร้อมของไฟฟ้า น้ำ โทรศัพท์ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ สนามบิน และโครงข่ายถนนและคมนาคมขนส่งที่มีอยู่ในพื้นที่

ทุนมนุษย์: ครอบคลุมปัจจัยสำคัญ คือดังนี้

- ๑ โครงสร้างประชากร ทั้งที่อยู่ในทะเบียนราษฎรและประชากรที่เข้ามาทำงานในเมือง หลายครั้งเราพบว่าประชากรเหล่านี้สามารถเป็นพลังให้กับเมือง รวมทั้งลักษณะทางสังคม อาทิ เช่น เชื้อชาติและศาสนา

การศึกษา ภูมิปัญญาและการประกอบอาชีพของประชาชน โดยคำนึงทั้งที่เป็นข้อมูลที่เป็นทางการ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนกับคนในเมือง

- ๒ ชีตความสามารถหลัก รวมทั้งความชำนาญพิเศษของคนในพื้นที่ อาทิ เช่น ความสามารถพิเศษในงานหัตถกรรม งานจักสาน รวมทั้งการทำอาหาร
- ๓ ทุนทางสังคม การรวมกลุ่มกันทำงาน ความไว้วางใจในชุมชน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสำเร็จของการใช้ทุนมนุษย์

ทุนวัฒนธรรม: ปัจจุบันนี้ทุนวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนาเมืองอย่างสร้างสรรค์ ปัจจัยครอบคลุมดังนี้

- ๑ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ และ โบราณสถานและโบราณวัตถุ
- ๑ ความเชื่อศรัทธา (Faith) เช่น วัด ศาลเจ้า เรื่องเล่า พิธีกรรม
- ๑ อาคารบ้านเรือน สถาปัตยกรรมและการตกแต่ง (Furniture)
- ๑ อาหารการกิน (Food) เช่น ตำรับอาหาร การตกแต่ง
- ๑ เทศกาล (Festival) เช่น กิจกรรมที่จัดเป็นประจำ
- ๑ แฟชั่น (Fashion) เช่น เสื้อผ้า เครื่องประดับ วิธีการแต่งกาย
- ๑ ภาพยนตร์ (Film)

การเติบโตของอุตสาหกรรมภาคบริการและการท่องเที่ยว ทำให้ทุนวัฒนธรรม ผังตัวอยู่ในบริการที่ส่งผลให้เกิดอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อรองรับอุปสงค์ของตลาด

- ๑ ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการนับวันยังมีนัยทางวัฒนธรรมประจำชาติ เหล่านี้ เรียกว่า ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital)
- ๑ ฉะนั้นในบริบทของทุนนิยมโลก ทุนวัฒนธรรมจะเติบโตกล้าแข็งได้ ย่อมต้องอาศัยการเติบโตของอุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรม (Cultural Product) ที่ทำให้วัฒนธรรมผังตัวในสินค้าและบริการนั้นๆ (Cultural Embodiment)
- ๑ ในการบริโภคสินค้าและใช้บริการ สิ่งที่ได้มามีได้มีเพียงแต่คุณลักษณะของสินค้าและบริการที่ตอบสนองความสุข ความพอใจเท่านั้น หากยังได้ซึมซับ รับเอา “วัฒนธรรม” ที่ผังอยู่ในตัวสินค้าและบริการเหล่านั้นด้วย

- ๑ การทำให้วัฒนธรรมฝังตัวในสินค้าและบริการ ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าและบริการนั้น (Product and Service Differentiation)

จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การทำให้วัฒนธรรมฝังตัวในสินค้าและบริการ ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าและบริการนั้น (Product and Service Differentiation) ดังแสดงจากรูปที่ 104

รูปที่ 104 แสดงความสำคัญของทุนวัฒนธรรมกับการสร้างความแตกต่างในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศเกาหลีกับละครเกาหลี “แดจังกึม” ที่โด่งดัง

ทุนความหลากหลายทางชีวภาพ: ครอบคลุมปัจจัยสำคัญดังนี้

- ๑ ภูมิอากาศ

- ๑ ความโดดเด่นหลากหลายของพืชพันธุ์ธัญญาหารและความหลากหลายของสัตว์
- ๑ สภาพสิ่งแวดล้อม พื้นที่สีเขียว แหล่งน้ำ
- ๑ พลังงานทางชีวภาพ

ขบเน้นอัตลักษณ์พื้นที่

องค์ประกอบสำคัญของการค้นหาศักยภาพ คือ นอกจากการสำรวจทุนทั้ง 4 ประเภท ที่สำคัญอีกประการ คือ การค้นหาศักยภาพที่ขบเน้นอัตลักษณ์เฉพาะพื้นที่ คำว่า อัตลักษณ์ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า identity หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือ จำได้ เช่น นักร้องกลุ่มนี้มีอัตลักษณ์ทางด้านเสียงที่เด่นมาก ใครได้ยินก็จำได้ทันที สังคมแต่ละสังคม หรือ พื้นที่แต่ละพื้นที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง โจทย์นี้เป็นเรื่องสำคัญในการจัดการเมืองสมัยใหม่ภายใต้ความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) เมืองเมื่อผ่านกระบวนการพัฒนาไปเรื่อยๆ ด้วยความเป็นสากล ทำให้เมืองมีลักษณะเหมือนกันมากขึ้นไปเรื่อยๆ ทำให้ขาดเสน่ห์เฉพาะพื้นที่ ผู้คนเริ่มมองหาความแตกต่างและความเฉพาะเหล่านี้จะดึงดูดผู้คนและกิจกรรมต่างๆ

อัตลักษณ์พื้นที่ ประกอบด้วย 1) ลักษณะโดดเด่นหรือเฉพาะพื้นที่ที่แตกต่างจากท้องถิ่นอื่นๆ 2) เป็นที่รู้จัก นิยม รู้จักกันอย่างแพร่หลายทั้งภายในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น และ 3) สามารถนำมาใช้ประโยชน์หรือสร้างรายได้ รวมทั้งสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในท้องถิ่น เช่น พัทยาเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวทะเลและแสงแดด และความบันเทิง Fullnoon party เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก มีลักษณะอัตลักษณ์เฉพาะช่วยไม่สามารถทดแทนได้ เมืองเก่า อย่างอยุธยาหรือสุโขทัย หรือลำพูน ก็เช่นกัน

มีแบรนด์ความเป็นเมืองเก่าชัดเจน เทศกาลปีใหม่เมืองด้วยวัฒนธรรม
ล้านนาสะท้อนอัตลักษณ์ชัดเจน

รูปที่ 105 แสดงเป้าหมายของการขับเคลื่อนอัตลักษณ์พัฒนาพื้นที่

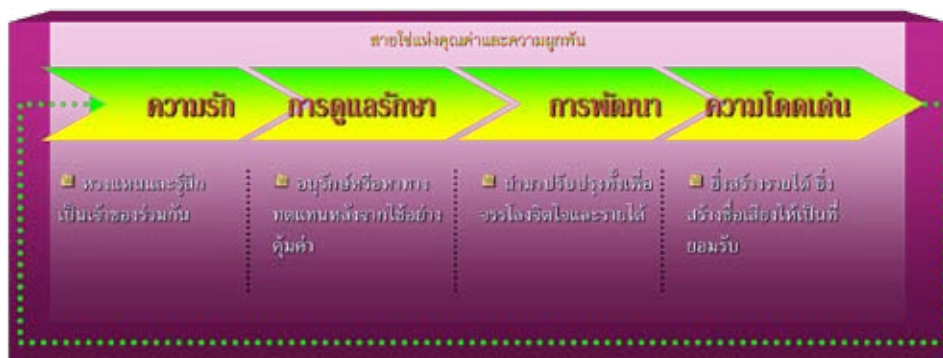
เป้าประสงค์ของการพัฒนา อัตลักษณ์พื้นที่

- ลักษณะของเมืองที่มีความแตกต่าง โดดเด่นและมีวิถีชีวิต
ของเมืองในแบบฉบับเฉพาะของเมืองนั้นๆ คือ “อัตลักษณ์
ของเมือง” (Urban Identity) คุณลักษณะสำคัญของอัต
ลักษณ์เมืองคือ การพัฒนาต่อยอดจาก “ทุน” ที่มีอยู่ และ
ต้องมียอดคุณค่า 4 ประการ

ประโยชน์ของการพัฒนาที่ขับเคลื่อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น คือ การเพิ่ม
การได้เปรียบในการพัฒนา เพราะมีเพียงแห่งเดียวเท่านั้น และหาที่อื่น
ทดแทนไม่ได้ นักท่องเที่ยวต้องกลับมาที่นี่เท่านั้นเป็นต้น อีกประการที่เป็น
ประโยชน์จากการพัฒนาศักยภาพที่ขับเคลื่อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น คือ ห่วงโซ่
แห่งความรักและความผูกพัน เมื่อเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและรับรู้
ร่วมกัน คนในเมืองก็จะภูมิใจและส่งให้คนรักและรักษา อนุรักษ์ พัฒนา
และได้ประโยชน์ เมื่อได้ประโยชน์จะยิ่งรักและดูแล วงจรสร้างสรรค์จะก่อตัว
ไปเรื่อยๆ ดังแสดงในรูปที่ 106

รูปที่ 106 แสดงสายโซ่แห่งคุณค่าและความผูกพัน

ลงมือจัดทำแผนยุทธศาสตร์

เมื่อเตรียมความคิดและความเข้าใจพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง เรามาเริ่มลงมือการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนามาบนฐานของศักยภาพ โดยประกอบด้วยแนวทาง/ขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

รูปที่ 107 แสดงแนวทางจัดทำแผนยุทธศาสตร์บนพื้นฐานของศักยภาพท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 1: ขั้นตอนของการสืบค้นและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทุนท้องถิ่นทั้ง 4 ประเภทดังที่ได้กล่าวมาในเรื่องทุนท้องถิ่น การสืบค้นและเก็บข้อมูลเพื่อได้ความรู้และความเข้าใจต่อทุนหรือศักยภาพของพื้นที่นี้ ขอให้คำนึงถึงประเภทของความรู้ทั้งที่มาจากภายในนอกและภายในมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้รับผิดชอบต้องลงพื้นที่ด้วยตนเอง รู้ลึก สัมผัส และเข้าไปมีส่วนร่วม รวมทั้งสัมภาษณ์พูดคุยกับทุกภาคส่วน

ขั้นตอนที่ 2: การการประเมินองค์การและสภาพแวดล้อม (Environment Scanning) โดยใช้ประยุกต์ใช้การวิเคราะห์ SWOT

2.1. กรอบแนวทางการวิเคราะห์ SWOT

S มาจาก Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในองค์กร เช่น จุดแข็งด้านส่วนตลาด จุดแข็งด้านการเงิน จุดแข็งด้านการผลิต จุดแข็งด้านทรัพยากรบุคคล องค์กรจะต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งในการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนา

W มาจาก Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อน ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่างๆ ขององค์กร ซึ่งองค์กรจะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหานั้น

O มาจาก Opportunities หมายถึง โอกาส ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกของบริษัทเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กร โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสนั้นเป็นผลมาจาก

สภาพแวดล้อมภายนอก แต่จุดแข็งนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายใน นักยุทธศาสตร์ที่ดีจะต้องเสาะแสวงหาโอกาสอยู่เสมอ และใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น

T มาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งองค์กรจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การพัฒนาให้สอดคล้องและพยายามจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น

ระบุจุดแข็งที่มีอยู่แล้ว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดแข็งที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์จากโอกาส

เมื่อนำเครื่องมือการวิเคราะห์ SWOT มาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของเมืองนั้นหมายถึง การเปลี่ยนจากหน่วยการศึกษาจากองค์กรเป็น พื้นที่ของเมือง วิสัยทัศน์ว่าอะไรคือปัจจัยภายใน หรืออะไรคือปัจจัยภายนอก ให้ดูที่พื้นที่ที่เราศึกษาเป็นหลัก หากปัจจัยใดเป็นปัจจัยที่อยู่ในพื้นที่ที่เราศึกษาให้ถือเป็นปัจจัยภายใน หากปัจจัย

ใดเป็นปัจจัยที่อยู่นอกพื้นที่ที่เราศึกษา ให้ถือเป็นปัจจัยภายนอก

ในการเขียนวิเคราะห์ เมื่อต้องระบุประเด็น SWOT พร้อมคำอธิบายห้ามเขียนแต่หัวข้อประเด็น เพราะบางครั้งประเด็นเดียวกัน อาจเป็นได้ทั้งจุดอ่อน และจุดแข็ง หรือเป็นได้ทั้งโอกาส และอุปสรรค เช่น

จุดแข็ง: ที่ตั้งของจังหวัดภูเก็ตอยู่ติดทะเล ส่งผลให้ นักท่องเที่ยวที่ชอบเที่ยวทะเลนิยมมาเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต

จุดอ่อน: พื้นที่ของจังหวัดภูเก็ตมีขนาดเล็ก ส่งผลให้ รองรับนักท่องเที่ยวได้น้อย

ข้อแนะนำอีกประการหนึ่งในการจัดทำSWOT คือ ควรเริ่มทำ SWOT โดยเริ่มที่การค้นหาโอกาสก่อน และไปวิเคราะห์จุดแข็ง ถึงไปหาจุดอ่อนและภัยคุกคาม โดยให้เห็นโอกาสใหม่ๆ ในการพัฒนาและการคิดนอกกรอบ

ขั้นที่ 3: วิเคราะห์ทุนท้องถิ่นและกำหนดอัตลักษณ์สำคัญของเมือง

เมื่อทำการวิเคราะห์ SWOT เรียบร้อยแล้ว ขอให้มีการให้คะแนน เพื่อประเมินความสำคัญ/ความโดดเด่นของแต่ละทุนท้องถิ่น ซึ่งยังมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากภาคส่วนต่างๆอย่างกว้างขวางจะยิ่งทำให้การประเมินความโดดเด่นของทุนเหล่านั้นได้ดีขึ้น วิธีหนึ่งซึ่งง่ายในการให้ประเมินความสำคัญ คือ สมมติให้แต่ละสมาชิกแต่ละคนที่เข้าร่วมมีคะแนนอยู่ 100 คะแนน และให้แจกแจงคะแนนนั้นกับประเด็นย่อยๆ ของ SWOT

Strength

S1=xx³ Å

S2=xx³ Å

S3=xx³ Å

Weakness

W1=xx³ Å

W2=xx³ Å

W3=xx³ Å

Opportunity

O1=xx³ Å

O2=xx³ Å

O3=xx³ Å

Threat

T1=xx³ Å

T2=xx³ Å

T3=xx³ Å

- จากนั้น ให้นำคะแนนทั้งหมดในช่อง S มารวมกับช่อง O และนำคะแนนทั้งหมดในช่อง W มารวมกับช่อง T เพื่อพิจารณาว่าทุนประเภทนั้นๆ มีสิ่งที่ดีๆ (S กับ O) หรือสิ่งที่ไม่ดี (W กับ T) มากกว่ากัน

- จากนั้น ให้นำคะแนนด้านดี (S+O) กับด้านไม่ดี (W+T) ของทุนทุกประเภทมาเปรียบเทียบกัน ก็จะทำให้เราทราบว่า พื้นที่ที่เราศึกษานั้นมีทุนด้านใดเด่นที่สุด เช่น

ทุนที่ดิน	70:30
ทุนความหลากหลายทางชีวภาพ	60:40
ทุนมนุษย์	90:10
ทุนวัฒนธรรม	80:20

ด้วยแนวทางเช่นนี้สามารถได้ความโดดเด่นมากน้อยของทุนแต่ละประเภท ซึ่งจะเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ต่อไป

ขั้นที่ 4: กำหนด “ทิศ” และ “ทาง” การพัฒนาเมือง

ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองนี้

4.1. สิ่งแรกที่ต้องดำเนินการต่อจากการทราบถึงศักยภาพการพัฒนาและอัตลักษณ์คือ การกำหนดวิสัยทัศน์เมือง ซึ่งหมายถึง สภาพที่เมืองต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตวิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่สะท้อนว่าเราอยากให้คนนึกถึงพื้นที่ของเราอย่างไร วิสัยทัศน์ที่ดีต้องสะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่

วิสัยทัศน์นั้น มี 2 ลักษณะ คือ

- (1) วิสัยทัศน์ โดยหน้าที่ (By Function): หมายถึง ต้องการให้พื้นที่ของเราทำหน้าที่อะไรที่โดดเด่นกว่าที่อื่นๆ เช่น เป็นศูนย์กลางการขนส่งสินค้า, เป็นศูนย์กลางการผลิตและแปรรูปยางพารา

- (2) วิสัยทัศน์โดยคุณลักษณะ (By Characteristic): หมายถึง ต้องการให้พื้นที่ของเรามีคุณลักษณะโดดเด่นจากที่อื่นๆ อย่างไร เช่น เมืองการศึกษาของเทศบาลนครเชียงราย เมืองกีฬาและสันทนาการของเมืองบุรีรัมย์ และเมืองนกของเทศบาลนครยะลา

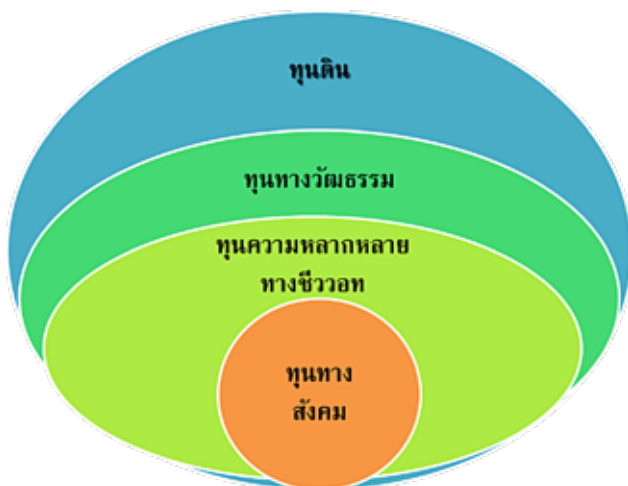
ตัวอย่างการคิดและวิเคราะห์ อาทิ เช่น

ทุนที่ดินมีความโดดเด่นไปพร้อมกับความหลากหลายทางชีวภาพ: มีศักยภาพในการเป็นหนึ่งในศูนย์กลางคมนาคมขนส่ง และ/หรือศูนย์กลางการประชุมตลอดจนการพักผ่อนแบบ sea-sun-sand: ความทันสมัย, ความรวดเร็วและการให้บริการแบบไทย เป็นอัตลักษณ์

ทุนความหลากหลายหลายทางชีวภาพโดดเด่น: มีศักยภาพในการเป็นหนึ่งในศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์: ความดิบ คือ อัตลักษณ์

ทุนมนุษย์และทุนทางสังคมโดดเด่น: เมืองมีศักยภาพในการเป็นหนึ่งในศูนย์กลาง การออกแบบและสร้างสรรค์นวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วหรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: ประวัติศาสตร์และศูนย์กลางสินค้าพื้นเมือง คือ อัตลักษณ์

4.2. เมื่อได้วิสัยทัศน์พัฒนา ขั้นตอนต่อมาคือ การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์และโครงการในการส่งผลให้บรรลุวิสัยทัศน์ เทคนิคประการหนึ่งในการมาช่วยในการพัฒนาความรู้ในการจัดทำประเด็นยุทธศาสตร์ คือ การเทียบเคียงกับต้นแบบ (Benchmarking)

“Benchmarking คือวิธีการในการวัดและเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์ บริการ และวิธีการปฏิบัติกับองค์กรที่สามารถ ทำได้ดีกว่า เพื่อนำผลของการเปรียบเทียบมาใช้ในการปรับปรุงองค์กรของตนเอง เพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศ ในธุรกิจ”

เมื่อเรากำหนดวิสัยทัศน์ได้แล้ว เราก็ควรหาเมืองต้นแบบ หรือ แนวคิดการพัฒนา (สามารถใช้ประโยชน์จากแนวคิดการพัฒนาในบทที่ 3) ซึ่งมีความใกล้เคียงกับวิสัยทัศน์ และมีบางอย่างโดดเด่นกว่าเรา เพื่อให้ได้ “แนวทางการพัฒนา” สำหรับเมือง

แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย 2 อย่าง คือ

- (1) จะพัฒนาอะไร
- (2) จะพัฒนาอย่างไร

กระบวนการเทียบเคียงต้นแบบ มีขั้นตอนดังนี้

- (1) การเลือกเมืองต้นแบบ
- (2) ระบุความเหมือน
- (3) ระบุจุดเด่นของเมืองต้นแบบ+ แนวทางการพัฒนา
- (4) กำหนดโอกาสในการพัฒนาเมืองของเรา
- (5) กำหนดแนวทางการพัฒนาของเมืองเรา

อย่างไรก็ตามข้อมูลจากการเทียบเคียงต้นแบบหรือแนวคิดนี้เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งความรู้ซึ่งในการจัดทำประเด็นยุทธศาสตร์และโครงการพัฒนา ผู้จัดทำต้องประยุกต์ให้เหมาะกับองค์กรและบริบทการพัฒนาของตนเอง

บทส่งท้าย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นบนฐานของศักยภาพไม่ใช่เรื่องง่าย หรือแม้จัดทำตามขั้นตอนที่กำหนดก็ไม่ได้ยืนยันว่าเมืองจะได้ยุทธศาสตร์ การพัฒนาเมืองที่ประสบความสำเร็จ เพราะความสำเร็จย่อมเกิดจาก หลากหลายปัจจัย ทั้งต้องทำให้ถูกเรื่องและถูกเวลา (Right thing and right timing) แต่เชื่อมั่นว่าแนวคิดทุนท้องถิ่นและกระบวนการคิดบนฐาน ของศักยภาพจะให้มุมมองใหม่ (new perspective) ส่งผลให้คนในเมือง มีการแลกเปลี่ยนความรู้ เกิดการไหลของข้อมูลความรู้ ทำให้ความรู้ เกี่ยวกับทุนในเมืองสนธิพลังเข้าด้วยกัน (Synergy) คนหลากหลายกลุ่ม เมืองจะมีพลังสร้างสรรค์ รวมทั้งเกิดนวัตกรรมในการบริหารจัดการเมือง อย่างแน่นอน

ตัวอย่างเช่น กรณีเมืองกีฬาของบุรีรัมย์ ภายใต้การนำของคุณเนวิน ชิดชอบ ซึ่งรวมพลังภาคธุรกิจ โดยใช้โอกาสใหม่ๆ และความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งใช้ความเป็นนานาชาติ (International Standard) ไม่ว่าจะเป็น สนามฟุตบอลไอโมบาย หรือสนามแข่งรถช้างเชอร์กิต มาสร้างศักยภาพ ใหม่ให้กับเมืองบุรีรัมย์ และคนบุรีรัมย์ก็ภาคภูมิใจในทิศทางการพัฒนานั้น

รูปที่ 108-109 สนามฟุตบอลไอโมบายและสนามแข่งรถช้างเชอร์กิต

ที่มา: <http://pantip.com/topic/30553285>, <http://auto.sanook.com/20567/>

ส่วนกรณีของเมืองนก หรือ Bird city ของเทศบาลนครยะลา โดยเทศบาลได้เชื่อมโยงทุนหลากหลายประเภทเข้าไปด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นทุนความหลากหลายทางชีวภาพ (นกกรงหัวจุก และกล้วยหิน) ทุนวัฒนธรรม (วิถีวัฒนธรรมการเลี้ยงนก ประเพณีแข่งขันนก) ทุนมนุษย์ (ผู้เชี่ยวชาญและภูมิปัญญา) เชื่อมโยงให้เกิดห่วงโซ่ของธุรกิจทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งเป็นการแข่งขันนกกรงหัวจุกที่อยู่ในปฏิทินของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รวมทั้งยังมีการเติมสีสันด้วยเทศกาลอาหารเด่นของภาคใต้ทำให้เกิดพลังของการพัฒนาแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น

รูปที่ 110 มหกรรมแข่งขันนกเขาชาวเสียงแห่งอาเซียน จัดขึ้นที่จังหวัดยะลา

รูปที่ 112 กล้วยหินฉาบ อาหารว่างขึ้นชื่อและเป็น สินค้าโอท็อปของจังหวัดยะลา

รูปที่ 111 เทศกาลอาหารสด ผลไม้สดเด่นที่มีคนเข้าร่วมมากมาย

ที่มา : <http://th.aectourismthai.com/content1/2360>,
<http://www.otoptoday.com/otop/121004235212/กล้วยหินแปรรูป>,
<http://www.xn--42cg5bt7g4ebm.com/เทศกาลผลไม้สด-อาหารสดเด่น>,

กรณีศึกษาที่ถือว่าเป็นความสำเร็จและทำให้บทส่งท้ายนี้น่าจดจำ คือ ความสำเร็จของตลาดน้ำยามเย็นของอัมพวา เทศบาลเล็กๆ ในจังหวัดสมุทรสงคราม ที่ผสมผสานทุนความหลากหลายทางชีวภาพและทุนวัฒนธรรม โดยเฉพาะ ธรรมชาติ วิถีชีวิต อาคารบ้านเรือน อาหารการกิน หลอมรวมทำให้ความเป็นอัมพวามีอัตลักษณ์เฉพาะไม่เหมือนใคร ดังเห็นได้จากความสำเร็จของตลาดน้ำอัมพวา ก็เกิดกระแสตลาดน้ำที่ประเทศ แต่ตลาดน้ำที่ตั้งขึ้นมาน้อยมากที่ยังดำรงอยู่ได้ สะท้อนความสำคัญของความมีอยู่จริงของสิ่งนั้นและวางยุทธศาสตร์ได้ถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นการเป็นตลาดน้ำยามเย็น เพราะกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นคนในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานครที่โหยหาวิถีชีวิตแบบเดิมๆ รวมทั้งสร้างความโดดเด่นอย่างแตกต่างกับตลาดน้ำดำเนินสะดวกในจังหวัดราชบุรี

ฟื้นชีวิตอัมพวาผ่านสายน้ำและวัฒนธรรม

รูปที่ 113 ตลาดน้ำอัมพวายามใกล้ค่ำ

ที่มา: <http://www.baankrupu.com/>

“ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา” ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ที่สำคัญของประเทศดังคำกล่าวขานถึง ตลาดน้ำแห่งนี้ว่าเป็น “เวนิสแห่งตะวันออก” ชุมชนอัมพวาตั้งอยู่ในพื้นที่ ตอนกลางของอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นจังหวัดที่เล็ก ที่สุดในประเทศไทย มีพื้นที่เพียง 4,167 ตารางกิโลเมตร ระยะทางจาก กรุงเทพฯ ประมาณ 70 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยทางรถ ประมาณ 1 ชั่วโมง อัมพวาได้รับรางวัลอนุรักษ์สถาปัตยกรรมบ้านเรือนดีเด่น ปี 2543 จากสมาคมสถาปนิกสยาม สามารถยืนยันถึงลักษณะเด่นด้าน สถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำภาคกลางแห่งเดียวที่ยังคง อัตลักษณ์อยู่จนถึงปัจจุบัน

คนหนุ่มสาวละทิ้งถิ่น ชุมชนเจียบเหงา เศรษฐกิจซบเซาและสังคมอ่อนแอ

- ๑ โครงข่ายการคมนาคมที่เปลี่ยนไปของสมุทรสงครามและ อัมพวานี้เองที่ส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ และโครงสร้างทาง ประชากร เมื่อมีเส้นทางการคมนาคมเพิ่มขึ้น การเดินทาง มีความสะดวก ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรจากชุมชน อัมพวาออกไปยังจังหวัดใกล้เคียงและ กรุงเทพมหานคร เพื่อไปเรียนหรือทำงานมากขึ้น ประชาชนที่ใช้เรือเป็นพาหนะ เริ่มหันมาใช้รถแทน การใช้เรือเป็นเพียงการคมนาคมภายใน ชุมชนใกล้เคียงเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2546 (ก่อนการเกิดขึ้นมา ของตลาดน้ำ) อัมพวามีประชากรเหลืออยู่ในชุมชนแค่ ประมาณ 5,000 คน โดยเป็นกลุ่มเด็กและผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ที่ต้องอยู่ติดกับบ้านเรือน ส่วนคนหนุ่มสาวหรือวัยทำงาน มักจะละทิ้งถิ่นฐานไปเรียนหรือทำงานในต่างจังหวัด เมื่อไม่มี คนในชุมชน สิ่งที่ตามมาคือ ภาวะเศรษฐกิจในชุมชนเริ่มหดตัว ชบเซา กำลังซื้อหดตัว เมื่อกำลังซื้อหดตัว รายได้ต่อคนจึงมี น้อย ทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย และปัญหาหนี้สิน

ตลาดน้ำยามเย็น: ชับเน้นเอกลักษณ์ของชุมชนและทุนท้องถิ่น

รูปที่ 114 ตลาดน้ำในวันที่กลับมาสดใส่อีกครั้งหนึ่ง

ที่มา: http://samutsongkhram.cad.go.th/main.php?filename=places_of_interest

- ๑ บทบาทของผู้นำ- นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวา
- ๑ การค้นหาอัตลักษณ์และสร้างมูลค่าเพิ่ม: สายน้ำและวิถีชีวิต
 - โดยการเริ่มต้นในการจัดตั้งตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาในระยะแรก เป็นการใช้จ่ายงบประมาณประจำปี 2547 ของเทศบาลตำบลอัมพวา จำนวน 200,000 บาท ในการเขียนโครงการเพื่อการจัดตั้งตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา โดยการใช้เงินจำนวนนั้นเป็นเครื่องมือในการปลุกกระแสตลาดน้ำขึ้นมา แบ่ง เป็น ค่าต่อเรือ และค่าจ้าง โดยการว่าจ้างแม่ค้าที่เป็นชาวบ้านในชุมชน มาขายของในลำเรือ จำนวน 7 ราย โดยแต่ละรายจะมีค่าจ้างลำละ 300 บาทต่อวัน

เพียงเท่านั้นก็จะเกิดเป็นแหล่งสถานที่ในการซื้อขายทางน้ำ ซึ่งสามารถเรียกผู้ที่สนใจให้มาเดินดู เดินท่องเที่ยว และเกิดการซื้อขาย เมื่อเกิดการซื้อขายชาวบ้านจะเกิดมีรายได้ เกิดความภาคภูมิใจและไม่ละทิ้งถิ่นฐาน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น สิ่งสำคัญคือ ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาและไม่ละทิ้งอัตลักษณ์ชุมชน

- การสร้างวิสัยทัศน์ชุมชนร่วมกัน ร่วมกันวาดภาพอนาคตของชุมชนให้เป็นรูปเดียวกัน

ความสำเร็จของตลาดน้ำอัมพวา ค้นชีวิตสู่ชุมชน

ค้นเศรษฐกิจสู่คนอัมพวา ค้นความเข้มแข็งสู่ชุมชน

รูปที่ 115 ชุมชนริมน้ำอัมพวาในอดีต

รูปที่ 116 ตลาดน้ำอัมพวาในปัจจุบัน

ที่มา: <https://katsin.wordpress.com/2011/09/เสียงของอัมพวาและการเป่/>,
<https://sirinapaside.wordpress.com/2015/10/29/ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา-สม/>

รูปที่ 117-118 มุมแห่งความคึกคักและอีกมุมที่แสนสงบของอัมพวา

ที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/nooziis/2013/02/15/entry-2>,
<http://www.paginpateaw.com/ตลาดน้ำอัมพวา/>

วันนี้ตลาดน้ำอัมพวาเป็นที่รู้จัก ประชาชนจำนวนมากหลังไหลไปตลาดนี้ ถือเป็นต้นแบบของตลาดน้ำ ก่อให้เกิดกระแสตลาดน้ำไปทั่วประเทศ ส่งผลให้คนอัมพวากลับถิ่นฐาน อสังหาริมทรัพย์มีราคา คนมีอาชีพและรายได้มากขึ้น รวมทั้งมีการต่อยอดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น Home Stay ล่องเรือชมหิ่งห้อยและผลิตภัณฑ์สะท้อนความเป็นอัมพวา เป็นต้น องค์กรท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยทำสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของความเป็นวัฒนธรรมสายน้ำและชุมชนโอปออัมอารีเป็นสื่อ รวมทั้งเกิดการรวมตัวเป็นกลุ่ม เพื่อร่วมคิด ร่วมพัฒนาอัมพวาให้ยั่งยืน ดังเห็นจากกรณีการต่อต้านการก่อสร้างโรงแรมที่เป็นลักษณะแปลกปลอมในพื้นที่

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

พีรตร แก้วลาย และทิพย์สุดา จันทรแจ่มหล้า. (2556). **เมืองสร้างสรรค์
แนวทางการพัฒนาเมืองจากสินทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทย.**
กรุงเทพฯ: บ. จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.
๒๕๔๒.** กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า. (2557). **“ท้องถิ่น
5G: เป็นธรรม สร้างสรรค์ ยั่งยืน” ตัวอย่างที่ดี ทั่วโลก.**
กรุงเทพฯ: บริษัท เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์การพิมพ์ จำกัด.

วีรพจน์ ลือประสิทธิ์สกุล. (2544). **เฟลิดเฟลินเป็น 100 เท่า** กับการเสนอ
แนะเพื่อการปรับปรุง: วิธีดำเนินกิจกรรมการปรับปรุงและวิธีเพิ่ม
พลังความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: ธรรมมลการพิมพ์.

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC). (2557). **Creative City เมื่อความ
มั่งคั่งเกิดจากเมือง.** กรุงเทพฯ: ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ.

เอกชัย สุมาลี. (2558). **Smart City มิติใหม่ของการจัดการท้องถิ่นยุคไอที.**
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมดาเพรส จำกัด.

หนังสือภาษาอังกฤษ

PriceWaterhouseCooper. (2011). **Making it Happen: A roadmap for cities and local public services to active outcome.**

PriceWaterhouseCooper Publication

Susan S. Fainstein. (2010). **The Just City.** United States of America: Cornell University Press.

United Nations Human Settlements Programme. (2016). **Urbanization and Development: Emerging Futures.**

World Cities Report 2016. **Nairobi: United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat).**

รายงานการประชุมวิชาการ

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. เอกสารสัมมนาวิชาการประจำปี 2526 ประเทศไทย คือ กรุงเทพฯ. วันที่ 17-18 กุมภาพันธ์ 2526 ห้อง เอที ธรรมศาสตร์

ข้อมูลจากเว็บไซต์

ปราโมทย์ ประสาทกุล, สุริย์พร พันพื้ง และปัทมา ว่าพัฒนวงศ์. “ระเบิดคนเมือง” ในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2559, จาก <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsr/annualconference/conferenceiii/Articles/Download/Article01.pdf>

มนทิณี ยงวิกุล. TCDC (Thailand Creative & Design Center) ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ. TCDC : Creative City : เมืองสร้างสรรค์คืออะไร. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.tcdc.or.th/articles/others/17453/#Creative-City--เมืองสร้างสรรค์คืออะไร>.

- สำนักงานทะเบียนกลาง. (2558). ประกาศสำนักทะเบียนกลางเรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักรตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธ.ค 2558. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2559, จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2559/E/048/27.PDF>
- Centers for Disease Control and Prevention. (2012). The Great Flood of 2011, Thailand: A Firsthand Account. Retrieved October 19, 2016, from <https://blogs.cdc.gov/publichealthmatters/2012/02/the-great-flood-of-2011-thailand-a-firsthand-account-3/>.
- Center of Excellence in Electrical Power Technology, Chulalongkorn University. (ไม่ปรากฏวันที่). โครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ (Smart Grid). สืบค้นเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.ee.eng.chula.ac.th/smartgrids/index.php/smart-grids/80--smart-grids/smart-grid-doc/72>.
- Dang Hoang Giang. (2014). The Role of the Creative Class in the contemporary world. (Powerpoint). Hanoi: Oanh Pham Kim. Retrieved October 12, 2016, from <http://www.slideshare.net/oanhphamkim/vce-creative-class>
- European Commission. Digital Single Market Digital Economy & Society: Smart City. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2559, จาก <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/smart-cities>
- IBM. (2009). IBM Offers Smarter City Assessment Tool to Help Cities Prepare for Challenges and Opportunities of Unprecedented Urbanization. Retrieved October 12, 2016, from <http://www-03.ibm.com/press/us/en/pressrelease/27791.wss>
- Jones the Planner. (2012). Garden Cities – An English Illusion. Retrieved November 14, 2016, from <http://www.jonestheplanner.co.uk/2012/06/garden-cities-english-illusion.html>.

- Merriam-Webster. Urbanization. Retrieved October 2, 2016, from <http://www.merriam-webster.com/dictionary/urbanization>
- Ministry of National Development. From Garden City to City in a Garden. Retrieved November 16, 2016, from <http://www.mnd.gov.sg/MNDAPPIImages/About%20Us/From%20Garden%20City%20to%20City%20in%20a%20Garden.pdf>.
- National Parks Board. (2016). Adopt-A-Plant. Retrieved November 17, 2016, from <https://www.nparks.gov.sg/gardens-parks-and-nature/park-connector-network>.
- National Parks Board. (2016). Park Connector Network. Retrieved November 16, 2016, from <https://www.nparks.gov.sg/gardens-parks-and-nature/park-connector-network>.
- One World Nations Online. Singapore. Retrieved November 16, 2016, from <http://www.nationsonline.org/oneworld/singapore.html>.
- Population Reference Bureau. (2016). 2016 World Population Data Sheet. Retrieved October 19, 2016, from <http://www.prb.org/Publications/Datasheets/2016/2016-world-population-data-sheet.aspx>.
- Richard Florida. The Rise of the Creative Class. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2559, จาก <https://books.google.co.th/books?hl=th>
- Smart Cities Projects. What's The Real Mean of Smart City?. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.smartcitiesprojects.com/whats-the-real-mean-of-smart-city/>
- Symbiocity. Making city travel safe and sustainable. Retrieved November 2, 2016, from <http://www.symbiocity.org/Templates/Pages/Page.aspx?id=141&epslanguage=en#subpageanchor>.

- Thaipublica. (2012). “ชิมไบโอซิตี” การสร้างเมืองสีเขียวแบบบูรณาการสไตล์สวีเดน. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2559, จาก <http://thaipublica.org/2012/02/symbio-city-sweden-green-growth/>.
- The End of Poverty. Georgism, Capitalism, and Socialism. Retrieved September 29, 2016, from <http://povertythinkagain.com/controversies/a-word-from-the-sponsor-of-the-film-the-end-of-poverty-georgism-capitalism-and-socialism/>.
- The Hertfordshire Local Information System. LG Inform Plus, Nomis: mid-year population estimates, Office for National Statistics: Census 2011. Retrieved November 15, 2016, from <http://www.welhat.gov.uk/CHttpHandler.ashx?id=9345&p=0>.
- The Singapore Department of Statistics. Population Trend 2016. Retrieved November 16, 2016, from http://www.singstat.gov.sg/docs/default-source/default-document-library/publications/publications_and_papers/population_and_population_structure/population2016.pdf.
- Toppeta, D. (2010). The Smart City Vision: how Innovation and ICT Can Build Smart, “Livable”, Sustainable Cities. Retrieved October 12, 2016, from http://inta-aivn.org/images/cc/Urbanism/background%20documents/Toppeta_Report_005_2010.pdf
- Town and Country Planning Association. Garden City Principles. Retrieved November 14, 2016, from <http://www.tcpa.org.uk/garden-city-principles>.
- UK National Statistics. LETCHWORTH GARDEN CITY (Hertfordshire) Population. Retrieved September 29, 2016, from <https://www.citypopulation.de/php/uk-england-eastofengland.php?cityid=E35000115>.

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD).
Creative Economy Report 2008. Retrieved October 10,
2016, from <http://unctad.org/en/docs/ditc>

ตาราง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. สรุปข้อมูลอปท.ทั่วประเทศ. สืบค้นเมื่อวันที่
2 ธันวาคม 2559, จาก<http://www.dla.go.th/work/abt/>

รูปภาพ

คมชัดลึก. (มิ.ย.2553). แม่ค้าอยุธยาจิ้นพิภฏ์แก๊งแฉงลวยรุกรมรดกโลก. สืบค้น
เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2559, จาก [http://www.komchadluek.net/
news/local/63073](http://www.komchadluek.net/news/local/63073)

สำนักข่าว T-news. (ตุลาคม 2552). เมืองพิทยาอ่วม!!บ้านเรือนปชช.จม
บาดาลหลังถูกพายุฝนถล่มหนัก. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม
2559, จาก <http://www.tnews.co.th/html/content/2610/>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (กันยายน
2559). (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่
12 (พ.ศ.2560-2564). สืบค้นเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2559, จาก
[http://www.nesdb.go.th/article_attach/article_file_
20160922162840.pdf](http://www.nesdb.go.th/article_attach/article_file_20160922162840.pdf)

Ambassador Japan. (2014). The Edo-Tokyo Museum: good way to
learn Tokyo. Retrieved November 10, 2016, from [https://
www.ambassadors-japan.com/en/tokiodailylife/272/](https://www.ambassadors-japan.com/en/tokiodailylife/272/).

Amsterdam. Where to stay in Amsterdam. Retrieved November 11,
2016, from [http://www.iamsterdam.com/en/visiting/plan-your-
trip/where-to-stay](http://www.iamsterdam.com/en/visiting/plan-your-trip/where-to-stay).

BSM Scandinavia World Press. Malmo's Western Harbour. Retrieved
November 11, 2016, from [https://bsmsscandinavia.
wordpress.com/2011/05/20/malmo-western-harbour/](https://bsmsscandinavia.wordpress.com/2011/05/20/malmo-western-harbour/)

- CEPT Portfolio. Exploring City Smartness: Delhi. Retrieved November 11, 2016, from <http://portfolio.cept.ac.in/exploring-city-smartness-delhi/>.
- CITI IO. (2015). CRAZY COMMUTES: WEIRD FORMS OF URBAN TRANSPORT. Retrieved November 16, 2016, from <http://www.citi.io/2015/01/31/crazy-commutes-weird-forms-of-urban-transport/>
- Comtoday. Aripfan. SAS เปิดตัว Smart grid โครงข่ายไฟฟ้าอัจฉริยะ ที่จะช่วยให้การคิดค่าไฟ มีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2559, จาก <http://www.aripfan.com/sas-smart-grid-data-analytics-for-energy-utilities/>
- David Schneider. (2559). Urbanization. Retrieved December 2, 2016, from <http://www.wearethepractitioners.com/library/the-practitioner/2016/08/16/urbanization>
- Fourteenislands. (2014). Sthlm Bike goes Royal. Retrieved November 12, 2016, from <http://www.fourteenislands.com/tag/sthlm-bike/>
- Fund for Education Abroad. SUSTAINABILITY IN SWEDEN: REVOLUTIONIZING RECYCLING. Retrieved November 2, 2016, from <http://fundforeducationabroad.org/journals/sustainability-in-sweden-revolutionizing-recycling/>
- Gizmodo. (2014). Meet the Humanoid Robot Greeting Retail Customers in Japan Today. Retrieved November 5, 2016, from <http://gizmodo.com/meet-the-humanoid-robot-greeting-retail-customers-in-ja-1698957378>

Great Museum Televisions. ELEVATED THINKING: THE HIGH LINE IN NEW YORK CITY. Retrieved November 2, 2016, from <http://greatmuseums.org/explore/more/elevated-thinking-the-high-line-in-new-york-city>

Horn International. Presona. Retrieved October 10, 2016, from <http://hornonline.com/presona/>.

Houser.co.uk Property Platform. Area Guide For Letchworth Garden City. Retrieved November 10, 2016, from <https://www.houser.co.uk/letchworth-garden-city-l1044>.

Landezine / Landscape Architecture Works 2009-2015. Bishan Park. Retrieved November 10, 2016, from <http://www.landezine.com/index.php/2012/06/kallang-river-at-bishan-ang-mo-kio-park-by-atelier-dreiseitl/>

Letchworth Garden City Heritage Foundation. Can you make a difference to Letchworth Garden City?. Retrieved November 10, 2016, from <http://www.leitchworth.com/heritage-foundation/blog/can-you-make-a-difference-to-leitchworth-garden-city>.

Letchworth Garden City Heritage Foundation. Who do you think you are, Letchworth? July 2011. Retrieved November 10, 2016, from http://www.leitchworthgc.com/galleries/who_do_you_think_you_are_leitchworth_july_2011

METAEFFICIENT. (2008). BIOGAS: PRODUCING ULTRA-EFFICIENT FUEL FROM SEWAGE. Retrieved November 16, 2016, from <https://metaefficient.com/buses/biogas-sweden-fuel-buses-trains.html>

- National Parks Board. Central Catchment Nature Reserve. Retrieved November 10, 2016, from <https://www.nparks.gov.sg/gardens-parks-and-nature/parks-and-nature-reserves/central-catchment-nature-reserve>.
- NGVJournal. (2014). India: Scania plans to install biogas plant in Kolar to supply buses. Retrieved November 13, 2016, from <http://www.ngvjjournal.com/india-scania-plans-to-install-biogas-plant-in-kolar-to-fuel-buses/>
- Oknationtv. (ตุลาคม 2551). Chaingmai Wake Up : เมื่อป่าปูนล้อมเชียงใหม่ จะเกิดอะไรขึ้น. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2559, จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/pen/2008/10/26/entry-1>
- Radissonblu Blog. (2014). Biking your way around Stockholm. Retrieved November 13, 2016, from <http://blog.radissonblu.com/biking-way-around-stockholm/>
- Recycleopedia. UK recyclers lag behind our European neighbours. Retrieved November 2, 2016, from <https://www.recycleopedia.com/news/news-archive/news-archive-2013/news-archive-july-2013>
- Schneider Electric. (2015). Back to School... and Smart City Fundamentals. Retrieved November 13, 2016, from <http://blog.schneider-electric.com/government/2015/08/26/back-school-smart-city-fundamentals/>
- Sweden.se. Towards zero waste. Retrieved November 11, 2016, from <https://sweden.se/nature/the-swedish-recycling-revolution/>.

The National Education Network Gallery, Government of the United Kingdom. Ebenezer Howard's 3 Magnets. Retrieved November 14, 2016, from http://gallery.nen.gov.uk/asset658822_14082-.html.

The Networked Readiness Index (NRI). The top 10 countries for embracing IT. Retrieved November 1, 2016, from https://agenda.weforum.org/wp-content/uploads/WEF_GITR_TopEconomies_Infographic_20142.jpg

United Nations. Urbanization. Retrieved December 2, 2016, from <http://www.un.org/en/development/desa/population/images/themes/urbanization.jpg>

United Nations. (2558). World Urbanization Prospects The 2014 Revision. New York: United Nations. Retrieved December 2, 2016, from <https://esa.un.org/unpd/wup/publications/files/wup2014-highlights.Pdf>

Wikipedia. Garden city movement. Retrieved November 14, 2016, from https://en.wikipedia.org/wiki/Garden_city_movement.

Västra Hamnen. Pinterest. Western Harbor, Malmo, Sweden. Retrieved November 14, 2016, from <https://www.pinterest.com/archidamage/v%C3%A4stra-hamnen/>

ประวัติผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรัญญ์ กักพล

เป็นชาวมหาชัย จ.สมุทรสาคร เรียนชั้นมัธยมปลายจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา จากนั้นเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา จนจบปริญญาตรีด้านรัฐศาสตร์ สาขาบริหารรัฐกิจ (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาโทด้านรัฐศาสตร์ สาขาบริหารรัฐกิจและนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ และได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูงด้านการพัฒนา จากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษเช่นกัน ต่อจากนั้นเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกด้านรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยโตรอนโต ประเทศแคนาดา

หลังจากเรียนจบปริญญาตรี ผู้เขียนได้สอบบรรจุเป็นอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ สาขาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จวบจนปัจจุบัน อีกทั้งในขณะนี่ยังดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการ และผู้อำนวยการวิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันบันพระปกเกล้า ควบคู่กันไปด้วย

ในปัจจุบันนั้น ผู้เขียนมีผลงานทางด้านวิชาการที่โดดเด่นที่เกี่ยวข้องกับแวดวงท้องถิ่นและการกระจายอำนาจ อาทิ หนังสือไขรหัสลับท้องถิ่นสโตร์ ‘Out of the Box’, บันทึกเรื่องเด่นรางวัลพระปกเกล้า นับแต่ปี 2556-2559, ท้องถิ่น5G : เป็นธรรม สร้างสรรค์ ยั่งยืน, 3Ds in Action ไม่ใช่ฝัน แต่ ทำได้

จริง ๆ และมีการวิจัยถึงข้อเสนอเชิงนโยบายต่างๆที่น่าสนใจมากมาย อาทิ โครงการศึกษาวิจัย เรื่องข้อเสนอเชิงนโยบายนวัตกรรมการพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, เป็นหัวหน้าคณะฯ จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการนำร่องเพื่อเตรียมความพร้อมในการขยายบทบาทและภารกิจงาน ยุติธรรมสู่ท้องถิ่น เสนอต่อกระทรวงยุติธรรม, ร่วมทีมวิจัยจัดทำรายงานสรุป ผลการศึกษา “โครงการศึกษาความเหมาะสมการยกฐานะเทศบาลเมืองมาบตาพุดเป็นท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ”, ร่วมทีมจัดทำโครงการศึกษาวิจัย เรื่อง “ข้อเสนอเชิงนโยบายนวัตกรรมการพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” โดย รศ.วุฒิสาร ตันไชย (หัวหน้าโครงการวิจัย), ผศ. ดร.อรรถัย กักผล และคณะ ฯลฯ

“การบริหารงานท้องถิ่นในพื้นที่ขนาดเล็กนั้น
ผู้บริหารเมืองจะต้องคิดให้ใหญ่
เชื่อมท้องถิ่นเข้ากับโลกาภิวัตน์ให้ได้”

ผู้สนับสนุน

นายธนศ ชำนาญนา

จบการศึกษาด้านรัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ด้วยเกียรตินิยมอันดับสอง วิชาเอกการเมืองการปกครอง และวิชาโทบริหารรัฐกิจ จากการเข้าศึกษาในคณะรัฐศาสตร์นั้นได้ทำให้ตกผลึกความรู้หลายอย่างเกี่ยวกับสังคมไทย ตลอดจนการปกครองตลอดช่วงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา นอกจากนี้การเลือกวิชาโทที่เลือกศึกษาการบริหารรัฐกิจนั้นยังช่วยเปิดมุมมองใหม่ๆ เกี่ยวกับเทคนิคการบริหารงานภาครัฐที่น่าสนใจ สดใหม่ และสามารถนำมาปรับใช้กับองค์กรภาครัฐในปัจจุบันได้หลากหลาย ด้วยหวังว่าสักวันหนึ่งจะมีโอกาสได้เป็นพันธมิตรสำคัญอีกชิ้นหนึ่งที่ร่วมขับเคลื่อนรัฐกิจไทยพร้อมกับบุคลากรผู้ที่อยู่มาก่อนหน้านี้ นอกจากความรู้ทางรัฐศาสตร์ที่สนใจแล้ว ยังทำกิจกรรมนอกเวลาเรียนร่วมกับองค์กรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตลอดระยะเวลาสี่ปีที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเพื่อสังคมและการลงพื้นที่เพื่อรับทราบปัญหาของประชาชนที่เดือดร้อนจากโครงการพัฒนาของรัฐ กิจกรรมเช่นนี้ส่งผ่านข้อมูลทั้งสองด้าน ทำให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ปัจจุบันทำงานเป็นผู้ช่วยนักวิจัยในวิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า รับผิดชอบงานทางด้านวิชาการและงานหลักสูตรของวิทยาลัยบางส่วน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านทุกคนจะได้แนวทางใหม่ๆ ในการบริหารจัดการเมืองจากหนังสือเล่มนี้ไม่มากก็น้อย ขอขอบคุณครับ

ผู้สนับสนุน

นายบุรฉกร ละอองทัพ

จบการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนอุดรดิตถ์ และระดับปริญญาตรี จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2558 ด้วยเกียรตินิยมอันดับสอง วิชาเอกสาขาการเมืองการปกครอง วิชาโทบริหารงาน กระบวนการยุติธรรม ระหว่างศึกษาที่มหาวิทยาลัย ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการทำกิจกรรม ซึ่งมีความหลากหลาย เช่น กิจกรรมสิงห์แดงสัญจรซึ่งเป็นค่ายวิชาการ, กิจกรรมค่ายห้องสมุดให้น้องเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นค่ายพัฒนาโรงเรียนด้อยโอกาส, และกิจกรรมอาสาสมัครอื่นๆ นอกจากนี้ยังเคยได้รับรางวัลรัฐศาสตร์ประกาศเกียรติ เรียนดี เก่งเฉลียวสูงเป็นอันดับที่ 3 ของสาขา ปัจจุบันทำงานตำแหน่งเจ้าหน้าที่โครงการ และผู้ช่วยนักวิจัย อยู่ที่วิทยาลัย พัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า มีหลักสูตรที่รับผิดชอบคือ หลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน และ หลักสูตรวุฒิปัตร์ผู้นำท้องถิ่นยุคใหม่รุ่นที่ 3 มีความสนใจที่หลากหลาย ไม่เฉพาะเรื่องการเมืองการปกครองซึ่งเป็นคณะที่ศึกษาแต่ยังสนใจในเรื่อง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และวิทยาศาสตร์สุขภาพ

Urbanization เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์ฯ

ISBN : 978-974-449-950-9

ราคา บาท

การเป็นเมืองและการเติบโตของเมืองเป็นนคร
หรือมหานครส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางบวกและลบ
ในทางบวก เมืองส่งผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมือง
ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โอกาสในการทำงานสูงขึ้น มีนวัตกรรมใหม่
หากแต่ถ้าเมืองเติบโตโดยขาดทิศทาง และขาดการบริหารจัดการที่ดี
ก็จะนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ มากมาย
ซึ่งหลายๆ เมืองหรือนครในโลกนี้กำลังเผชิญอยู่

.....

คำถามสำคัญคือ**ควรมีแนวทางและการบริหารจัดการเมืองอย่างไร**
เพื่อทั้งป้องกันปัญหาและสามารถจัดการ
ปัญหาต่างๆ ของเมือง อย่างมีประสิทธิภาพ
นอกจากนั้นยังพัฒนาให้เมืองเป็นกลไก
ของการพัฒนาประเทศ

สถาบันพระปกเกล้า

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5
เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
โทรศัพท์ 0-2141-9563-77 โทรสาร 0-2143-8175
www.kpi.ac.th